RUDOLF STEINER

LUCIFER

GA 34
GA 40

CUPRINS

LUCIFER 5
MEDITAȚIE 20
REÎNCARNAREA ŞI KARMA 21
CUM ACȚIONEAZĂ KARMA 49
ŞTIINȚA SPIRITUALĂ ŞI PROBLEMA SOCIALĂ 66
EDUCAȚIA COPILULUI DIN PUNCTUL DE VEDERE AL ŞTIINȚEI SPIRITUALE 100
NOTE 139
CALENDARUL SUFLETESC ANTROPOSOFIC 142

LUCIFER

Articol publicat în iunie 1903
în revista *Lucifer-Gnosis*, Berlin

Spiritul omenesc ce se străduieşte a aşezat o legendă plină de semnificaţii la începutul noii epoci. Ca o imagine a cutremurului produs în simţire şi gândire de către Copernic, Galilei, Kepler, se înalţă, la intrarea în epoca de care omenirea prezentului aparţine încă, legendara statură a Doctorului Faust. Despre acest Doctor Faust se spunea: el „a aşezat pentru o perioadă în spatele uşii şi sub pupitru scrierile sfinte şi apoi nu a dorit să mai fie numit teolog, ci a devenit un om din lume şi îşi spunea doctor în medicină". Oare omenirea crescută în lumea de reprezentări a Evului Mediu nu trebuie să fi simţit ceva asemănător în faţa unor nume ca Galilei sau Copernic? Nu era ca şi cum, cel ce credea în noile învăţături despre construcţia lumii, trebuia să „aşeze în spatele uşii scrierile sfinte?" Nu sună oare cuvintele azvârlite de Luther împotriva concepţiei lui Copernic, ca strigătul unei inimi ameninţate în credinţa sa: „Nebunul vrea să răstoarne toată astronomia, însă scrierile sfinte ne spun că Josua considera soarele în repaus şi nu pământul"?

Sentimente scindate au pătruns la acea vreme cu o uriaşă forţă în sufletul omenesc. Pentru că în sfera cunoaşterii au pătruns gânduri care păreau că se află în contradicţie cu ceea ce se gândise timp de secole în legătură cu misterele lumii. – Aceste sentimente scindate şi-au găsit oare liniştea în timpul scurs de atunci? Dar oare omul care ia în serios cele mai înalte nevoi ale cunoaşterii nu se află pus, astăzi mai mult decât în trecut, în faţa unor întrebări îngrijorătoare atunci când aruncă o privire

asupra cursului spiritului ştiinţific? Telescopul ne-a deschis spaţiul cerului, microscopul ne povesteşte despre fiinţe minuscule, iar acestea se alătură vieţii accesibile privirii noastre obişnuite. Încercăm să privim înapoi în epoci ale pământului demult trecute în care trăiau încă vieţuitoare dintre cele mai imperfecte şi ne facem gânduri despre condiţiile în care omul şi-a început viaţa pe pământ, dezvoltându-se treptat din forme de existenţă subordonate. Când vine însă vorba de ceea ce trebuie numit drept determinarea cea mai înaltă a omului, atunci gândirea prezentului ajunge la o incertitudine plină de deznădejde. Lipsa de curaj şi de încredere pun stăpânire pe ea. Se doreşte ca nevoilor „credinţei", dorurilor religioase ale inimii să li se indice un domeniu al lor propriu, în care cunoaşterea ştiinţifică să nu aibă nici un cuvânt de spus. Se consideră că este întemeiat în natura omului faptul ca el să nu poată pătrundă niciodată cu ştiinţa sa acolo unde sufletul îşi are patria. Numai în acest mod se crede că „adevărurile religioase" pot fi apărate în faţa aroganţei raţiunii ştiinţifice. «Ştiinţa voastră nu poate pătrunde niciodată până la lucrurile despre care vorbeşte „credinţa"»– aceasta este replica dată cercetătorilor naturii care se încumetă să vorbească despre binele cel mai înalt al fiinţei omului. Teologul Adolf Harnack, care cu a sa *Esenţa creştinismului* a făcut o adâncă impresie asupra multora dintre contemporanii noştri, explică acest lucru astfel: „Ştiinţa nu poate să cuprindă şi să mulţumească toate nevoile spiritului nostru" … „Ce deznădăjduire ar fi pentru omenire dacă cea mai înaltă pace pe care o poate dobândi, precum şi claritatea, certitudinea şi forţa pentru care se luptă, ar fi determinate de măsura ştiinţei şi cunoaşterii" … „Ştiinţa nu poate să dea un sens vieţii – asupra întrebărilor De unde, Încotro şi În ce scop, ea poate la fel de puţin să

ofere astăzi un răspuns, ca şi în urmă cu două sau trei mii de ani. Ea ne învaţă pe deplin despre ceea ce este real, rezolvă contradicţii, cuprinde fenomenele şi corectează iluziile simţurilor şi reprezentărilor noastre."… „Religia, adică iubirea de Dumnezeu şi de oameni este cea care dă vieţii un sens." Cei ce apleacă urechea la astfel de cuvinte nu ştiu să interpreteze semnele epocii. Şi cu atât mai puţin sunt în stare să înţeleagă cerinţele spiritului omenesc în strădania sa. Nu este vorba de faptul că astăzi sunt încă milioane de oameni ce se simt satisfăcuţi când aud un astfel de discurs. Aceştia consideră că nu avem nevoie să „aşezăm în spatele uşii" cărţile noastre de credinţă. Pentru că aceşti oameni credincioşi nu pot aborda reprezentările învăţaţilor despre soare şi lună, despre cele mai mici vieţuitoare sau despre mersul evoluţiei pământului. Însă nu aceste milioane sunt cei ce vor forma gândurile omenirii viitoare. Cei ce duc mai departe construcţia spiritului îşi pun cu totul alte întrebări. Chiar dacă în prezent poate că ei sunt în număr mai mic. Ei sunt însă cei ce pregătesc în prezent terenul pentru viitor. Ei sunt aceia care, în cele spuse de ştiinţa de astăzi, caută sensul vieţii, caută pe „De unde", „Încotro", „În ce scop". Astfel ei realizează ceea ce împlinea preotul egiptean în urmă cu mii de ani, când căuta acest sens al vieţii în mersul stelelor, în activitatea oamenilor. Ei nu vor nici o scindare între ştiinţă şi credinţă.

Chiar dacă nu le este clar ceea ce îi mână spre o astfel de voinţă, aceşti oameni au însă un sentiment pentru ceea ce este corect. Ei presimt cel puţin că întreaga aşa-zisa credinţă s-a născut din comoara de ştiinţă dobândită în epoci trecute. Mergeţi înapoi în perioade anterioare. În „realităţile" pe care omul le percepea, vedea de asemenea şi puterile spirituale ale lumii care îi conduceau deciziile scrise în cartea destinului său. Scara cunoaşterii sale îl

conducea de la viermele ce se târăşte pe pământ până la dumnezeul său. „Credinţa” sa nu era altceva decât ştiinţa pe care o dobândea pe treptele superioare ale acestei scări. Pe când astăzi se doreşte să i se spună: ceea ce tu experimentezi nou legat de această „realitate concretă” nu trebuie să te abată de la credinţa părinţilor tăi. Ce ar spune însă aceşti părinţi, dacă s-ar putea transpune în zilele noastre, referitor la aceste pretenţii? Ei ar vorbi astfel: noi ne străduiam cu toată forţa spre o credinţă care să fie în deplină armonie cu tot ceea ce ştiam noi despre lume. Noi v-am dăruit vouă ştiinţa şi credinţa noastră. Voi aţi crescut dincolo de ştiinţa noastră. Vouă vă lipseşte însă forţa ca să vă puneţi în armonie credinţa cu ştiinţa voastră, aşa cum am făcut noi. Şi pentru că vă lipseşte această forţă, atunci vă spuneţi că credinţa, pe care aţi preluat-o de la noi, nu poate fi atinsă cu ştiinţa voastră. Însă credinţa noastră aparţinea de ştiinţa noastră aşa cum capul unui om este legat de corpul lui. Noi căutam în ambele acelaşi izvor de viaţă. Şi cu aceeaşi convingere v-am dăruit atât ştiinţa noastră, cât şi credinţa noastră. Este imposibil să vreţi să aveţi o ştiinţă conform cu ceea ce vă învaţă ochii şi instrumentele voastre şi să aveţi o credinţă conformă cu ceea ce ne învăţa pe noi spiritul nostru cugetător. Pentru că în acest caz ştiinţa voastră vi s-ar naşte din sufletul vostru, pe când credinţa s-ar naşte din al nostru. Ce aţi face, dacă v-aţi comporta în acest fel? În esenţă nu aţi face altceva decât ceea ce ştiinţa voastră v-ar permite – aţi construi maşini cu aburi şi motoare electrice. Ştiinţa noastră însă avea puterea de a aduce mulţumire şi nevoilor inimilor noastre.

Nu, nu o astfel de scindare corespunde naturii omului, ci impulsul de neînfrânt spre căutarea căii care porneşte de la ştiinţă şi duce la patria sufletului. De aceea

cei ce iau ca necesară această scindare nu pot pregăti viitorul.

Aceasta este mai curând misiunea acelora ce caută o ştiinţă care revelează sensul vieţii. O ştiinţă care lămureşte din sine însăşi pe om asupra lui „de unde", „încotro", „în ce scop" şi care are în sine forţa religiei.

Idealurile noastre dobândesc forţă deplină de orientare şi susţinere abia atunci când sunt transfigurate în sentimente religioase. Iar ştiinţa noastră, cunoaşterea noastră abia atunci capătă sens şi importanţă, când dezvoltă germeni pentru idealurile noastre, care ne determină valoarea în cadrul existenţei lumii. Ce mai viaţă înăbuşită s-ar naşte dintr-o ştiinţă din care nu ar străluminа nici un ideal! Marele filozof Johann Gottlieb Fichte îi judeca aspru pe cei ce duceau o astfel de viaţă închisă. „Idealurile nu se lasă exprimate în lumea reală, oricât de bine am şti să modificăm lumea după ele. Noi afirmăm numai că judecăm după ele realitatea, iar cei ce simt în ei forţa pentru aceasta o şi modifică. Sigur, aceşti oameni poate că nici nu ştiu nimic despre aceasta, poate că şi pierd din ceea ce au fost odată; dar omenirea nu pierde nimic prin aceasta. Astfel este clar că înnobilarea omenirii nu revine numai acestora. Ea îşi va urma fără îndoială drumul; asupra acelor oameni ar vrea natura binevoitoare să stăpânească şi lor să le ofere la momentul potrivit ploaie şi timp frumos, hrană sănătoasă şi o circulaţie netulburată a sângelui şi gânduri inteligente!" Supunerea deplină în faţa acestei judecăţi, nu stă în orientarea revistei noastre. Mai degrabă ea va susţine, câtă vreme îi va fi dat să existe, faptul că, pentru înnobilarea omenirii, acei oameni sunt luaţi în considerare, care fac din sufletul lor casă pentru idealuri şi oricine care nu va face acest lucru va avea ceva de pierdut. Cuvintele lui Fichte sunt expuse aici pentru a

arăta felul în care vorbeşte despre omenire o mare personalitate gânditoare al cărei spirit nu posedă forţa germinatoare a idealurilor; şi de asemenea să indicăm şi faptul că într-o astfel de personalitate există totuşi o deplină claritate despre raportul dintre viaţă şi ideal. Viaţa trebuie formată după ideal, – astfel trebuie să fie posibilă o armonie între ideal şi viaţă.

Aceeaşi viaţă care, în afara omului om, trăieşte în plante şi animale, care dă formă cristalelor, creează în om idealurile care dau sens şi importanţă existenţei sale. Cel ce nu înţelege printr-o cunoaştere limpede înrudirea acestor idealuri cu forţa din stelele tăcute, din planta în creştere, acela va avea curând de suferit atunci când va trebui să creadă în puterea determinantă a acestor idealuri. Dacă pentru ştiinţa noastră legile naturii constituie ceva separat de sufletul nostru, atunci treptat vom pierde siguranţa asupra acestuia din urmă. Avem încredere în legile naturii, pentru că ne constrânge la aceasta simţul natural al observaţiei, care nu ne lasă să negăm ce ne spun ochii, urechile sau intelectul. Siguranţa faţă de legile existenţei spirituale va fi însă dobândită doar dacă aceste legi vor apărea într-o armonie plină de viaţă cu legile naturii. Atunci se va şti că acestea odihnesc la fel de sigur în cosmos, ca şi legile luminii, ale electricităţii sau ale creşterii plantelor. De aceea respingea Goethe odată, ceea ce voia să se apropie de el sub forma credinţei. El spunea că preferă să se ia după ce vede, aşa cum făcuse Spinoza, marele său învăţător. Dacă observarea naturii conduce pe om mai departe în cunoaştere la ceea ce este Dumnezeul dătător de direcţie din sufletul său, atunci pentru el va fi o convingere tot aşa de la sine înţeleasă că trebuie să-şi urmeze idealurile, la fel cum soarele trebuie să se mişte pe căile sale cereşti. Un soare care ar ieşi de pe căile sale

obişnuite ar tulbura întreaga lume. Aceasta este uşor de înţeles. Faptul că acelaşi lucru îl determină şi omul care nu-şi urmează idealurile sale îl va înţelege însă numai cel ce recunoaşte că acelaşi spirit este activ atât în căile pe care le urmează soarele, cât şi în cele ale sufletului. Cel ce nu găseşte o punte între cerul înstelat de deasupra sa şi legea morală din lăuntrul său, cel ce separă ştiinţa de credinţă, în cazul acelui om o lege o va tulbura curând pe cealaltă. Refuzul uneia sau a celeilalte sau chiar numai indiferenţa faţă de una dintre acestea două pare de neevitat.

Trăiesc destui astfel de oameni indiferenţi printre noi. Aceştia se bucură de lumina şi căldura soarelui, îşi satisfac nevoile de toate zilele impregnate în ei de forţele naturii. Şi după ce au făcut aceasta, se delectează apoi cel mult cu un tip superficial de literatură şi artă, care nu sunt altceva decât o copie, o oglindire a acestor nevoi de toate zilele, ţinându-se cu timiditate departe de întrebările care schimbă lumea, întrebări care de mii de ani mişcă floarea spiritului omenirii. Nu răsună nimic în adâncul lor atunci când aud vorbindu-se despre nevoile „eterne" ale omenirii, aşa cum vorbea Fichte despre ele în *Determinarea omului*: „Îmi ridic cu îndrăzneală capul către stâncile ameninţătoare ale munţilor, către vuietul cascadelor şi către tunetul norilor ce plutesc pe mările de foc şi spun: Sunt etern şi vă desfid puterea! Prăbuşiţi-vă toate peste mine, tu, Pământ, şi tu, Cer, amestecă-se toate într-un tumult sălbatic, şi voi, Elemente cu toate, – faceţi să spumege, să vuiască, măcinaţi în luptă sălbatică până la ultima părticică a corpului pe care îl numesc al meu: – voinţa mea singură cu ţelurile sale precise va pluti semeaţă şi rece deasupra frământărilor întregului univers; pentru că eu mi-am apucat propria determinare, iar aceasta vă

întrece în durată; este veşnică, iar eu sunt la rândul meu veşnic, ca şi ea."

De ce oare sunt aşa de mulţi oameni indiferenţi faţă de o astfel de determinare? Pentru că ei nu simt aceeaşi forţă constrângătoare în faţa legilor sufletului, aşa cum simt faţă de legile existenţei lor corporale. În esenţă astăzi sentimentul de scindare dintre credinţă şi ştiinţă pe care oamenii îl simţeau în secolul XVI legat de figura lui Faust, are astăzi numai o altă formă. Faust voia să ajungă la spirit ca unul care ştie. Poporul însă voia însă numai să creadă în spirit. În cartea despre Faust se poate aşadar în mod evident vedea destinul lui Faust, adică încotro îl poartă în cele din urmă pe om siguranţa, cutezanţa de spirit, precum şi că o consecinţa certă la care duce ar fi despărţirea de Dumnezeu…"

Indiferenţii nu cred că cel ce se dedică spiritului este blestemat. Ei sunt de părere nu se poate şti nimic despre spirit; sau nu-şi ridică clar în conştienţă această problemă şi nu se preocupă cât de puţin de ea. Cunoaşterea naturii merge astfel înainte şi odată cu ea toate cele ce sunt purtate şi dezvoltate de ea. Cunoaşterea spiritului degenerează sau cel mult se hrăneşte din sentimentele moştenite de la părinţi, pe care unul le simte fără gânduri, altul le poartă indiferent în el, iar al treilea le ia în derâdere sau le osândeşte.

Dar nu este întotdeauna simpla indiferenţă sau gândirea critică cea care îi determină pe contemporanii noştri să se comporte astfel. În impulsurile grăbite ale zilelor noastre mulţi ar avea nevoie numai de o jumătate de zi să se sfătuiască cu ei înşişi pentru a găsi în sufletele lor colţuri întunecate, din care să le vorbească voci, care în mod obişnuit sunt acoperite de iureşul lumii de afară. O astfel de retragere liniştită în sine de jumătate de zi ar

putea duce la auzirea acestor voci, care spun cam aşa: Este oare singurul destin al omului acela de a merge în întâmpinarea celor pe care i le aduce viaţa pentru ca apoi să fie brusc înlăturat din această viaţă? Dar nu este astăzi oare această preocupare numită tocmai „mersul înainte al omenirii”? Oare ceea ce este avut în vedere prin aceasta constituie şi într-un sens mai înalt un pas înainte? Sălbaticul necivilizat îşi satisface nevoia de hrană făcându-şi anumite unelte simple cu care vânează animalele aflate în apropiere în pădure şi sfărâmând cu mijloace primitive grânele pe care i le dăruieşte pământul. Iar viaţa lui este înfrumuseţată de ceea ce simte drept „iubire”, prin care înţelepciunea îl ridică măcar deasupra animalelor. Omul civilizat de astăzi dă naştere cu cel mai fin spirit „ştiinţific” celor mai complicate instrumente pentru a-şi satisface aceleaşi nevoi. El îmbracă impulsul iubirii cu cel mai mare rafinament posibil, poate în ceea ce el numeşte poezie, însă cel ce poate să dea la o parte numeroasele văluri, va descoperi în spatele tuturor acestora ceea ce trăieşte şi în sălbatic ca impuls, iar în spatele „spiritului ştiinţific” încorporat în instrumentele sale – aceeaşi nevoie de hrană.

Pare nebunesc să vorbeşti în acest fel. Însă aceasta li se va părea astfel numai celor ce nu presimt faptul că întreaga lor gândire nu este nimic altceva decât o obişnuinţă impregnată în ei de epoca în care trăiesc, în vreme ce ei cred totuşi că judecă lucrurile pe deplin din ei înşişi şi în mod independent. După opinia generală am realizat în „cultură” atâtea lucruri minunate. Nimeni însă nu va putea să nege adevărul cuvintelor pe care le va auzi, dacă va vrea să petreacă o jumătate de zi liniştită chibzuind la ce anume deosebeşte o civilizaţie pur materială de sălbăticie şi barbarie. Să fie oare într-un sens mai înalt o diferenţă aşa de mare dacă grânele sunt zdrobite între

două pietre şi se merge în pădure la vânat sau dacă cineva se foloseşte de telefon sau de telegraf pentru a cumpăra grâne din anumite locuri îndepărtate? Nu este în definitiv, de aceeaşi importanţă, dintr-un anumit punct de vedere, dacă o gospodină povesteşte alteia că în acest an ea a ţesut atâta stofă sau dacă zilnic sute de ziare povestesc că deputatul X a ţinut astăzi un discurs extraordinar pentru ca într-un ţinut oarecare să fie construită o linie de cale ferată, pentru ca regiunea Y să fie aprovizionată cu cereale din regiunea Z. Sau, în sfârşit, este oare ceva mult superior dacă un scriitor ne povesteşte în ce mod rafinat Eugenius a reuşit să o elibereze pe Hermine, decât atunci când cavalerul Franz povesteşte într-un mod naiv cum a ajuns el la Katharina sa?

Cei ce evită bucuroşi să-şi facă o opinie clară despre astfel de lucruri, vor zâmbi poate la aceste gânduri. Ei îi consideră pe cei ce îşi fac astfel de gânduri nişte visători sau nişte fantaşti străini de lume. Şi poate că au „dreptate" . Şi ai întotdeauna în acest fel „dreptate", dacă iei apărarea trivialului în faţa a ceea ce este dobândit „numai în gânduri".

Nu este intenţia noastră să ne certăm cu cineva. Arătăm numai ceea ce credem că este adevărul pe care îl recunoaştem; şi aşteptăm până ce acesta îşi va găsi ecoul în inimile altora. Pentru că avem convingerea că este suficient ca omul să vrea, pentru ca în el să se facă auzită vocea care îi vorbeşte despre determinarea lui veşnică. Această voce s-a făcut întotdeauna auzită, oricât de departe ne-am întoarce în perioadele despre care ne relatează tradiţiile diferitelor popoare. Ce fel de impuls plin de râvnă este acela care a scos la iveală adevărul Bibliei, cel pe care mai târziu Faust a vrut să-l ţină ascuns „în spatele uşii" pentru o perioadă? În liniştea chiliei sale călugărul singuratic şi-a

frământat mintea pentru a întemeia sensul cuvintelor scrise, şi-a rănit genunchii nopţi întregi în faţa altarului pentru a găsi o inspiraţie referitoare la aceste cuvinte. Apoi s-a ridicat din amvon pentru a împărtăşi în cuvinte arzătoare oamenilor ce se străduiesc, cele ce i-au fost dăruite în singurătate inimii sale, despre determinarea lor veşnică. Şi alte imagini, mai puţin frumoase ni se înfăţişează atunci când privim la spiritul omului însetat după adevăr. Rugurile Inchiziţiei, consecinţele ereziei se desfăşoară în faţa sufletului nostru – în care au trăit din plin în căutarea „Cuvântului" fanatismul sau ipocrizia şi dorinţa de putere. Să privim încă o dată la statura lui Faust. Omul secolului XVI se lăsa condus de diavol dacă voia să devină un om care ştie şi nu un simplu credincios. Goethe îi conferă eliberarea pentru că el însuşi nu a rămas la credinţa întunecată, ci mereu „s-a străduit năzuind". Simbolul înţelepciunii ce ne este dată prin cercetare este Lucifer, purtător al luminii. Copiii lui Lucifer sunt toţi cei ce se străduiesc spre cunoaştere, spre înţelepciune. Cititorul în astre chaldean, preotul egiptean, brahmanul indian: cu toţii au fost copiii lui Lucifer. Şi deja primul om, cel care s-a lăsat învăţat de către şarpe despre ce este „binele şi răul", a devenit copilul lui Lucifer. Dar toţi aceşti copii ai lui Lucifer au putut de asemenea să devină credincioşi. Da, aşa trebuiau să devină, dacă îi înţelegeau în mod corect înţelepciunea. Pentru că această înţelepciune era pentru ei o „solie plină de bucurie". Ea le vorbea despre temelia divină a lumii şi a omului. Ceea ce ei cercetau prin puterea cunoaşterii lor, constituia misterul cel mai sfânt al lumii, în faţa căruia îngenuncheau plini de cucernicie – aceasta era lumina care arăta sufletelor lor calea spre propria determinare. Înţelepciunea lor, privită cu preţuire sfântă, aceasta era credinţa, aceasta era religia. Ceea ce lor le

aducea Lucifer, lumina ca un lucru divin în faţa privirii sufletelor lor. Ei erau recunoscători lui Lucifer pentru că aveau un Dumnezeu. Dacă omul face pe Dumnezeu opusul lui Lucifer, atunci aduce dezbinare între inimă şi cap. Iar aceasta înseamnă paralizarea entuziasmului inimii, aşa cum fac oamenii cultivaţi din timpul nostru, care nu înalţă cunoaşterea capului până la devoţiune religioasă.

Ca anesteziaţi stau mulţi în faţa descoperirilor ştiinţelor naturii. Telescopul, microscopul, darwinismul par să vorbească altfel despre lume şi viaţă decât cărţile sfinte ale părinţilor. Iar Copernic, Galilei, Darwin vorbesc cu o forţă mai convingătoare. Ei sunt copiii lui Lucifer ai timpului nostru. Dar ei singuri nu pot fi „mesageri aducători de bucurie". Ei nu-şi mai poartă lumina până sus în înălţimile spre care privea odinioară omenirea, când căuta patria sufletului. De aceea ei pot să apară celor cucernici ca nişte spirite ale răului, care, ca şi Faust, duce pe oameni la degradare spirituală. Acestora Lucifer se poate să le fie etern opozant al lui Dumnezeu. Cei însă ce sunt cuprinşi numai de ceea ce Lucifer le oferă pe calea ştiinţei „moderne", vor fi conduşi spre indiferenţă cu privire la chemarea lor divină. Pentru ei Lucifer este cu adevărat „conducătorul acestei lumi". El îi învaţă cum planetele se rotesc în jurul soarelui, cum treptat oamenii s-au născut din vieţuitoare mai imperfecte; însă el nu le vorbeşte despre ceea ce în ei sfidează „stânca ameninţătoare, norii ce plutesc în marea de foc". Astronomia a pus forţe de atracţie reci, seci în locul unde altădată, din iubire divină, Serafimii făceau să se rotească corpurile cereşti. Dacă în secolul XVIII marele cercetător al naturii Carl von Linne încă mai spunea că există atâtea specii de plante şi animale câte au fost create la origini de forţa divină, astăzi ştiinţele naturii sunt convinse că aceste

specii s-au schimbat de la sine, devenind din imperfecte, perfecte. Lucifer pare să se fi transformat într-un însoţitor singuratic. Mesajul său pare nepotrivit pentru a aprinde cucernicia inimii. Nu a condus el oare pe oameni la idea pe care nu demult un „spirit liber" de mulţi îndrăgit o expunea astfel: „Gândul este o formă a forţei. Mergem cu aceeaşi forţă cu care gândim. Omul este un organism care transformă diferite forme ale forţei în forţă de gândire, un organism pe care îl menţinem în activitate cu ceea ce numim hrană şi cu ajutorul căruia producem ceea ce numim gânduri. Ce minunat proces chimic acela care a putut transforma o simplă cantitate de hrană într-o tragedie divină cum este Hamlet!"

Aşa poate să vorbească numai cel ce nu aude până la capăt cuvintele pe care le rosteşte Lucifer cel modern.

Unul dintre cei ce sub influenţa noii ştiinţe a naturii s-a luptat împotriva „vechii credinţe", David Friedrich Strauss, este de părere că: „Despre credinţa în lucruri despre care într-o anumită măsură suntem siguri că se petrec, iar într-o altă măsură nu suntem siguri dacă se petrec, şi numai într-o mică parte este în afara îndoielii apariţia lor – despre faptul că fericirea oamenilor ar trebui să depindă de credinţa în asemenea lucruri, este aşa de absurd, că astăzi nu mai este nevoie să vorbim despre aşa ceva." Ceea ce însă se poate replica unor astfel de cuvinte a spus deja într-un mod fericit un mărturisitor al „vechii credinţe" din secolul XIII. Marele mistic Eckhart spune: „Un maestru vorbeşte: Dumnezeu a devenit om, iar prin aceasta întreaga specie umană este înălţată şi onorată. Să ne bucurăm că Christos, fratele nostru, s-a ridicat cu propriile sale forţe deasupra întregului cor al îngerilor şi stă la dreapta Tatălui. Acest maestru a vorbit foarte bine; în realitate însă eu nu pun mare preţ pe acestea. Cu ce m-ar

ajuta pe mine dacă aş avea un frate care ar fi bogat, dar eu aş fi sărac? Cu ce m-ar ajuta dacă aş avea un frate care ar fi un om înţelept, pe când eu aş fi un nebun? …" Dacă însă Meister Eckhart ar fi auzit cuvintele lui Strauss, atunci cu siguranţă ar fi putut replica în felul următor: Vorbele tale sunt adevărate şi împotriva lor nu s-ar putea ridica nici o obiecţie; numai că ele sunt banale. Pentru că tot aşa de la sine înţeles mai este încă ceva: pentru ca de la adevăruri ca cele date nouă de telescop şi microscop sau de la reprezentări pe care şi le făcea Darwin despre mersul evoluţiei vieţuitoarelor să trebuiască să deducem ceva despre destinul sufletului omenesc este un lucru „aşa de absurd că în cel mai scurt timp nu va mai fi nevoie să vorbim despre aşa ceva". Pentru că Meister Eckhart a adăugat, la cele spuse, şi următoarele: „Tatăl ceresc a ascuns pe Fiul său înnăscut în sine şi în mine. De ce în sine şi în mine? Eu sunt una cu el şi nu mă poate îndepărta. În aceeaşi lucrare Spiritul Sfânt îşi primeşte fiinţa atât de la mine cât şi de la Dumnezeu. De ce? Eu sunt în Dumnezeu, iar dacă Sfântul Spirit nu-şi ia fiinţa de la mine, atunci nu o va lua nici de la Dumnezeu. Nu pot fi pe nici o cale exclus." În acest sens, unui „spirit modern" ar trebui să i se spună următoarele: Spiritul veşnic al universului îşi ascunde fiinţa şi în stele, şi în plante şi animale, dar şi în mine. De ce în mine? Eu sunt una cu el, aşa cum şi stelele, plantele şi animalele sunt una cu el; şi el nu mă poate în nici un fel scoate afară. În acelaşi sens îşi dobândeşte spiritul adevărul fiinţei sale atunci când eu îmi cercetez sufletul, la fel cum îl dobândeşte atunci când cercetez lumea exterioară. Cu ce m-ar ajuta dacă aş cerceta legile după care se mişcă stelele, dar nu aş putea cunoaşte modul cum forţele care mişcă stelele trăiesc pe un nivel mai înalt în sufletul meu şi nu le-aş putea conduce către scopurile lor?

Cel ce merge pe căile noii cercetări a naturii şi vrea să cerceteze legile sufletului, acela ar trebui să lase să-i vorbească într-o formă înnoită cuvintele pe care misticul Angelus Silesius le rostea în secolul XVII:

„Dacă Christos s-ar naşte de o mie de ori în Beethleem, dar nu se naşte şi în tine, atunci tu rămâi pe veci pierdut."

În acelaşi sens, se poate spune astăzi: Dacă ţi s-ar oferi de o mie de ori splendoarea construcţiei universului, dar nu descoperi cum trăieşte legea cerului înstelat în propriul tău suflet, atunci „tu rămâi pe veci pierdut".

Această publicaţie se va ocupa de realităţile vieţii spiritului. Şi va vorbi despre ceea ce aude cel ce rămâne să asculte până la capăt cuvintele lui Lucifer. Adevăratul spirit al noii ştiinţe a naturii nu trebuie să găsească aici un oponent, ci un aliat. La fel cum înţelepţii filozofiei Vedanta de odinioară sau cum preoţii-cercetători din vechiul Egipt se ridicau în felul lor de la propria lor cunoaştere a naturii la cunoaşterea spiritului, tot aşa dorim aici ca de la adevărurile dobândite în spiritul timpului nostru să ne ridicăm până la înălţimile unde cunoaşterea devine „mesager plin de bucurie", unde ştiinţa este primită cu cucernicie de către inimă, acolo unde sunt plăsmuite idealurile care să ne conducă mai departe decât sunt conduse stelele de forţele lor.

Mai apropiat decât orice obiect al naturii este lucrul despre care e vorba aici: spiritul omului. Despre el însuşi este vorba aici, despre nimic altceva decât despre el însuşi. El însuşi, care aparent se află atât de aproape şi totuşi pe care atât de puţini îl cunosc, în vreme ce mulţi alţii aşa de mică nevoie au să-l cunoască. Pentru cei ce caută lumina spiritului, Lucifer trebuie să le fie mesager. El nu vrea să vorbească despre o credinţă care este străină de

cunoaştere. El nu vrea să fie adulat în inimi pentru a ocoli pe păzitorul porţilor ştiinţei. El vrea să acorde toată atenţia acestui păzitor. El nu vrea să predice cucernicie, nici fericire divină ci vrea să arate calea pe care trebuie să meargă ştiinţa dacă aceasta vrea să se transforme pe sine însuşi în simţire religioasă, dacă vrea să se cufunde cu devotament în spiritul universului. Lucifer ştie că soarele poate străluci în inima unuia sau a altuia; dar în acelaşi timp el mai ştie că drumurile cunoaşterii sunt cele care conduc pe culmile unde jocul razelor soarelui lasă să apară strălucirea divină. Lucifer nu trebuie să fie vreun diavol care îl conduce pe Faust, în strădania sa, spre abis; el trebuie să fie un trezitor al celor ce cred în înţelepciunea universului şi vor să o transforme pe aceasta în aurul înţelepciunii divine. Lucifer vrea ca Copernic, Galilei, Darwin şi Haeckel să fie priviţi liber în ochi; şi, în acelaşi timp, privirea să nu se plece atunci când înţelepţii vorbesc despre patria sufletului.

Meditaţie

Întrebare: Te străduieşti spre cunoaşterea de sine? Va fi mâine aşa-numita ta sine mai importantă pentru univers decât a fost astăzi, când ai cunoscut-o?

Primul răspuns: Nu, dacă tu mâine vei fi la fel ca astăzi, iar cunoaşterea ta de mâine va repeta numai existenţa ta de astăzi.

Al doilea răspuns: Da, dacă tu mâine vei fi altul decât astăzi, iar noua ta existenţă de mâine va fi urmare a cunoaşterii tale de astăzi.

REÎNCARNAREA ŞI KARMA

Reprezentări necesare din perspectiva ştiinţei moderne a naturii

Articol publicat în Octombrie/Noiembrie 1903 în revista *Lucifer-Gnosis*, Berlin

a o erezie periculoasă ne întâmpină în secolul al XVII-lea înţelepciunea dătătoare de ton a cercetătorului italian al naturii, *Francesco Redi*, întrucât el a afirmat faptul că până şi animalul cel mai inferior se naşte prin reproducere. El a scăpat cu greu de destinul de martir al lui Giordano Bruno sau Galilei. Şi aceasta pentru că învăţatul drept credincios al acelui timp era de părere că viermii, insectele si chiar peştii se puteau naşte din nămolul lipsit de viaţă. Reidi nu afirma însă decât un fapt care astăzi este general recunoscut, că orice fiinţă vie se trage dintr-o fiinţă vie. El a păcătuit prin faptul că a recunoscut un adevăr mai înainte cu două sute de ani ca ştiinţa să găsească „dovezi de nezdruncinat" pentru acesta. După ce Pasteur a realizat cercetările sale, nu mai putea plana nici o bănuiala asupra faptului că fusese numai o amăgire credinţa potrivit căreia din substanţe lipsite de viaţă ar putea să apară fiinţe vii prin „generaţie spontanee". Germenii vii din interiorul unor asemenea substanţe lipsite de viaţă se sustrăgeau observaţiei. Prin metode sigure Pasteur a împiedicat pătrunderea a unor astfel de germeni in anumite substanţe din care, în mod obişnuit, se năşteau mici vieţuitoare, iar rezultatul a fost că în aceste substanţe nu mai apărea nici o urmă de fiinţă vie. Fiinţele vii iau naştere aşadar numai din germeni vii. Reidi avusese întru totul dreptate.

Într-o poziţie asemănătoare cu cea a gânditorului italian se află astăzi antroposoful. Întemeindu-se pe ştiinţa sa, el trebuie să spună despre domeniul *sufletescului*, ceea

ce Reidi a spus despre domeniul viului. El trebuie să afirme: sufletescul poate să ia naştere numai din sufletesc. Iar daca ştiinţa naturii va continua să meargă în direcţia luată încă din secolul al XVII-lea, atunci va veni şi timpul în care ea va susţine din sine însăşi această concepţie. Pentru că – iar acesta este un lucru ce trebuie încă o dată subliniat – concepţia antroposofică de astăzi se întemeiază exact pe aceeaşi orientare a gândirii ca şi afirmaţia ştiinţei naturii potrivit căreia insectele, viermii şi peştii nu se nasc din nămol, ci din germeni vii. Iar antroposofia afirmă că: „orice suflet se naşte din sufletesc" în acelaşi sens şi cu aceeaşi importanţă cu care cercetătorul naturii afirma: „Viul apare din viu". [Nota 1]

Obiceiurile sunt astăzi altele decât în secolul al XVII-lea. Convingerea de la baza obiceiurilor morale nu s-a schimbat însă în mod deosebit. În secolul al XVII-lea însă ideile eretice erau prigonite prin mijloace care astăzi par inumane. Astăzi antroposofii nu mai sunt ameninţaţi cu moartea pe rug: pentru a-i face inofensivi este suficient sa fie consideraţi visători şi minţi lipsite de claritate. Ştiinţa uzuală îi etichetează drept nebuni. În locul vechilor execuţii ale Inchiziţiei, a apărut astăzi un nou tip de execuţie, cel jurnalistic. Antroposofii îşi păstrează însă verticalitatea şi se consolează cu gândul că va veni timpul în care, din partea unui oarecare Virchow, se vor putea auzi cuvinte ca: „Exista un timp – noi suntem norocoşi că acest timp a trecut – în care se credea că sufletul apare de la sine, atunci când anumite procese chimice şi fizice mai complicate au loc în interiorul unui craniu. Astăzi însă, pentru orice cercetător serios, o astfel de concepţie copilărească trebuie să se dea la o parte în faţa propoziţiei: *Orice sufletesc se naşte din sufletesc*". Iar corul jurnaliştilor „luminaţi", aparţinând diferitelor orientări de partid – doar dacă

atunci chiar un astfel de jurnalism nu va fi socotit o copilărie – va scrie: „Genialul cercetător X a desfăşurat bărbăteşte drapelul ştiinţei iluminate a sufletului şi a pus pe fugă superstiţia unei viziuni mecanice despre natură, care încă de la Congresul naturaliştilor din anul 1903, prin chimistul Ladenburg din Breslau, a putut să serbeze un adevărat triumf."

Acum nu trebuie să ne lăsăm purtaţi în iluzia că ştiinţa spiritului ar vrea să-şi *dovedească* propriile sale adevăruri prin intermediul ştiinţelor naturii. Ceea ce trebuie accentuat este mai curând faptul că ştiinţa spiritului are aceeaşi *ţinută în gândire* ca şi adevărata ştiinţă a naturii. Antroposoful îndeplineşte, pentru domeniile vieţii sufleteşti, acelaşi lucru pe care cercetătorul naturii se străduieşte să-l atingă pentru cele pe care le poate vedea cu ochii şi auzi cu urechile. Între adevărata cercetare a naturii şi ştiinţa spirituală nu poate exista *nici o contrazicere*. Antroposoful spune că legile pe care el le stabileşte pentru viaţa sufletului sunt valabile, într-o formă corespunzătoare, şi pentru fenomenele naturii exterioare. El face acest lucru pentru că ştie că sentimentul de cunoaştere al omului se poate declara mulţumit în înţelegerea sa, numai atunci când recunoaşte că între diferitele domenii ale existenţei domneşte armonia şi nu contradicţia. Astăzi însă cei mai mulţi oameni care se străduiesc spre cunoaştere şi adevăr au cunoştinţă numai de anumite convingeri naturalist ştiinţifice. Astfel de adevăruri zboară pe stradă în jurul omului, ca să spunem aşa. Suplimentele de divertisment ale ziarelor dezvăluie celor instruiţi, ca şi celor neinstruiţi, legea potrivit căreia animalele mai perfecte se dezvoltă din cele mai puţin perfecte, sau înrudirea profundă existentă între om şi maimuţele superioare; în vreme ce iscusiţii scriitori de

reviste săptămânale sunt neobosiţi în a le băga în cap cititorilor lor cum anume trebuie ei să gândească despre „spirit” în epoca „marelui Darwin”. Aceşti jurnalişti menţionează însă extrem de rar faptul că, în lucrarea principală a lui Darwin, poate fi găsită şi afirmaţia: „Susţin părerea că toate fiinţele organice care au trăit până acum pe acest pământ, se trag dintr-o formă originară, căreia i-a fost insuflată viaţa de către Creator”. Într-o astfel de epocă este absolut necesar să se arate iar şi iar faptul că antroposofia nu ia aşa în uşor această „insuflare a vieţii” sau chiar pe cea a sufletului, aşa cum fac Darwin şi mulţi darwinişti, însă şi că, în acelaşi timp, adevărurile antroposofiei nu sunt în opoziţie cu rezultatele adevăratei cercetări a naturii. Antroposofia nu vrea să pătrundă în misterele vieţii spiritului cu ajutorul cârjei ştiinţei naturii din prezent ci ea vrea numai să spună: „Recunoaşteţi legile vieţii spiritului şi veţi găsi că aceste legi superioare se verifică, sub o formă corespunzătoare, chiar şi atunci când coborâţi în domeniul în care puteţi să vedeţi cu ochii şi să auziţi cu urechile”. Ştiinţa naturii din prezent nu contrazice ştiinţa spiritului, ci este ea însăşi ştiinţă spirituală elementară. Haeckel a ajuns la rezultate aşa de frumoase în domeniul vieţii animalelor numai pentru că a aplicat asupra dezvoltării vieţii animalelor legile pe care cercetătorii sufletului le aplică de mult în domeniul sufletesc. Faptul că el nu ştie nimic despre aceasta, nu schimbă cu nimic lucrurile; el nici nu cunoaşte legile sufleteşti şi nici nu ştie nimic despre cercetările care pot fi făcute în sfera sufletului. Importanţa rezultatelor la care a ajuns în domeniului său nu se va micşora însă prin aceasta. Mari oameni îşi datorează greşelile tocmai virtuţilor lor. Sarcina noastră este să arătăm că, atunci când se află în domeniul în care este competent, Haeckel nu se comportă

altfel decât un *antroposof*. Şi încă un element ajutător dobândeşte cercetătorul din domeniul ştiinţei spirituale prin conectarea la cunoştinţele ştiinţelor naturii din prezent. Lucrurile din lumea exterioară pot fi, se poate spune, apucate cu mâinile. De aceea este uşor să ne lămurim asupra legilor lor. Nu este greu de imaginat că atunci când sunt mutate dintr-o regiune în alta plantele se modifică. De asemenea, nu este greu de imaginat nici faptul că ochii anumitor specii de animale îşi pierd puterea de a vedea, dacă acestea trăiesc o perioadă mai îndelungată în grote întunecoase. Dacă am înţeles legile care sunt active în astfel de procese, atunci ne vom putea orienta mai uşor spre legile mai puţin vizibile şi tangibile, care ne întâmpină în domeniul vieţii sufleteşti. Atunci când cheamă în ajutor ştiinţa naturii antroposoful vrea să ilustreze lucrurile cât mai concret, nimic altceva. El trebuie să arate că adevărurile antroposofice se regăsesc, într-o formă corespunzătoare, şi în domeniul ştiinţei naturii; că aceasta din urmă nu poate fi altceva decât ştiinţă spirituală elementară; şi el trebuie să se slujească de reprezentările ştiinţelor naturii, pentru a se putea ridica la reprezentările sale mai înalte.

Acum însă se poate obiecta că ştiinţa spirituală poate ajunge pe căi greşite prin orice înclinaţie spre reprezentările ştiinţei naturale din prezent, pentru că înseşi aceste reprezentări se întemeiază pe un teren nesigur. Este adevărat: există unii cercetători ai naturii care consideră anumite principii ale darwinismului drept adevăruri de neclintit, în timp ce alţii vorbesc deja despre o „criză a darwinismului". Primii găsesc în „atotputernicia selecţiei naturale", în „lupta pentru existenţă" o bază cuprinzătoare pentru explicarea dezvoltării fiinţelor vii; ceilalţi consideră această „luptă pentru existenţă" printre

bolile copilăriei ştiinţelor moderne şi vorbesc despre „slăbiciunea selecţiei naturale”. Odată ajuns într-o astfel de situaţie problematică, cel mai bun lucru pe care l-ar putea face antroposoful ar fi să nu se preocupe pentru moment de aceasta, ci să aştepte cu răbdare un moment viitor mai prielnic, în care va putea găsi un punct de armonie cu ştiinţa naturii. Însă nu aceasta este esenţialul. Ci mai curând este vorba de o anumită atitudine, de un anumit mod de gândire practicat în cercetările din ştiinţa naturală din prezent, de anumite linii directoare care sunt urmate oricum, chiar dacă opiniile diferiţilor cercetători sau gânditori despre anumite probleme merg în direcţii separate. Este adevărat: Ernst Haeckel şi Virchows au concepţii diferite referitoare la „originea omului”. Însă cel care are o orientare antroposofică ar trebui să fie bucuros dacă personalităţile dătătoare de ton ar gândi asupra anumitor puncte de vedere majore referitoare la viaţa sufletească, precum gândesc aceşti *adversari* despre lucrurile pe care ei le consideră absolut certe, în ciuda disputei lor. Nici adepţii lui Haeckel, nici cei ai lui Virchow nu caută astăzi originea viermilor în nămolul lipsit de viaţă; nici primii, nici ultimii nu se îndoiesc asupra propoziţiei: „toate fiinţele vii se nasc din fiinţe vii”, în sensul indicat mai sus. În psihologie nu s-a ajuns încă la fel de departe. Aici lipseşte acea claritate a punctelor de vedere, în comparaţie cu convingerile fundamentale din ştiinţa naturii. Cine vrea să se lămurească cu privire la forma şi modul de viaţă al unui vierme ştie că trebuie să meargă până la oul de vierme şi la precursorii viermelui; el ştie în ce *direcţie* anume trebuie să cerceteze, chiar dacă asupra tuturor acestora există diferite păreri sau chiar dacă se afirmă că încă nu a sosit timpul potrivit pentru a formula o concepţie asupra unui punct sau altul. Unde

poate fi găsită o astfel de claritate în cadrul psihologiei? Faptul că sufletul [Nota 2] are calităţi spirituale, aşa cum viermele are calităţi fizice, nu determină, aşa cum totuşi ar trebui, o abordare a acestei prime realităţi cu aceeaşi atitudine din partea cercetătorului cu care este abordată a doua. Timpul nostru se află firește sub influența *obișnuințelor de gândire*, care fac ca nenumăraţi oameni din rândurile celor ce se ocupă cu astfel de lucruri, să refuze să se implice măcar o singură dată într-un mod corespunzător unei astfel de pretenţii. Desigur: la nevoie se acceptă faptul că şi însuşirile sufleteşti ale unui om trebuie să îşi aibă undeva originea, la fel ca cele fizice. Se fac consideraţii ca cea potrivit căreia sufletele dintr-un grup de copii sunt diferite, chiar dacă aceştia au crescut şi au fost educaţi în condiţii similare, că până şi gemenii care sunt crescuţi tot timpul sub acelaşi acoperiş şi supravegheaţi de aceeaşi doică, au anumite însuşiri esenţiale care îi separă. Este citată adesea povestea despre gemenii siamezi, despre care se spune că ar fi suferit în ultimii lor ani din viaţă, ca urmare a simpatiilor lor opuse din timpul războiului civil nord-american. Pe scurt, nu se poate afirma că astfel de fenomene nu au fost observate cu grijă sau că nu ar fi fost depusă o muncă plină de atenţie asupra lor. Însă această muncă în domeniul sufletescului se face din obişnuinţă şi într-un mod asemănător cercetătorului naturii care, atunci când se îndreaptă asupra unei fiinţe vii, ar afirma pur şi simplu că aceasta îşi are originea în nămolul lipsit de viaţă. Este fără îndoială justificat atunci când, pentru explicarea însuşirilor sufleteşti inferioare se merge către strămoşii fizici şi se vorbeşte de ereditate, aşa cum se face în cazul caracteristicilor corporale. Însă se închid *în mod voit* ochii în faţa esenţialului, atunci când este menţinută aceeaşi

orientare şi în faţa însuşirilor sufleteşti superioare, în faţa a ceea ce este de fapt spiritual în om. Ne-am obişnuit să considerăm aceste însuşiri sufleteşti superioare ca o simplă înălţare la un nivel superior a celor inferioare. Şi ne mulţumim cu o explicaţie care le are în vedere, în acelaşi sens în care sunt avute în vedere însuşirile sufleteşti ale animalelor.

Nu trebuie negat faptul că observarea anumitor aspecte sufleteşti ale animalelor superioare ispiteşte uşor spre o astfel de concepţie. Este suficient numai să ne referim la anumite dovezi remarcabile ale unei memorii fidele oferite de câini, sau la caii care, dacă îşi observă lipsa vreunei potcoave, se îndreaptă singuri spre fierăria unde sunt de obicei potcoviţi, ori la unele animale care, dacă sunt închise într-o cameră, apasă singure clanţa pentru a deschide uşa, ca şi la multe alte fapte uimitoare asemănătoare. Cu siguranţă: nici antroposoful nu va ezita să recunoască acea înălţare a capacităţilor animalelor. Să fie însă acesta un motiv pentru a şterge diferenţa dintre caracteristicile sufleteşti inferioare, pe care omul le are în comun cu animalele, şi însuşirile spirituale superioare care sunt proprii numai omului? Aceasta o poate face numai cel care este în întregime orbit, printr-o prejudecată dogmatică a „ştiinţei" care *vrea* să rămână la senzorialul grosolan. Să nu uităm însă faptul, stabilit printr-o observaţie imparţială, potrivit căruia animalele, chiar şi cele superioare, nu pot să numere, şi prin urmare nu pot nici să socotească. În vechile şcoli de înţelepciune era considerat deja plin de relevanţă faptul că omul se deosebeşte de animale pentru că poate să numere. – Numărătoarea este cea mai simplă, cea mai trivială dintre capacităţile sufleteşti superioare. Tocmai de aceea este ea menţionată aici, ca punct de graniţă unde sufletescul-

animal trece în sufletescul-spiritual, în omenescul superior. Este foarte uşor să fie aduse obiecţii şi aici. În primul rând cineva poate argumenta că încă nu am ajuns la sfârşitul lumii şi poate că într-o zi se va reuşi ceea ce până atunci nu a fost posibil: anumite animale inteligente să poată număra. Şi în al doilea rând cineva poate indica faptul că totuşi creierul uman, faţă de cel animal, s-a perfecţionat şi, pur şi simplu, de aici provin gradele superioare ale activităţilor sufleteşti. Celui ce face o astfel de obiecţie i se poate da dreptate nu o singură dată, ci de o sută de ori. Însă acest om s-ar afla în aceeaşi situaţie cu cel care, împotriva realităţii că orice viu se naşte din viu, ar afirma iar şi iar: dar în vierme stăpânesc aceleaşi legi chimice şi fizice ca în nămol, numai că într-un mod mai complicat. Celui ce vrea să dezvăluie secretele naturii prin trivialităţi şi lucruri de la sine înţelese îi va fi foarte greu. Există oameni pentru care nivelul de înţelegere la care s-au ridicat ei înşişi este şi cel mai înalt imaginabil şi nu le-ar trece prin minte că un altul poate că şi-ar fi făcut deja obiecţiile lor triviale, dacă nu şi-ar fi dat seama de zădărnicia acestora. Nu este nimic de obiectat împotriva faptului că activităţile *superioare* din lume sunt numai înălţări ale celor inferioare, că legile care stăpânesc în vierme sunt o ridicare pe o treaptă superioară ale celor ce există în nămol. Însă aşa cum astăzi nici un cercetător nu va afirma că originea viermelui este în nămol, tot aşa nici un gânditor cu mintea limpede *nu poate* să vrea să aducă sufletesc spiritualul în acelaşi şablon de concepte cu sufletescul animal. Aşa cum se rămâne în şirul fiinţelor vii pentru a se înţelege originea unei anumite fiinţe vii, la fel trebuie să se rămână în împărăţia spiritual-sufletescului, pentru a se înţelege originea sufletesc-spiritualului.

Există realităţi care pot fi observate peste tot şi pe lângă care nenumăraţi oameni trec fără să-şi facă gânduri particulare legate de acestea. Odată vine un om şi descoperă, în faţa unei asemenea realităţi accesibile tuturor, un adevăr plin de consecinţe. Privind într-o biserică un candelabru ce oscila, Galilei a observat cea mai importantă lege de mişcare a pendulului. Nenumăraţi oameni au văzut mai înainte acel pendul oscilând, fără să poată face însă şi această observaţie pătrunzătoare. Este vorba aici de a lega gânduri corecte cu lucrurile pe care le vedem. Acum însă, există o realitate, care este accesibilă pe deplin tuturor şi care, observată în mod corect, aruncă o lumină asupra caracterului sufletesc-spiritualului. Mă refer la adevărul simplu potrivit căruia fiecare om are o biografie, în timp ce animalul nu are biografie. Totuşi mulţi vor replica: nu poate fi scrisă oare istoria vieţii unei pisici sau unui câine? Acestora li se poate răspunde: fără îndoială, însă există şi teme de şcoală în care li se cere elevilor să povestească istoria unei peniţe. Aici ne referim la faptul că, în cazul oamenilor individuali, biografia are aceeaşi importanţă pe care o are pentru animal descrierea speciei sale. În acelaşi sens în care în cazul unui leu mă interesez de descrierea speciei leu, la fel mă preocupă în cazul omului individual biografia acestuia. Schiller, Goethe şi Heine nu sunt pentru mine epuizaţi atunci când le descriu specia om, în acelaşi sens în care este pentru mine epuizat un leu individual, după ce l-am recunoscut ca exemplar al speciei sale. Omul individual este mai mult decât un exemplar al speciei om. El a unit caracteristicile sale de specie cu strămoşii săi fizici în acelaşi sens ca şi animalul. Însă în locul unde încetează caracterul de specie, de acolo începe pentru om ceea ce îi determină poziţia sa particulară, misiunea sa în lume. Şi acolo unde începe

aceasta, încetează orice posibilitate de explicaţie după şablonul eredităţii animal-fizice. Pot să găsesc nasul şi părul lui Schiller, poate chiar şi anumite caracteristici ale temperamentului său dacă merg înapoi spre predecesorii săi; nu voi găsi însă la aceştia şi geniul său. Iar acest lucru nu este valabil, firesc, numai în cazul lui Schiller. Acest lucru este valabil şi pentru doamna Müller din Krähwinkel. Chiar şi în cazul ei, însă numai dacă se vrea acest lucru, sufletesc-spiritualul nu va putea fi găsit la părinţii şi bunicii ei, ca şi nasul sau ochii ei albaştri. Chiar şi Goethe a spus că de la tatăl său avea statura şi orientarea serioasă în viaţă, iar de la mama sa natura veselă şi plăcerea de a fabula, şi astfel că în creatura întreagă care era el, nu ar exista nimic original. Totuşi, în ciuda acestor cuvinte, nimeni nu ar căuta talentul lui Goethe în acelaşi sens, la tatăl şi la mama lui, şi ar fi mulţumit cu această explicaţie, aşa cum pentru a explica forma şi modul de viaţă al unui leu ne îndreptăm spre predecesorii săi. Aici este direcţia în care trebuie să meargă psihologia, dacă vrea să alăture postulatului ştiinţelor naturale: „tot viul se naşte din viu", postulatul care-i corespunde: „tot sufletescul se naşte din sufletesc". În continuare vom urma această direcţie şi vom arăta cum legea reîncarnării şi karmei, văzută din această perspectivă, are *o necesitate naturalist-ştiinţifică*. Pare cu totul ciudat, însă mulţi oameni evită întrebarea despre originea sufletescului pur şi simplu din teama că astfel ar putea ajunge într-un domeniu nesigur al ştiinţei. Acestora trebuie să li se reamintească cele spuse de către marele cercetător al naturii *Karl Gegenbauer* despre darwinism. Chiar dacă afirmaţiile lui Darwin nu ar fi în întregime corecte, ele au fost totuşi o călăuză spre descoperiri care fără ele nu ar fi fost făcute. Darwin a indicat într-un mod clar cum formele de viaţă se transformă unele din altele şi

astfel a dat un impuls spre căutarea raporturilor dintre aceste forme. Chiar şi celor ce luptă împotriva rătăcirilor darwinismului trebuie să le fie clar că acest darwinism a adus *claritate* şi *siguranţă* în cercetarea dezvoltării plantelor şi animalelor şi prin aceasta a adus lumină în domenii întunecate ale fenomenelor din natură. El îşi va depăşi singur propriile rătăciri. Dacă lucrurile nu ar fi stat aşa, atunci astăzi nu am fi avut nici consecinţă a sa. Iar concepţiile antroposofice cu privire la *viaţa spirituală* ar trebui să fie ceva asemănător pentru cei ce se tem că aceste învăţături duc la nesiguranţă. Chiar dacă ele nu ar fi în întregime corecte, atunci tot ar conduce din ele însele spre lumină, întrebările despre enigmele sufletului. Lor le vom datora, de asemenea, *claritatea* şi *siguranţa*. Şi cum ele se referă la destinul nostru, la determinarea noastră de om, la cele mai înalte îndatoriri ale noastre, atunci realizarea acestei clarităţi şi siguranţe trebuie să fie cea mai însemnată chestiune din viaţa noastră. Pe acest tărâm, strădania după cunoaştere este în acelaşi timp o necesitate morală, o *îndatorire morală* necondiţionată.i

Prin cartea sa „Vechea şi noua credinţă", apărută în 1872, *David Friedrich Strauss* a vrut să ofere oamenilor luminaţi ai timpului modern un fel de Biblie. În opinia aşa-numitului apostol al iluminării „noua credinţă" trebuie să se întemeieze pe revelaţiile ştiinţei naturii şi nu pe revelaţiile depăşite ale „vechii credinţe" . Noua Biblie a fost scrisă sub impresia reprezentărilor lui Darwin. Şi ea provine de la o personalitate care şi-a spus sieşi: cel ce se consideră, ca şi mine, un om luminat, acela a renunţat cu mult înainte de Darwin să mai creadă în „revelaţia supranaturală" şi în miracolele sale. El şi-a clarificat faptul că: în natură stăpânesc legi necesare, de neclintit, iar ceea ce Biblia ne povesteşte drept minuni ar constitui

perturbări, întreruperi ale acestor legi; dar asemenea lucruri nu pot exista. Ştim după legile naturii că nici un om mort nu poate fi înviat: prin urmare nici Iisus nu l-a putut învia pe Lazăr. Acum însă – aşa spun luminaţii noştri mai departe – explicaţia noastră asupra naturii are o verigă lipsă. Am putut să vedem cum fenomenele anorganice pot fi explicate prin legi de neclintit; însă felul cum apar nenumăratele tipuri de plante şi animale, precum şi omul însuşi: despre aceasta nu am putut să ne facem nici o reprezentare conformă cu natura. Am vrut totuşi să credem că şi aici ar trebui avute în vedere numai legi necesare ale naturii; însă care ar fi acestea şi cum lucrează ele, despre aceasta nu ştiam nimic. Oricât ne-am străduit, nu puteam să obiectăm nimic raţional împotriva celor spuse de marele cercetător al naturii din secolul al 18-lea, Karl von Linné, cum că ar fi atâtea „specii prezente în lumea plantelor şi a animalelor, câte au fost *create* în principiu la origine". Ne confruntam noi cu tot atâtea minuni ale creaţiei, câte feluri de plante şi animale existau? La ce ne-ar ajuta convingerea noastră că Dumnezeu nu ar putea interveni în ordinea naturii printr-o minune, ca învierea lui Lazăr, dacă totuşi ar trebui să acceptăm nenumărate astfel de fapte supranaturale? Aici a intervenit Darwin şi ne-a arătat că tipurile de plante şi de animale iau naştere prin legi naturale de neclintit – adaptarea şi lupta pentru existenţă – ca şi fenomenele lipsite de viaţă. Golul din explicaţia noastră asupra naturii a fost astfel umplut.

Din dispoziţia născută dintr-o astfel de convingere, David Friedrich Strauss a scris în a sa „Vechea şi noua credinţă" următoarele cuvinte: „Noi, filosofii şi teologii critici am decretat în zadar dispariţia minunii; cuvintele noastre nu puteau să aibă nici o autoritate atâta vreme cât nu eram în stare să dovedim existenţa nici unei forţe a

naturii, pe care să o punem în locul minunii ce era considerată indispensabilă. Darwin a indicat această forţă a naturii, acest mod de acţiune al naturii şi a deschis uşa prin care o lume viitoare mai fericită va putea alunga pentru totdeauna minunea. Pentru aceasta el va fi preţuit ca unul dintre cei mai mari binefăcători ai neamului omenesc, de către oricine cunoaşte ceea ce se leagă de noţiunea de «minune».”i

În aceste cuvinte sălăşluieşte o dispoziţie de învingător. Şi toţi cei ce simt ca Strauss au dreptul să deschidă privirea spre o „credinţă nouă”: Odinioară, particule de materie lipsite de viaţă s-au unit prin forţele lor intrinseci, astfel încât au dat naştere la materia *vie*. Aceasta s-a dezvoltat prin legi necesare până ce a apărut cea mai simplă, cea mai imperfectă fiinţă vie. Mai apoi aceasta s-a transformat, după legi tot aşa de necesare, în vierme, peşte, şarpe, mamifer şi, în final, maimuţă. Şi atunci Huxley, marele cercetător al naturii englez, a demonstrat că oamenii, potrivit structurii lor, sunt mai asemănători maimuţelor superioare, decât sunt acestea din urmă faţă de maimuţele inferioare. Ce mai poate sta acum împotriva credinţei că omul însuşi s-a dezvoltat, după aceleaşi legi, din maimuţele superioare? Mai mult, nu întâlnim oare, ceea ce numim activitate spirituală superioară omenească, ceea ce numim morală, într-o anumită formă imperfectă deja la animale? Mai avem voie să ne îndoim de faptul că aşa cum şi-au perfecţionat corpul ducându-l până la forma umană – numai pe baza legilor fizice, – animalele au perfecţionat, în acelaşi mod, şi semnele incipiente de intelect şi moralitate care se găsesc deja în ele, ducându-le până la nivelul de om?

Totul pare să se potrivească cât se poate de bine. Totuşi oricine va trebui sa fie de acord cu faptul că

cunoştinţele noastre despre natură nu ne vor fi suficiente încă mult timp pentru a ne putea reprezenta în amănunt modul in care decurg cele descrise mai sus; însă în viitor vor fi descoperite alte şi alte fapte şi legi; iar atunci „noua credinţă" va dobândi o temelie tot mai sigură.

Deocamdată cercetările şi consideraţiile din ultimul timp nu oferă de loc o temelie prea sigură pentru aceasta credinţă, ba mai curand au contribuit în toate felurile la zdruncinarea ei: ea trăieşte însă mai departe în cercuri tot mai largi şi este o piedică dificilă în calea oricărei alte convingeri.

Nu poate exista nici o îndoială: dacă David Friedrich Strauss şi tovarăşii săi de concepţie au dreptate, atunci orice vorbire despre legi spirituale superioare ale existenţei este un nonsens: „credinţa nouă" ar trebui clădită exclusiv pe temelia pe care o afirmă aceste personalităţi, ca fiind un rezultat al cunoaşterii naturii.

Acum însă, în faţa privirii celor ce urmăresc cu nepărtinire expunerile credincioşilor moderni, se impune o realitate remarcabilă. Iar această realitate iese la iveală în mod irezistibil în special atunci când urmărim gândurile celor ce mai păstrează încă un pic de nepărtinire faţă de cele afirmate cu atâta siguranţă de către ortodocşii iluminaţi.

Şi anume, există anumite unghere întunecate în crezul adepţilor noii credinţe. Şi dacă este scos la iveală ceea ce se află ascuns în aceste unghere, atunci *adevăratele* rezultate ale noii ştiinţe a naturii vor străluci într-o splendoare senină, în vreme ce *opiniile* noilor credincioşi cu privire la fiinţa omului vor începe sa pălească. [Nota 3]

Sa luminăm acum câteva dintre aceste unghere. Mai întâi să ne oprim la personalitatea cea mai importanta si mai demnă de preţuire dintre aceşti credincioşi moderni.

La pagina 804 a noii ediţii din „Natuerlicher Schoepfungsgeschichte” (Istoriei creaţiei naturale) a lui Haeckel, se poate citi: „Rezultatul final (al unei comparaţii dintre animale si om) este că între cele mai dezvoltate suflete de animale şi cele mai puţin dezvoltate suflete omeneşti există numai o deosebire cantitativa si nu una calitativă; această deosebire este cu mult mai mică decât deosebirea dintre cele mai puţin dezvoltate şi cele mai dezvoltate suflete omeneşti sau decât deosebirea dintre cele mai puţin dezvoltate şi cele mai dezvoltate suflete de animale”. Acum însă, cum se situează adeptul noii credinţe în faţa unei astfel de realităţi? El anunţă: trebuie sa explicăm deosebirea dintre sufletele animalelor inferioare si cele superioare prin legi necesare, de neclintit. Şi noi studiem aceste legi. Ne întrebăm: cum anume s-a putut ca din animalele cu suflete inferioare să se poată dezvolta cele cu suflete superioare? Căutăm în natură condiţiile prin care inferiorul poate deveni superior. Descoperim, de exemplu, că animalele care au ajuns in grotele din Kentucki au orbit. Ne este apoi clar că şederea în întuneric a făcut ca ele să nu-şi mai folosească ochii. Prin acest fapt, în ochi nu s-a mai desfăşurat activitatea fizică si chimică care are loc în mod obişnuit in timp ce privim un lucru. Curentul de hrană care înainte se îndrepta spre această activitate, se îndreaptă acum spre alte organe. Animalele îşi modifică forma. Pe aceasta cale pot să apară specii noi de animale din alte specii vechi, atunci când transformările pe care natura le provoacă în aceste specii sunt suficient de mari si de variate. Ce se petrece în realitate în acest astfel? Natura determină anumite modificări în unele fiinţe; iar aceste modificări apar apoi şi la urmaşi. Se spune că ele sunt *moştenite*. În acest mod este explicată apariţia noilor specii de plante şi animale. [Nota 4]

Iar acum explicaţia noilor credincioşi merge mai departe. Deosebirea dintre sufletele omeneşti inferioare şi sufletele animalelor superioare nu este aşa de mare. Prin urmare, anumite condiţii de viaţă în care au fost mutate suflete de animale superioare le-au provocat acestora modificări prin care au devenit suflete omeneşti inferioare. Minunea în ceea ce priveşte dezvoltarea sufletului omenesc este – pentru a vorbi la fel ca Strauss – ca aceasta să fie pe veci dată afară din templul noii credinţe şi omul să fie încadrat după legile „eterne si necesare" ale lumii animalelor. Astfel noul credincios se retrage mulţumit intr-un somn liniştit; de acum încolo el nu mai *vrea* nimic mai mult.

O gândire onestă trebuie să le tulbure acest somn. Pentru că această gândire onestă trebuie să trezească spiritul aţipit, la viaţa pe care el însuşi a chemat-o. Să privim încă o dată, mai atent, cuvintele lui Haeckel, menţionate mai sus:„*deosebirea (dintre animalele superioare şi oameni) este mai mică decât deosebirea dintre sufletele omeneşti inferioare şi cele superioare*". Dacă adeptul noii credinţe este de acord cu aceasta, atunci: îşi mai poate permite el să cadă într-un somn liniştit imediat ce – după părerea sa – a explicat dezvoltarea oamenilor inferiori din animale superioare?

Nu, el nu mai are voie să facă acest lucru; şi dacă totuşi face aceasta, atunci neagă întreaga temelie pe care şi-a construit propria sa convingere. Ce ar putea face noul credincios în faţa cuiva care ar veni la el şi i-ar spune: am arătat cum peştii au apărut din anumite fiinţe vii mai puţin perfecte. Cu asta am terminat. Am arătat că toate se dezvoltă – că speciile de deasupra peştilor s-au dezvoltat în continuare în acelaşi mod. Fără îndoială, noul nostru credincios ar spune: nu faci nimic cu gândurile tale

generale despre evoluţie: tu trebuie să explici cum anume apar mamiferele; pentru că între peşti şi mamifere este o deosebire mai mare decât între peşti şi animalele imediat inferioare lor. Şi ce ar trebui să urmeze mai departe, dacă noul credincios ar rămâne cu adevărat fidel cunoştinţelor sale? El ar trebui să spună: deosebirea dintre sufletele omeneşti superioare şi cele inferioare este mai mare decât cea dintre cele din urmă şi sufletele de animale aflate imediat sub ele: astfel, trebuie să admit că în univers există cauze care acţionează asupra sufletelor omeneşti inferioare transformându-le, tot aşa cum cauzele pe care le-am indicat transformă formele animale inferioare în unele superioare. Dacă nu fac acest lucru, atunci apariţia diferitelor tipuri de suflete omeneşti ar rămâne pentru mine o *minune*, aşa cum este cazul cu diferitele specii de animale, pentru cel ce nu crede în transformarea fiinţelor vii prin legi ale naturii.

Iar acest lucru este absolut corect: noii credincioşi ce se consideră aşa de luminaţi pentru că sunt convinşi că au scos minunea afară din domeniul viului, cred în realitate în minuni, ei *chiar venerează minunea* în domeniul vieţii sufleteşti. Şi nu se deosebesc de cei ce cred în minuni şi pe care ei îi dispreţuiesc aşa de tare, decât prin faptul că aceştia din urmă îşi afirmă în mod deschis credinţa; nu au însă nici o bănuială asupra faptului că ei înşişi au căzut pradă celei mai întunecate superstiţii.

Iar acum să aducem lumină într-un alt ungher al „noii credinţei". Dr. Paul Topinard a adunat foarte frumos în „Antropologia" sa rezultatele învăţăturilor moderne despre originea omului. În încheierea cărţii el reia pe scurt modul în care, după Haeckel, formele animale superioare s-au dezvoltat în diferite epoci ale pământului:„La începutul perioadei pământului, numită de către geologi epoca

laurentiană, prin combinaţii întâmplătoare ce au avut loc în nişte condiţii care probabil că au existat numai în acea epocă, au luat naştere – din elemente simple: carbon, oxigen, apă, azot – primele nuclee de albumină. Din acestea s-au format, prin generaţie spontană monadele – cele mai mici şi mai imperfecte fiinţe vii. Apoi acestea la rândul lor s-au divizat, s-au multiplicat şi s-au ordonat în organe, iar, în final, după un şir de transformări, pe care Haeckel le-a stabilit ca fiind în număr de nouă, au rezultat anumite vertebrate de tipul Amphioxus lanceolatus (peşti Amfiox)". Putem să trecem peste modul în care, urmând aceeaşi direcţie, au apărut celelalte specii de animale şi să citărm concluzia la care a ajuns Topinard: „La treapta cu numărul douăzeci (de transformare) apar antropoizii (maimuţe asemănătoare omului), aproximativ în timpul întregii epoci Miocen; în a douăzeci şi una treaptă apare omul-maimuţă, care încă nu este dotat cu limbaj şi cu un creier corespunzător. La nivelul douăzeci şi doi apare, în sfârşit, omul, aşa cum îl cunoaştem, sau *cel puţin în formele sale mai puţin perfecte*". Iar acum, după ce a indicat care anume trebuie să fie temelia naturalist-ştiinţifică a noii credinţei, Topinard face o mărturisire importantă. El spune: „*Aici numărătoarea se întrerupe brusc. Haeckel uită de nivelul al douăzeci şi treilea, în care îşi fac apariţia un Lamark sau un Newton*".

Am dezvăluit astfel un ungher din crezul adeptului noii credinţe, în care acesta indică cât se poate de limpede o realitate prin care el îşi neagă propriul crez. El *nu vrea* să pătrundă şi în domeniul sufletescului omului cu noţiunile cu care încearcă să găsească un drum în restul naturii. Dacă ar face acest lucru, atunci ar păşi, cu ajutorul judecăţii dobândite în natura exterioară, în domeniul pe care Topinard îl numeşte treapta cu numărul douăzeci şi trei; şi

ar trebui să-şi spună: aşa cum prin dezvoltare ajung la speciile superioare de animale plecând de la cele inferioare, la fel ajung la sufletescul superior dezvoltându-l din cel inferior. Nu pot să înţeleg sufletul lui Newton dacă nu îl gândesc ca provenind dintr-o fiinţă sufletească anterioară. Iar această fiinţă sufletească nu poate fi niciodată găsită printre strămoşii fizici. Dacă aş vrea să caut aici, atunci aş răsturna cu capul în jos întreg *spiritul* cercetării naturii. Cum s-ar putea ca unui cercetător al naturii să-i treacă prin cap să dezvolte o specie de animale din alta, dacă urmaşul ar fi aşa de lipsit de asemănare cu predecesorul în raport cu fizicul, aşa cum era Newton faţă de predecesorii săi *în raport cu sufletescul*? Ne reprezentăm că o specie de animal apare dintr-o altă specie asemănătoare, care este situată numai cu un grad sub ea. La fel, sufletul lui Newton trebuie să apară dintr-un altul care îi este asemănător, numai că în raport sufletesc, şi este situat cu un grad mai jos decât el. Biografia lui Newton este cuprinsă în sufletescul său. Îl recunosc pe Newton din această biografie a sa, aşa cum recunosc un leu din descrierea speciei sale. Şi înţeleg specia leu, atunci când îmi reprezint cum aceasta apare dintr-o alta inferioară ei. De asemenea, înţeleg ceea ce cuprind ca biografia lui Newton, atunci când o gândesc dezvoltându-se din biografia unui suflet care îi este asemănător, care este înrudit *ca suflet* cu el. Aşadar sufletul lui Newton a existat deja sub o altă formă, aşa cum specia leu exista deja înainte într-o altă formă. Pentru o gândire clară nu există nici o abatere de la această concepţie. Numai pentru că noii credincioşi nu au curajul să-şi ducă gândurile cu adevărat până la capăt, ei nu ajung la această concluzie. Prin aceasta însă, este asigurată reapariţia esenţei omului, care este cuprinsă în biografie. Sau lăsăm la o parte întreaga

învăţătură despre evoluţie din ştiinţa naturii, sau acceptăm că aceasta ar trebui extinsă şi asupra evoluţiei sufleteşti. Există numai două posibilităţi: *sau* fiecare suflet *a fost creat printr-o minune*, aşa cum speciile animale ar fi trebuit să fi fost create printr-o minune, dacă nu s-ar fi dezvoltat unele din altele; *sau* sufletul trece şi el printr-un proces de dezvoltare şi există deja prezent dinainte sub o altă formă, aşa cum o specie de animal exista deja sub o altă formă. Câţiva dintre gânditorii de astăzi care au mai păstrat puţină claritate şi curaj pentru o gândire consecventă sunt o mărturie vie pentru aceste realităţi. Ei pot să se apropie în timpul nostru la fel de puţin de astfel de gânduri neobişnuite despre dezvoltarea sufletului, ca şi adepţii noii credinţe caracterizaţi mai sus. Însă ei au cel puţin curajul să recunoască cealaltă variantă, singura posibilă în acest caz: *crearea sufletului* printr-o minune. Astfel, în lucrarea de psihologie a profesorului Johannes Rehmke, unul dintre cei mai buni gânditori ai timpului nostru, se poate citi: „Ideea creaţiei …ne apare …ca singura potrivită, pentru a avea totuşi o explicaţie pentru misterul originii sufletului". Rehmke ajunge la recunoaşterea unei fiinţe universale conştiente, despre care spune: aceasta „ar fi ea însăşi …singura condiţie pentru apariţia sufletului, şi ar trebui numită *Creatorul sufletului*". Aşa vorbeşte un gânditor care nu vrea să cadă într-un liniştit somn spiritual, după ce a cuprins cu înţelegerea procesele lumii fizice, dar căruia îi lipseşte totuşi capacitatea de a recunoaşte reprezentarea potrivit căreia, un suflet s-a dezvoltat dintr-o formă a sa anterioară de existenţă. Rehmke are însă măcar curajul de a afirma minunea, dacă nu are şi curajul de a ajunge la perspectiva antroposofică despre reapariţia sufletului sau reincarnare. Gânditorii în care strădania naturalist ştiinţifică a început să fie educată în mod consecvent ajung

în mod necesar la această părere. Astfel putem să găsim în scrierea profesorului de filozofie Julius Baumann din Göttingen despre „Noua creştinătate şi religia reală" printre cele treizeci şi nouă de propoziţii al unui „Proiect pentru o întruchipare realist ştiinţifică a religiei" pe următoarea (a douăzeci şi una): „…Aşa cum în natura anorganică elementele fizico-chimice nu dispar, ci se schimbă numai combinaţiile dintre ele, la fel sunt avute în vedere forţele organice şi spiritual-organice, după metoda realist-ştiinţifică. *Sufletul omului ca unitate formală, ca Eu ce îmbină, se reîntoarce în corpuri omeneşti noi şi astfel poate străbate toate treptele dezvoltării omeneşti "*.

Astfel de concepţii trebuie să aibă cel ce posedă pe deplin curajul de a-şi face profesiune de credinţă din ştiinţa naturală a prezentului. Prin aceasta nu trebuie să fie făcută greşeala de a crede că aici am afirma că susţinătorii marcanţi ai noii credinţe ar fi nişte personalităţi lipsite de curaj, în sensul obişnuit al cuvântului. De curaj, de un curaj de nedescris a fost nevoie pentru afirmarea perspectivei naturalist ştiinţifice în lupta împotriva puterilor potrivnice din secolul al 19-lea [Nota 5]. Însă acest curaj este diferit de cel necesar gândirii consecvente de mai sus. O astfel de gândire consecventă lipseşte însă tocmai cercetătorilor naturii din prezent, care vor să construiască o concepţie despre lume din cunoştinţele domeniului lor. Aşadar, nu este dezolant atunci când, la ultima adunare a cercetătorilor naturii, chimistul Albert Ladenburg din Breslau a putut spune următoarele: „Cunoaştem noi însă vreun substrat al sufletului? Eu nu cunosc nici unul." Iar apoi, după această mărturisire, acelaşi om a putut spune: „Ce poziţie vreţi să luaţi faţă de nemurire? Sunt de părerea că în faţa acestei întrebări mai mult decât în faţa oricărei alte întrebări, dorinţa este tatăl gândului. Pentru că nu

cunosc nici măcar o singură realitate întemeiată ştiinţific, la care să pot raporta credinţa în nemurire". Ce ar spune însă învăţatul domn dacă s-ar afla în faţa unui vorbitor care i-ar spune: „Eu nu cunosc nimic despre realităţile chimice. Pentru că nu cunosc nici măcar o singură realitate întemeiată ştiinţific, la care să pot raporta aceste legi, eu resping orice lege chimică ". La aceasta profesorul ar răspunde totuşi: „Ce are a face cu noi neştiinţa ta în legătură cu ştiinţa chimiei; mai întâi instruieşte-te în domeniul chimiei şi abia apoi vorbeşte". Profesorul Ladenberg nu cunoaşte nici un substrat al sufletului; de aceea el nu trebuie să deranjeze lumea cu descoperirile neştiinţei sale.

Aşa cum cercetătorul naturii pentru a putea înţelege anumite forme animale se îndreaptă spre formele animale din care acestea s-au dezvoltat, la fel trebuie să facă şi cercetătorul sufletului ce se bazează pe metoda cercetării naturii, adică să meargă spre forma sufletului din care s-a dezvoltat forma sufletească pe care vrea să o înţeleagă. Forma craniului la animalele superioare poate fi totuşi explicată de cercetătorul naturii din transformarea prin care a trecut forma craniului animalelor inferioare. La fel, trebuie ca tot ceea ce aparţine de biografia unui suflet să fie explicat din biografia sufletului din care a apărut sufletul pe care îl avem în vedere. Situaţiile ulterioare sunt *efecte* ale situaţiilor anterioare. Şi anume cele ulterioare fizice sunt efecte ale celor anterioare fizice; dar şi cele ulterioare sufleteşti sunt efecte ale celor anterioare sufleteşti. Acesta este conţinutul *legii karmei*, care afirmă: toate talentele şi faptele mele din viaţa mea prezentă nu există în mod separat, ca o minune, ci sunt legate de formele de existenţă anterioare ale sufletului meu, ca efect, şi ca şi cauză de formele de existenţă viitoare ale sufletului.

Cei ce observă, cu privirea spirituală deschisă, viaţa omenească şi nu cunosc această lege cuprinzătoare sau nu vor să o recunoască, se lovesc în mod constant de enigmele vieţii. „Templul îngropat" al lui Maurice Maeterlink poate fi exemplul unei cărţi care vorbeşte despre astfel de enigme, în modul deformat în care acestea apar gândirii prezentului, pentru că aceasta nu are încredere în marea lege a cauzei şi efectului din viaţa spirituală, în legea karmei. Cei ce au căzut în mrejele dogmei înguste a noii credinţei nu au nici un organ pentru perceperea unor astfel de enigme. Maeterlink ridică o astfel de întrebare: „Dacă m-aş arunca în apă pe o vreme foarte rece pentru a-l salva pe cel de lângă mine, sau dacă, dimpotrivă, aş cădea în apă încercând să-l îmbrâncesc pe cel de lângă mine, atunci răceala pe care o voi face datorată vremii reci, ar fi aceleaşi în ambele situaţii. Şi nici o putere din cer sau de pe pământ, în afară de mine însumi şi de celălalt om (dacă el ar fi capabil de acest lucru) nu îmi va spori suferinţele, pentru că eu am comis crimă sau nu îmi va micşora durerea, pentru că am făcut o faptă morală bună". Cu siguranţă: pentru o observaţie care se limitează numai la realitatea fizică, consecinţele puse aici în discuţie apar ca fiind aceleaşi în ambele cazuri. Însă avem voie să considerăm această observaţie luată separat ca pe un *întreg*? Cine afirmă acest lucru, acela are ca gânditor aproximativ acelaşi punct de vedere cu cel care observă cum doi copii sunt instruiţi de doi învăţători diferiţi şi nu observă altceva, în afara faptului că ambii învăţători petrec cu copiii un număr egal de ore şi le predau aceeaşi materie. Dacă observatorul ar pătrunde mai adânc în realitate, atunci poate că ar vedea în cele două cazuri o mare deosebire şi va considera de la sine înţeles apoi că unul dintre copii va deveni un incapabil, iar celălalt va deveni un om

remarcabil. Iar dacă cineva vrea să ia în considerare corelațiile sufletesc-spirituale și observă urmările sufletești pentru cel din cazul citat mai sus, atunci ar trebui să-și spună: ceea ce se petrece aici, nu poate fi observat în mod separat. Consecințele răcelii sunt trăiri sufletești și dacă nu vreau să le văd ca pe niște minuni, atunci trebuie să le observ ca efecte și cauze în cadrul vieții sufletești. Consecințele pentru cel ce salvează viața vor decurge din alte cauze decât în cazul criminalului; sau acestea vor avea, pentru fiecare caz în parte, alte efecte. Și dacă în viața prezentă a unui om nu pot găsi aceste cauze și efecte, dacă pentru această viață prezentă totul este la fel, atunci va trebui să caut compensarea în trecut sau în viitor. Mă comport atunci *în mod identic cu cercetătorul naturii* în domeniul realităților exterioare: acesta la rândul lui explică pierderea vederii, în cazul animalelor ce trăiesc în grote întunecate, pe baza experiențelor lor *anterioare*; și el presupune că experiențele prezente își vor avea efectele lor în formarea viitoarelor rase și specii.

Dreptul lăuntric de a vorbi despre evoluție în domeniul naturii exterioare, îl are numai cel ce recunoaște această evoluție și în sufletesc-spiritual. Acum este limpede că această recunoaștere, această lărgire a cunoașterii naturii dincolo de natură, este mai mult decât o simplă cunoaștere. Pentru că ea transformă cunoașterea în *viață*; ea îmbogățește nu numai știința omului, ci îi oferă acestuia puterea de a merge pe drumul vieții sale. Îi arată *de unde vine și încotro se îndreaptă*. Iar atunci când omul urmează cu consecvență direcția pe care i-o arată cunoașterea, acest *De unde* și acest *Încotro* vor fi găsiți dincolo de naștere și moarte. Înainte de toate el știe că ceea ce face este parte dintr-un curent care curge din veșnicie în veșnicie. Tot mai înaltă devine perspectiva din care își reglementează viața.

Omul este ca învăluit într-o ceaţă groasă înainte să ajungă la o astfel de judecată, pentru că el nu presimte nimic despre adevărata sa fiinţă, nimic despre originea sau despre ţelurile sale. El urmează impulsurile naturii sale, fără să aibă o înţelegere despre aceste impulsuri. El trebuie să-şi spună că poate ar avea o cu totul altă înţelegere asupra drumului său prin viaţă, dacă ar merge în lumina cunoaşterii. Sentimentul responsabilităţii pentru viaţă creşte tot mai mult sub influenţa acestei înţelegeri. Dacă acest sentiment de responsabilitate nu se formează în om, atunci acesta îşi neagă, într-un sens mai înalt, propria sa umanitate. Cunoaşterea lipsită de scopul înnobilării omului este numai satisfacerea unei curiozităţi superioare. Înălţarea cunoaşterii până la înţelegerea spiritualului, astfel încât ea să devină forţa întregii vieţi, aceasta este – într-un sens mai înalt – o *datorie*. Şi este o datorie pentru fiecare om să caute înţelegerea pentru „De unde”-le şi „Încotro”-ul sufletului.

Modul cum acţionează aceste legi ale vieţii spirituale – reîncarnarea şi karma – va fi obiectul unei expuneri viitoare.

Note

1. Ceea ce este menţionat mai sus trebuie spus in mod explicit, datorită faptului că astăzi există foarte mulţi cititori superficiali, gata oricând să întrevadă tot felul de sensuri absurde în expunerile unui gânditor, chiar şi atunci când acesta s-a străduit sa se exprime foarte *precis*. De aceea aş vrea sa mai spun încă o data aici, că nu îmi poate trece prin minte să mă lupt cu cei care, sprijinindu-se pe ipotezele naturalist ştiinţifice, se preocupă de problema „generaţiei spontanee”. Insa chiar şi daca ar fi posibil ca

nişte substanţe cu totul „lipsite de viaţă” să se unească în vreun fel în albumina vie, de aici tot nu ar rezulta că, înţeleasă în mod corect, concepţia lui Reidis ar fi falsă.

2. Adepţii şcolii lui Wundt ar putea să se simtă îngrozitor de afectaţi de faptul că eu vorbesc într-un mod atât de patriarhal despre „suflet”, în vreme ce ei cred orbeşte în cuvintele maestrului lor, care tocmai a reafirmat că nu trebuie sa se vorbească despre „suflet”, pentru că din această substanţă sufleteasca „supra-reală”, după ce „mitologizarea fenomenelor s-a volatilizat în transcendent”, nu a mai rămas nimic în afara unei „întâmplări coerente”. Ei bine, înţelepciunea wundtiana este similară afirmaţiei că nu am avea dreptul să vorbim despre „crin”, pentru că am avea de a face, în realitate, numai cu culori, forme, procese de creştere etc. (Wundt: *Naturwissenschaft und Psychologie* (Ştiinţă naturală şi psihologie), Leipzig 1903).

3. Există astăzi poate mulţi care ar prefera să se instruiască rapid în ştiinţa spirituală. Aceştia însă se vor găsi intr-o situaţie inconfortabilă atunci când realităţile naturalist ştiinţifice le sunt prezentate într-o manieră complexa şi într-o direcţie care să servească drept temelie pentru realităţile antroposofice. Ei spun: noi vrem să auzim ceva despre ştiinţa spirituala, iar voi ne povestiţi aici elemente de ştiinţă naturală pe care orice om instruit le cunoaşte. Aceasta este o obiecţie care arată aşa de clar faptul că oamenii epocii noastre nu vor sa gândească la modul serios. În realitate, cei ce vorbesc astfel nu ştiu nimic despre raza de acţiune a cunoştinţelor lor; astronomul nu ştie nimic despre consecinţele astronomiei, chimistul nimic despre cele ale chimiei etc. *Însă pentru aceştia nu există o altă salvare, decât sa fie modeşti şi să asculte în linişte, atunci când le este clarificat faptul că,*

datorită superficialității gândirii lor, nu știu de fapt nimic despre ceea ce, în aroganța lor, au crezut că au epuizat. Și chiar antroposofii sunt de părere adesea că nu ar fi necesar să mai lege convingerile despre karma și reîncarnare cu rezultatele științelor naturii. Ei nu știu că aceasta constituie sarcina sub-rasei căreia îi aparţin locuitorii Europei și Americii; și că *fără această bază* membri acestei rase nu ar putea să ajungă cu adevărat la o concepție spiritual științifică. Cel ce vrea *numai să repete mecanic* cele pe care le aude de la marii învățători din est, acela nu poate deveni un antroposof în cadrul civilizației european-americane.

4. Împotriva expunerilor de mai sus unii ar putea obiecta că știința naturii în forma sa prezentă contrazice învățăturile antroposofice, și că, de exemplu, în „Învățătura secretă" de H.P.Blavatsky se găsește o altă teorie a evoluției decât cea reprezentată de Haeckel. Cum stau lucrurile cu aceasta, voi explica cu o altă ocazie. Aici însă scopul nu este nicidecum să se arate cum se raportează „noua credință" la „învățătura secretă", ci numai cum ar trebui aceasta să *se raporteze la sine însuși*, atunci când își înțelege *propriile sale* premise.

5. Autorului acestei expuneri nu i se poate reproșa că nu a înțeles marile merite ale noilor noștri credincioși, întrucât chiar el însuși, în cartea sa „Concepții despre lume și viață în secolul al 19-lea" (***Enigmele filosofiei***) prezintă cu toată prețuirea contribuția acestora în cadrul dezvoltării spirituale a epocii și îi recunoaște valoarea.

CUM ACȚIONEAZĂ KARMA

Somnul a fost adesea denumit fratele mai mic al morţii. Această asemănare vorbește despre căile spiritului omului, mai mult decât ar fi înclinat să admită cineva, la o observaţie superficială. Deoarece ea ne oferă o idee despre felul în care sunt legate între ele diferitele întrupări prin care trece spiritul omului. În articolul ***Reîncarnarea și karma, din perspectiva reprezentărilor necesare ale științei moderne a naturii*** a fost arătat că modul de reprezentare naturalist ştiinţific din prezent, dacă se înţelege pe sine cu adevărat, conduce la străvechea învăţătură despre dezvoltarea spiritului veşnic al omului prin mai multe vieţi. În mod necesar, din această cunoaştere urmează întrebarea: cum se leagă între ele aceste vieţi diferite? În ce sens este viaţa unui om efectul întrupărilor sale trecute şi cum devine această viaţă cauză pentru întrupările ulterioare? O *imagine* a legăturii dintre cauză şi efect în acest domeniu o oferă asemănarea cu somnul [Obs. 1]. Dimineaţa mă trezesc. Noaptea activitatea mea obişnuită este întreruptă. Eu nu pot relua dimineaţa această activitate oricum, dacă vreau să existe anumite reguli şi legături în viaţa mea. Prin ceea ce am făcut ieri am creat condiţiile pentru ceea ce am de făcut astăzi. Trebuie să mă conectez la rezultatul activităţii mele de ieri. Este pe deplin valabilă expresia: faptele mele de ieri sunt destinul meu de astăzi. Eu însumi mi-am creat cauzele la care trebuie să adaug efectele. Şi mă întâlnesc cu aceste cauze după ce un anumit răstimp m-am distanţat de ele. Ele îmi aparţin, chiar dacă pentru o perioadă am fost despărţit de ele.

Efectele evenimentelor prin care am trecut ieri ţin de mine şi într-un alt sens. Eu însumi m-am schimbat prin ele. Să presupunem că am întreprins ceva care mi-a reuşit numai pe jumătate. Am reflectat la cauza acestei nereuşite

parţiale. Când voi mai avea de realizat ceva asemănător, atunci voi evita greşeala pe care am recunoscut-o. În acest fel mi-am însuşit o nouă capacitate. Prin aceasta întâmplările mele de ieri sunt cauzele capacităţilor mele de azi. Trecutul meu rămâne legat de mine; trăieşte mai departe în prezentul meu; şi mă va urma în continuare în viitor. Prin trecutul meu mi-am creat situaţia în care mă aflu astăzi. Iar *sensul vieţii* cere ca eu să rămân legat cu această situaţie. Ar fi lipsit de sens în general să-mi construiesc o casă în care apoi să nu locuiesc.

Dacă efectele faptelor mele de ieri nu ar trebui să fie destinul meu de astăzi, atunci eu nu ar trebui să mă *trezesc* dimineaţa, ci să mă *creez* din nou din nimic. Iar spiritul omului ar trebui să fie *creat* din nou, să apară din Nimic, dacă rezultatele vieţilor sale anterioare nu ar rămâne legate cu vieţile sale de mai târziu. Da, omul nu poate să trăiască în nici o altă situaţie în afară de cea care a fost creată prin viaţa sa din trecut. El ar putea să facă aceasta la fel de puţin ca animalele care, după ce şi-au pierdut capacitatea de a vedea prin migrarea în grotele din Kentucky, nu ar putea trăi în altă parte decât în aceste grote. Prin fapta lor, ca o consecinţă a migrării, ele şi-au creat condiţiile pentru viaţa lor de mai târziu. O fiinţă care odată a fost activă, nu poate să rămână în continuare separată; ea s-a transpus pe sine însăşi în faptele sale. Şi tot ceea ce ea devine este pe mai departe legat cu ceea ce rezultă din faptele sale. Această legătură dintre o fiinţă şi rezultatele faptelor sale reprezintă *karma*, legea care stăpâneşte întreg universul. Activitatea care a devenit soartă este karma.

Şi de aceea este somnul o imagine bună pentru moarte – pentru că în timpul somnului, omul este retras de fapt de pe scena pe care îl aşteaptă destinul său. În timp ce

noi dormim evenimentele se desfăşoară mai departe pe această scenă. O perioadă nu avem nici o influenţă asupra acestei desfăşurări. Apoi regăsim efectele faptelor noastre şi trebuie să ne conectăm cu ele. În realitate personalitatea noastră se întrupează din nou în fiecare dimineaţă în lumea faptelor noastre. Ceea ce peste noapte a fost separat de noi, ne înconjoară peste zi.

La fel stau lucrurile şi cu faptele întrupărilor noastre anterioare. Rezultatele lor sunt încorporate în lumea în care noi ne-am întrupat. Ele ne aparţin însă nouă, aşa cum viaţa din grote aparţine animalelor care şi-au pierdut capacitatea de a vedea prin acest mod de viaţă. Aşa cum aceste animale pot trăi numai dacă regăsesc mediul pentru care sunt adaptate, la fel şi spiritul omului *poate* trăi numai în mediul pe care şi l-a format prin faptele sale, corespunzător lui însuşi.

În fiecare dimineaţă corpul omului este ca însufleţit din nou. Cercetarea naturii admite că aici este vorba de un proces pe care *ea* nu îl poate înţelege atunci când se slujeşte numai de legile pe care le-a dobândit în lumea *fizică*. Se vedem ce a spus despre aceasta naturalistul Du Bois-Reymond în discursul său „Die Grenzen des Naturerkennens" („Limitele cunoaşterii naturii"): „Un creier lipsit de conştienţă, de exemplu, aflat în timpul somnului fără vise, nu ar conţine nici un secret, observat fiind într-un mod naturalist ştiinţific (Du Bois Reymond spune „astronomic"); iar dacă am adăuga aici şi cunoştinţele naturale despre restul corpului, atunci întreaga maşină umană cu respiraţia sa, cu bătăile inimii, cu metabolismul, cu căldura sa şi aşa mai departe, ajungând până la esenţa materiei şi a forţei, ar fi pe deplin descifrate. Putem înţelege omul aflat într-un somn fără vise, aşa cum putem înţelege şi universul înainte să apară

conştienţa. Dar aşa cum universul a devenit de două ori incomprehensibil odată cu apariţia primelor semne de conştienţă, la fel devine şi omul care doarme, odată cu apariţia în el a primei imagini de vis". Lucrurile nu pot sta altfel. Pentru că ceea ce aici naturalistul descrie drept om aflat în somn lipsit de vise, reprezintă partea din om care este supusă numai legilor fizice. De fiecare dată însă când apare din nou *însufleţit*, omul ascultă de legile vieţii sufleteşti. În somn corpul omului urmează legile fizice: omul se trezeşte iar lumina acţiunii raţionale izbucneşte ca o scânteie în existenţa pur fizică. Vorbim exact în sensul naturalistului Du Bois-Reymond atunci când spunem: putem cerceta un *corp* aflat în stare de somn pe toate părţile; nu vom putea găsi sufletescul în el. Însă acest sufletesc îşi continuă cursul faptelor sale raţionale de acolo de unde a fost întrerupt prin adormire. Astfel omul aparţine – chiar şi pentru această examinare – de două lumi. Într-una dintre lumi el duce o viaţă trupească, care poate fi urmărită mergând pe calea legilor fizice. În cealaltă lume el trăieşte spiritual-raţional, iar despre această viaţă nu putem afla nimic prin intermediul legilor fizice. Dacă vrem să cercetăm pe prima dintre aceste două vieţi, atunci trebuie să ne îndreptăm spre legile fizice ale ştiinţei naturii; dacă însă vrem să înţelegem cea de a doua viaţă, atunci trebuie să facem cunoştinţă cu legile acţiunii raţionale, de exemplu, cu logica, dreptul, ştiinţele economice, estetica etc.

Trupul unui om care doarme şi care este supus numai legilor fizice nu poate înfăptui niciodată ceva în sensul legilor raţiunii. Însă spiritul omului aduce aceste legi ale raţiunii în lumea fizică. Şi cu cât le-a adus mai mult, cu atât mai mult le va regăsi atunci când, după o întrerupere, îşi va relua firul activităţilor sale.

Să mai rămânem puţin la imaginea somnului. Personalitatea trebuie să se lege astăzi de faptele sale de ieri, pentru ca viaţa să nu fie lipsită de sens. Ea nu ar putea face acest lucru, dacă nu s-ar simţi unită cu aceste fapte. Nu aş putea să preiau astăzi rezultatul activităţii mele de ieri, dacă în mine însumi nu ar fi rămas ceva din această activitate. Dacă astăzi aş uita tot ceea ce am experimentat ieri, atunci aş fi un om nou şi nu m-aş putea uni cu nimic. *Memoria* mea este cea care îmi face posibilă legătura cu faptele mele de ieri. Această memorie mă leagă cu efectele faptei mele. Ceea ce ţine cu adevărat de viaţa mea raţională, de exemplu logica, este astăzi aceeaşi ca şi ieri. Acest lucru este valabil şi pentru ceea ce ieri şi *niciodată* până acum nu a intrat deloc în câmpul meu vizual. Memoria mea leagă fapta mea logică de astăzi de fapta mea logică de ieri. Dar dacă ar fi vorba numai de logică, atunci am putea cu adevărat ca în fiecare dimineaţă să începem o viaţă nouă. Însă în memorie este păstrat ceea ce ne leagă de destinul nostru.

Aşadar dimineaţa mă regăsesc de fapt ca o fiinţă întreită. Îmi regăsesc trupul, care în timpul somnului a ascultat numai de legile sale fizice. Mă regăsesc pe mine însumi, spiritul meu omenesc, care astăzi este acelaşi cu cel de ieri şi care astăzi are darul acţiunilor raţionale, ca şi ieri. Şi regăsesc păstrat în memorie tot ceea ce ziua de ieri – tot ceea ce întreg trecutul meu – a făcut din mine.

Cu aceasta avem totodată şi o *imagine* a fiinţei întreite a omului. În fiecare întrupare nouă omul se găseşte într-un organism fizic supus legilor naturii exterioare. Şi în fiecare întrupare el este acelaşi om spiritual. În acest fel este el *veşnicul* din diferitele întrupări. *Trupul* şi *spiritul* îşi stau unul altuia faţă în faţă. Între ele două trebuie să existe ceva, aşa cum memoria se află între faptele mele de ieri şi

cele de astăzi. Şi acesta este *sufletul* [Obs. 2]. El păstrează efectele faptelor mele din vieţi anterioare. El face ca într-o nouă întrupare spiritul să apară ca fiind ceea ce vieţile trecute au făcut din el. *În acest fel sunt corelate trupul, sufletul şi spiritul.* Spiritul este *veşnic*; *naşterea* şi *moartea* stăpânesc în trup după legile lumii fizice; cele două sunt unite iar şi iar de către suflet în timp ce acesta întreţese din fapte *soarta*.

Şi pentru asemănarea sufletului cu memoria se poate face apel la ştiinţa naturală din prezent. În anul 1870 naturalistul *Ewald Hering* a publicat un studiu cu titlul: „Ueber das Gedaechtnis als eine allgemeine Funktion der organisierten Materie" („Despre memorie ca funcţie generală a materiei organizate"). Iar *Ernst Haeckel* este de acord cu părerile lui Hering. În lucrarea sa „Ueber die Wellenzeugung der Lebensteilchen" („Despre naşterea undelor în particulele vii"), el spune următoarele: „În realitate fiecare reflectare mai profundă ne convinge că cele mai importante funcţii vitale rămân inexplicabile fără presupunerea existenţei unei *memorii inconştiente* a materiei vii. Capacitatea de reprezentare şi de creare de concepte, gândirea şi conştienţa, exersarea şi deprinderile, hrănirea şi creşterea se bazează pe funcţia unei *memorii inconştiente*, a cărei activitate este nesfârşit mai mare în comparaţie cu cea a memoriei conştiente. Hering are dreptate când spune că „memoriei îi datorăm aproape tot cea ce suntem şi avem". Iar acum Haeckel încearcă să atribuie acestei memorii inconştiente procesele de *ereditate* din fiinţele vii. Faptul că fiinţa-fiică seamănă cu fiinţa-mamă, că însuşirile celei din urmă sunt moştenite de către prima, trebuie să aibă la bază o *memorie inconştientă* a viului, care în cursul creşterii păstrează amintirea formelor precedente. Nu vom cerceta aici ce anume din

expunerile lui Herings şi Haeckel poate fi susţinut din perspectivă naturalist ştiinţifică; pentru scopurile urmărite aici este important numai faptul că naturalistul se vede constrâns ca, acolo unde el merge dincolo de naştere şi moarte, acolo unde trebuie să presupună ceva care să supravieţuiască morţii, acolo el admite o existenţă pe care o gândeşte ca fiind asemănătoare memoriei. El recurge în mod natural la o forţă suprasensibilă acolo unde legile *naturii fizice* nu sunt suficiente.

Trebuie să observăm totuşi că atunci când aici vorbim de memorie avem de a face numai cu o asemănare, cu o *imagine*. Nu trebuie să se creadă că prin *suflet* înţelegem ceva echivalent unei memorii conştiente. Chiar şi în viaţa obişnuită nu intră în joc întotdeauna memoria conştientă atunci când ne folosim de întâmplările din trecut. Roadele acestor întâmplări le purtăm în noi, chiar dacă nu avem în conştienţă amintirea celor vieţuite. Cine îşi aminteşte toate detaliile experienţelor prin care a învăţat să scrie şi să citească? Chiar, cui i-au ajuns vreodată în conştienţă toate aceste detalii? *Obişnuinţa*, de exemplu, este un fel de memorie inconştientă. Prin *asemănarea* memoriei cu sufletescul am urmărit doar să indic faptul că acesta din urmă se inserează între trup şi spirit şi constituie mediatorul între ceea ce este veşnic şi ceea ce, ca fizic, este întreţesut în curentul naşterii şi morţii.

Aşadar spiritul care se reîntrupează găseşte înlăuntrul lumii fizice rezultatele faptelor sale, ca soartă a sa; iar sufletul care este ataşat lui mijloceşte legătura spiritului cu destinul său. Acum poate fi pusă întrebarea: cum poate să găsească spiritul rezultatele faptelor sale, de vreme ce totuşi în noua întrupare el este transpus într-o lume cu totul diferită de cea din întruparea sa precedentă? Această întrebare se întemeiază pe o reprezentare foarte

exterioară despre înlănţuirea destinului. Dacă îmi schimb locuinţa din Europa în America, atunci mă voi găsi într-un mediu pe deplin nou. Şi totuşi, viaţa mea din America va depinde întru totul de viaţa mea anterioară petrecută în Europa. Dacă în Europa am fost mecanic, atunci viaţa mea din America se va desfăşura cu totul altfel decât dacă aş fi fost funcţionar bancar. Într-un caz în America voi fi probabil înconjurat de maşini, în celălalt de acte de bancă. În fiecare caz, viaţa mea din trecut îmi determină mediul, atrăgând din întreg mediul înconjurător acele lucruri care îi sunt înrudite. Astfel se petrec lucrurile şi cu sufletul-spirit. El se înconjoară în mod necesar cu cele înrudite vieţii sale din trecut. Acest lucru nu poate să vină în contradicţie cu asemănarea dintre somn şi moarte pentru nici un om care este conştient de faptul că aici are de a face numai cu o asemănare – chiar dacă cu una dintre cele mai izbitoare. Ca eu să găsesc dimineaţa situaţia pe care tot eu am creat-o în zilele precedente, de acest lucru se îngrijeşte cursul *nemijlocit* al evenimentelor. Ca eu să găsesc, atunci când mă reîntrupez, un mediu care să corespundă rezultatelor faptelor mele din viaţa trecută: de aceasta se îngrijeşte înrudirea sufletului meu spiritual renăscut cu lucrurile din acest mediu înconjurător.

Ce anume mă conduce în acest mediu? *Nemijlocit*, însuşirile sufletului meu spiritual ce se reîntrupează. Însă eu am aceste însuşiri numai pentru că faptele vieţii mele anterioare s-au impregnat în sufletul-spirit. Aceste fapte sunt deci *adevărata cauză* pentru care mă nasc în circumstanţe precise. Iar ceea ce fac astăzi va fi *de asemenea* o cauză pentru care într-o viaţă viitoare voi întâlni anumite circumstanţe. Aşa îşi modelează în realitate omul propriul destin. Acest lucru pare de neînţeles doar atâta timp cât ne îndreptăm privirea numai asupra acestei

vieţi şi nu o vedem ca o verigă din înşiruirea vieţilor succesive.

Astfel se poate spune că omul nu poate întâlni nimic în viaţă pentru care el însuşi să nu-şi fi creat anterior condiţiile. Abia prin observarea legii sorţii, a karmei, înţelegem de ce „adeseori omul bun trebuie să sufere, iar cel rău poate să ducă o viaţă fericită". Această aparentă lipsă de armonie a *unei singure vieţi* dispare atunci când privirea se lărgeşte şi cuprinde mai multe vieţi. Nu este permis totuşi să ne reprezentăm legea karmei într-un mod simplist, ca pe un judecător obişnuit sau ca o instituţie publică de justiţie. Aceasta ar fi ca şi cum ni l-am reprezenta pe Dumnezeu ca pe un bătrân cu barbă albă. Mulţi cad în această greşeală. Iar opozanţii ideii de karma pleacă exact de la astfel de reprezentări. Aceştia luptă împotriva reprezentării pe care *ei* o atribuie susţinătorilor karmei şi nu împotriva reprezentării pe care o au adevăraţii cunoscători.

În ce raport se găseşte omul cu mediul fizic, atunci când el intră într-o nouă întrupare? Acest raport rezultă pe de o parte din faptul că în perioada dintre două întrupări, omul nu a avut nici o contribuţie în lumea fizică; iar pe de altă parte, datorită evoluţiei prin care a trecut omul în acest răstimp. Este limpede din capul locului că în *această* dezvoltare nu poate pătrunde nimic din lumea fizică, pentru că sufletul-spirit se află fără îndoială *în afara* acestei lumi fizice. De aceea, acum, el poate sa formeze numai din sine însuşi, adică din lumea supra-fizică, tot ceea ce se produce în sufletul său. Aşa cum în timpul unei întrupări el este întrepătruns cu lumea lucrurilor fizice, la fel după dez-trupare influenţa *nemijlocită* a acestei lumi îi este luată. Iar din aceasta îi rămâne numai ceea ce noi am asemănat cu memoria. Acest „rest de memorie" se

compune din două părţi. Aceste părţi reies dacă se ia în considerare ce anume a contribuit la formarea sa. Spiritul a trăit în trup şi prin acest trup a intrat în legătură cu lumea corporală înconjurătoare. Această relaţie şi-a găsit expresia în faptul că prin intermediul trupului s-au dezvoltat impulsuri, dorinţe şi patimi, iar prin acestea au fost împlinite acţiuni exterioare. Pentru că are un trup, omul acţionează sub influenţa impulsurilor, a dorinţelor şi a patimilor. Iar acest lucru este important în două direcţii. Pe de o parte ele îşi pun pecetea asupra acţiunilor exterioare pe care omul le realizează. Şi pe de altă parte, ele formează caracterul lui personal. Acţiunea pe care o fac este urmare a dorinţei mele; şi eu însumi sunt, ca personalitate, ceea ce exprimă această dorinţă. Acţiunea trece în lumea exterioară. Dar dorinţa rămâne în sufletul meu, aşa cum reprezentarea îmi rămâne în memorie. Şi aşa cum reprezentarea iniţială din memoria mea se întăreşte cu fiecare nouă impresie asemănătoare, la fel se întâmplă şi cu dorinţa, prin fiecare nouă acţiune pe care o realizez sub influenţa ei. Astfel că datorită existenţei trupeşti, în sufletul meu trăieşte o sumă de impulsuri, dorinţe şi patimi. Această sumă de impulsuri este denumită drept „corpul dorinţelor" (kama rupa). Acest „corp al dorinţelor" trăieşte în strânsă legătură cu existenţa fizică. Pentru că îşi face apariţia sub influenţa corporalităţii fizice. Prin urmare, din momentul în care spiritul nu mai este întrupat, el nu va mai putea fi cultivat mai departe. Spiritul trebuie să se elibereze de el, în măsura în care prin el s-a conectat la viaţa fizică individuală. Viaţa fizică este urmată de o alta, în care are loc această eliberare. Poate apărea acum întrebarea: Odată cu moartea nu se distruge şi acest „corp al dorinţelor"? Răspunsul este : Nu, în fiecare moment din viaţa fizică, în măsura în care dorinţa depăşeşte satisfacţia,

în această măsură dorința rămâne și după ce posibilitatea satisfacției a încetat. Numai un om care care nu mai dorește nimic legat de lumea fizică nu mai are nici un surplus al dorinței față de satisfacție. Numai omul lipsit de dorințe moare fără ca în spiritul său să mai fie reținut un număr de dorințe. Iar aceste dorințe trebuie ca după moarte într-un fel să se stingă. Starea aceasta de stingere este numită „Șederea în regiunea dorinței" (în Kamaloka). Se înțelege de la sine că această situație trebuie să dureze cu atât mai mult, cu cât omul s-a simțit mai legat cu viața fizică.

A doua parte a „restului de memorie" este formată într-un alt mod. Așa cum dorința atrage spiritul spre viața trecută, la fel, această a doua parte a memoriei îl conduce spre viitor. Prin activitatea sa în trup, spiritul s-a familiarizat cu lumea de care aparține acest trup. Fiecare nouă strădanie, fiecare nouă trăire îi sporește această cunoaștere. De regulă omul face orice lucru mai bine a doua oară decât la prima încercare. Experiența, trăirea se imprimă asupra spiritului ca o sporire a capacităților sale. În acest fel, experiența noastră ne modelează viitorul și atunci când nu mai avem posibilitatea de a face experiențe, rezultatul experiențelor prin care am trecut rămâne ca un „rest de memorie". Însă nici o experiență nu ar putea acționa asupra noastră, dacă nu am avea capacitatea de a trage foloase din ea. Felul în care putem asimila o experiență, ce anume suntem capabili să facem din ea, de acest lucru depinde ce anume înseamnă ea pentru viitorul nostru. O anumită experiență însemna pentru Goethe altceva decât pentru servitorul lui; iar aceasta avea pentru primul cu totul alte urmări decât pentru ultimul. Ce capacități dobândim printr-o experiență, depinde deci de munca spirituală pe care o desfășurăm în legătură cu

experienţa respectivă. Întotdeauna, în fiecare moment al vieţii mele, am în mine o sumă de rezultate ale experienţei mele. Şi această sumă constituie potenţialul pentru capacităţi care se pot manifesta în viitor. Când îşi părăseşte trupul, spiritul omului posedă o astfel de sumă de experienţe. El le ia pe acestea dincolo, în viaţa suprasensibilă. Când nu mai este legat de existenţa fizică prin nici o legatură corporala şi s-a lepădat şi de dorinţele care îl înlănţuiau de această existenţă fizică, atunci spiritului omenesc îi rămâne fructul experienţelor sale. Şi aceste roade sunt pe deplin eliberate de influenţa nemijlocită a vieţii *trecute*. Spiritul poate acum să privească numai spre ceea ce se lasă modelat pentru *viitor*. Astfel, după ce a părăsit „regiunea dorinţelor", spiritul se află în situaţia în care transformă experienţele vieţii trecute în germeni – aptitudini, capacităţi etc. pentru viitor. Viaţa spiritului în această stare este enumită « şederea în „regiunea beatitudinii" » (Deva-chan). („Beatitudinea" poate desemna o dispoziţie în care este făcută uitată orice grijă faţă de trecut, iar inima bate numai pentru viitor). Se înţelege de la sine că această situaţie durează în general cu atât mai mult, cu cât în momentul morţii perspectiva pentru dobândirea de noi capacităţi este mai mare. Aici evident că nu se poate pune problema să dezvoltăm toate cunoştinţele referitoare la spiritul omului. Se arată numai cum acţionează legea karmei în viaţa fizică. Pentru aceasta este suficient să ştim ce anume ia cu sine spiritul din această viaţă fizică în domeniile suprasensibile şi ce anume aduce cu sine înapoi din acestea din urmă într-o nouă întrupare. El aduce din aceste domenii capacităţile rezultate din prelucrarea experienţelor făcute în viaţa trecută. Pentru a ne da seama de importanţa acestui fapt, sa ne clarificăm procesul printr-un exemplu separat Kant

spune: ”Două lucruri umplu inima cu o admiraţie mereu crescândă: cerul înstelat de deasupra mea şi legea morală din mine”. Fiecare gânditor e de accord cu faptul că cerul înstelat nu a apărut din nimic, ci s-a format în mod treptat. Kant însuşi este cel care în 1755, într-o lucrare fundamentală, a căutat să explice formarea treptata a unui cosmos. Însă la fel de puţin avem dreptul să acceptăm şi realitatea legii morale fără nici o explicaţie. Această lege morală, de asemenea, nu a apărut din nimic. În primele întrupări prin care a trecut omul, legea morală nu vorbea în el, aşa cum a vorbit în Kant. Omul primitiv se comportă potrivit poftelor sale. Şi el ia cu el dincolo, în stările suprasensibile experienţele pe care le-a trăit cu acest comportament. Aici acestea se transformă în capacităţi superioare. Iar într-o întrupare ulterioară nu mai acţionează în el simpla poftă, ci ea este deja influenţată de efectele experienţelor făcute anterior. Şi multe întrupări sunt necesare până ce omul dăruit la început cu totul poftelor sale, confruntă lumea sa înconjurătoare cu legea morală rafinată, pe care Kant o indica drept ceva spre care omul priveşte cu aceeaşi admiraţie, aşa cum priveşte spre cerul înstelat.

Lumea în care omul se naşte, într-o nouă întrupare, îl pune faţă în faţă cu rezultatele faptelor sale, ca soartă a sa. El însuşi pătrunde în această lume cu capacităţile pe care şi le-a format în domeniile suprasensibile, din experienţele sale anterioare. De aceea, experienţele sale din lumea fizică se vor situa în general pe trepte cu atât mai înalte, cu cât mai multe întrupări a avut omul sau cu cât mai mari au fost eforturile sale în întrupările anterioare. Prin aceasta pelerinajul omului prin întrupări va reprezenta o cale de dezvoltare superioară. Tot mai bogată devine comoara pe care o adună din experienţele sale în spiritul său. Şi prin

asta el merge, din ce în mai matur, în întâmpinarea lumii înconjurătoare, a sorţii sale. Aceasta face ca omul să devină tot mai mult stăpân pe soarta sa. Pentru că tocmai acest lucru îl dobândeşte prin experienţele sale – faptul că învaţă să înţeleagă legile universului în care se petrec aceste experienţe. La început spiritul nu-şi găseşte drumul în lumea înconjurătoare. El bâjbâie prin întuneric. Însă cu fiecare nouă întrupare în jurul său se va face tot mai multă lumină. El dobândeşte ştiinţa, cunoaşterea legilor lumii sale înconjurătoare; cu alte cuvinte, el îndeplineşte tot mai bine, mai conştient, ceea ce înainte îndeplinea în întuneric. Tot mai mică devine constrângerea lumii; tot mai mult este capabil spiritul să auto-determine. Însă spiritul ce se determină pe sine din sine însuşi este *spiritul liber*. O acţiune desfăşurată în lumina deplină a conştienţei este o *acţiune liberă*. (În cartea mea ***Filozofia libertăţii***, Berlin 1893, am încercat să expun esenţa spiritului liber al omului.) Libertatea deplină a spiritului omenesc este *idealul* dezvoltării sale. Nu se poate pune întrebarea: este omul o fiinţă liberă sau ne-liberă? Filozofii care pun în acest mod problema libertăţii nu vor putea ajunge niciodată la nişte gânduri clare cu privire la aceasta. Pentru că în condiţiile prezente omul nu este nici liber şi nici neliber; ci el se află pe drumul spre libertate. El este în parte liber, în parte neliber. El este liber în măsura în care a dobândit cunoaşterea, conştienţa legăturilor din lume. Faptul că soarta, karma noastră ne întâmpină sub forma unei necesităţi stringente nu constituie nici o piedică pentru libertatea noastră. Pentru că chiar atunci când acţionăm din independenţa pe care ne-am dobândit-o, noi mergem pe drumul acestei sorţi. Nu destinul este cel care acţionează, ci noi suntem cei care acţionăm, în conformitate cu legile acestei sorţi.

Dacă aprind un băţ de chibrit, focul va apărea potrivit unor legi necesare; mai întâi însă eu am pus în acţiune aceste legi necesare. În acelaşi fel, eu pot îndeplini o acţiune numai în sensul legii necesare a karmei mele; însă eu sunt cel ce am pus în acţiune aceste legi necesare. Iar prin noile mele fapte o nouă karma este formată, tot aşa cum focul, după ce a fost aprins, acţionează mai departe după legi necesare.

Prin aceasta se aruncă lumină asupra unei alte îndoieli în care se poate cădea, referitoare la acţiunea karmei. Şi anume, cineva ar putea spune: de vreme ce karma este o lege neclintită, atunci este inutil să ajut pe cineva. Pentru că ceea ce vine în întâmpinarea unui om este consecinţa karmei sale şi este absolut *necesar* ca un om să se confrunte cu un lucru sau altul. Desigur, nu pot şterge efectele sorţii pe care spiritul unui om şi-a format-o în întrupări anterioare. Însă aici este vorba de cum anume cineva se descurcă cu soarta sa şi la ce fel de destin nou poate da el naştere, aflându-se încă sub influenţa celui vechi. Dacă îl ajut, atunci pot face ca prin faptele sale, el să poată da o turnură favorabilă destinului său; dacă însă renunţ să-i acord ajutor, poate că în loc va apărea opusul. Firește, va depinde dacă ajutorul meu este unul înţelept sau lipsit de înţelepciune.

O dezvoltare superioară a spiritului uman înseamnă progresul său prin mereu alte intrupări. Această dezvoltare superioară se exprimă prin faptul că spiritul respectiv înţelege tot mai bine lumea în mijlocul căreia se întrupează. De această lume aparţin întrupările înseşi. Şi faţă de acestea spiritul avansează de la o stare de inconştienţă la una de conştienţă. Pe drumul dezvoltării se află punctul din care omul poate privi cu o conştienţă deplină la întrupările sale trecute. Aceasta este o

reprezentare care poate fi luată uşor în batjocură; evident că este foarte uşor să o criticăm cu dispreţ. Cel care însă face acest lucru, nu are nici o noţiune despre acest fel de adevăruri. Iar batjocura cât şi critica se aşează ca un balaur în faţa porţii sanctuarului în interiorul căruia aceste adevăruri pot fi recunoscute. Pentru că, în ceea ce priveşte adevărurile a căror realizare pentru oameni se află numai în viitor, este de la sine înţeles că acestea nu pot fi găsite ca fapte în prezent. Există numai o singură cale pentru ca cineva să se convingă de realitatea lor; şi aceasta este strădania sa *pentru a atinge această realitate*.

Observaţii

1. Îmi pot închipui că sunt mulţi care consideră că au ajuns pe o culme a ştiinţei şi care vor găsi explicaţiile următoare „total neştiinţifice". Îi pot înţelege pe aceştia, pentru că ştiu că la această obiecţie este împins în mod necesar cel care nu are nici o experienţă în domeniul suprasensibil şi în acelaşi timp nu are nici reţinerea şi modestia de sine necesară, pentru a accepta că ar mai putea încă învăţa ceva. Cel puţin un lucru nu ar trebui însă să spună aceşti oameni – faptul că procesele menţionate aici „contrazic intelectul" şi că „acestea nu pot fi dovedite cu intelectul". Intelectul nu poate face nimic altceva, decât să combine şi să sistematizeze realităţile. Realitatea poate fi *experimentată*, însă nu poate fi „dovedită cu intelectul". Cu intelectul nu poate fi dovedită, de exemplu, o balenă. Aceasta trebuie ori să fie văzută, ori să fie descrisă de cineva care a văzut-o. La fel este şi cu realităţile suprasensibile. Dacă un om nu a ajuns încă să le poată vedea el însuşi, atunci el trebuie să lase ca acestea să îi fie descrise de altul. Pot asigura pe oricine că realităţile

suprasensibile pe care le voi descrie în continuare sunt la fel de „reale" pentru cel ce are simţurile superioare deschise, aşa cum este balena.

2. Pentru cei ce sunt obişnuiţi cu expresiile obişnuite teosofice, vreau să fac următoarele observaţii. (Din anumite motive îmi împrumut expresiile dintr-un limbaj ocult care în denumiri se îndepărtează oarecum de scrierile teosofice obişnuite larg răspândite, dar care în realitate sunt întru totul de acord cu acestea. De aceea vreau să alătur aici un mod de exprimare cu celălalt.) Fiecare dintre cele trei elemente menţionate mai sus: *trup*, *suflet*, *spirit* se compun la rândul lor fiecare din câte trei elemente. Astfel, omul apare alcătuit din nouă elemente. *Trupul* se compune din: 1. trupul ca atare; 2. trupul vieţii; 3. trupul senzaţiei. *Sufletul* se compune din: 4. sufletul senzaţiei; 5. sufletul înţelegerii; 6. sufletul conştienţei. *Spiritul* se compune din: 7. sine spirituală; 8. spiritul vieţii; 9. omul spirit. În omul întrupat 3 cu 4 şi 6 cu 7 se unesc (se întrepătrund). Prin aceasta, cele 9 elemente se reduc la 7, şi se ajunge la împărţirea teosofică obişnuită a omului: 1. trupul propriu-zis (sthula sharira) ; 2. trupul vieţii (prana); 3. trupul senzaţiei pătruns de sufletul senzaţiei (corp astral, kama rupa); 4. sufletul înţelegerii (kama manas); 5. sufletul conştienţei pătruns de sinea spirituală (budhi manas); 6. spiritul vieţii (budhi); 7. omul spirit (atma).

ȘTIINȚA SPIRITUALĂ ȘI PROBLEMA SOCIALĂ

Articol publicat în revista *Lucifer-Gnosis*, octombrie 1905 (Nr. 30), 1906 (Nr. 32)

Cine observă astăzi cu ochii deschişi lumea din jurul său vede pretutindeni ridicându-se cu putere ceea ce se numeşte „problema socială”. Cei ce iau viaţa în serios trebuie să-şi formeze într-un fel sau altul gânduri asupra lucrurilor legate de această problemă. Şi trebuie să pară firesc ca un astfel de mod de reprezentare care şi-a luat ca sarcină cele mai înalte idealuri ale omenirii, să fie necesar să dobândească un anumit raport cu cerinţele sociale. Modul de reprezentare spiritual ştiinţific îşi propune să fie pentru timpul prezent un astfel de mod de reprezentare. Prin urmare este cu totul firesc să ne întrebăm asupra acestui raport.

La început ştiinţa spirituală poate face impresia că nu ar avea nimic special de spus în această direcţie. Ca trăsătură proeminentă a ei, i se va recunoaşte înainte de toate interiorizarea vieţii sufleteşti şi trezirea privirii pentru o lume spirituală. Chiar şi cei puţin familiarizaţi cu ideile răspândite de vorbitorii şi scriitorii de orientare spiritual-ştiinţifică vor putea, printr-o considerare nepărtinitoare, să recunoască această aspiraţie. Mai dificil este însă de observat faptul că această aspiraţie are în prezent o importanţă *practică*. Şi mai cu seamă nu este uşor de înţeles legătura cu problemele sociale. Unii vor întreba cu ce poate ajuta dificultăţilor din viaţa socială o învăţătură ce se preocupă de lucruri ca „reîntrupare”, „karma”, „lumea suprasensibilă”, „apariţia omului” etc.? O astfel de orientare a gândirii pare să se înalţe printre nori, departe de orice realitate, în vreme ce astăzi este imperios necesar pentru fiecare persoană să îşi concentreze întreaga

gândire pentru a face faţă problemelor pe care i le ridică realitatea pământească.

Să amintim aici două dintre opiniile referitoare la ştiinţa spirituală care în prezent apar în mod necesar. Una este aceea care vede ştiinţa spirituală ca o expresie a unei fantezii nestăpânite. Este cu totul firesc să existe o astfel de părere. Şi omul care se străduieşte în direcţia spiritual ştiinţifică trebuie să fie ultimul pentru care această părere să fie ceva de neînţeles. Orice conversaţie ce are loc în preajma lui, tot ceea ce se petrece în jurul său şi le produce plăcere şi amuzament celorlalţi, toate acestea îi pot indica faptul că în primul rând el foloseşte un limbaj care multora li se pare nebunesc. La această înţelegere a ambianţei sale el trebuie negreşit să adauge certitudinea absolută că se află pe drumul corect. Altfel nu va putea rămâne ferm pe picioarele sale atunci când îşi va da seama de conflictul ce se desfăşoară între reprezentările sale şi cele ale atât de multor oameni care fac parte din cei instruiţi şi gânditori. Dacă are certitudinea reală, dacă cunoaşte adevărul şi forţa concepţiilor sale, atunci el îşi va spune: eu ştiu foarte bine că în prezent pot fi considerat un fantast şi înţeleg şi de ce anume se întâmplă aşa; însă chiar dacă este batjocorit şi disprețuit, adevărul trebuie să acţioneze mai departe şi efectul său nu depinde de părerile pe care oamenii le au despre el, ci de temeinicia fundamentării sale.

Cealaltă opinie cu care este întâmpinată ştiinţa spirituală, consideră că ideile acesteia sunt foarte frumoase şi satisfăcătoare, însă ele pot avea o valoare numai pentru viaţa lăuntrică sufletească, nu şi pe tărâmul vieţii practice. Chiar cei care caută hrana spiritual-ştiinţifică pentru potolirea nevoilor lor spirituale, pot fi mult prea uşor ispitiţi să-şi spună: Da, însă această lume de gânduri nu ne poate lămuri cum să venim de hac nevoilor sociale,

mizeriei materiale. – Tocmai această opinie se bazează însă pe o totală lipsă de recunoaştere a adevăratei realităţi a vieţii şi, înainte de toate, pe o lipsă de înţelegere referitoare la roadele modului de reprezentare spiritual-ştiinţific.

Întrebarea care se pune aproape în exclusivitate este: ce ne învaţă ştiinţa spirituală? Cum pot fi dovedite afirmaţiile sale? Şi se caută apoi roadele în sentimentul de satisfacţie care se poate obţine din aceste învăţături. Desigur, acest lucru este deopotrivă firesc şi posibil. Într-adevăr, este necesar ca în primul rând să fie dobândit un sentiment pentru adevărul afirmaţiilor de care cineva se preocupă. *Adevăratul* rod al ştiinţei spirituale nu trebuie însă căutat înlăuntru. Acest rod se arată cu adevărat abia atunci când omul cu convingeri spiritual-ştiinţifice abordează sarcinile vieţii practice. Ceea ce contează este dacă ştiinţa spirituală îl ajută cumva pe acest om să abordeze cu înţelegere aceste probleme şi să caute cu pricepere mijloacele şi calea soluţionării lor. Cine vrea să acţioneze în viaţă, trebuie mai întâi să cunoască viaţa. Într-aceasta constă punctul esenţial al problemei. Câtă vreme rămânem să ne întrebăm: ce ne *învaţă* ştiinţa spirituală, această învăţătură poate părea prea „înaltă" pentru viaţa practică. Dacă însă cineva îşi îndreptă privirea spre educaţia pe care gândirea şi simţirea o primesc prin această învăţătură, atunci va înceta să mai facă asemenea obiecţii. Oricât de ciudat poate părea unei gândiri superficiale, următorul lucru este însă adevărat: gândirea spiritual ştiinţifică ce pluteşte în aparenţă printre nori formează privirea pentru o abordare justă a vieţii de toate zilele. Ştiinţa spirituală ascute înţelegerea pentru necesităţile sociale tocmai prin faptul că îndreaptă mai întâi spiritul spre înălţimile luminoase ale

suprasensibilului. Pe cât de contradictoriu, pe atât de adevărat este acest lucru.

Să arătăm cu ajutorul unui exemplu ce am intenţionat să spunem. Recent a apărut o carte neobişnuit de interesantă: „Als Arbeiter in Amerika" („Ca muncitor în America") (Berlin K. Siegismund). Autor este consilierul guvernamental Kolb, care s-a angajat să petreacă mai multe luni ca muncitor obişnuit în America. Prin aceasta el şi-a însuşit o judecată despre oameni şi viaţă, pe care este evident că cineva ar putea-o dobândi la fel de puţin atât în urma educaţiei prin care devine consilier guvernamental, cât şi prin experienţele pe care le-ar putea aduna în acest post sau în orice altă poziţie pe care o ocupă înainte de a deveni consilier guvernamental. El s-a aflat aşadar ani de zile într-o funcţie cu o răspundere relativ considerabilă, însă abia după ce a părăsit-o şi pentru o perioadă scurtă – a trăit într-o ţară îndepărtată, a cunoscut viaţa într-un fel care l-a determinat să noteze în cartea sa următoarea frază, demnă de luat în seamă: „De câte ori nu m-am întrebat înainte, cu indignare morală, atunci când vedeam un om sănătos cerşind: de ce nu munceşte golanul ăsta? Acum ştiam. *În teorie lucrurile se văd cu totul altfel decât sunt în practică şi de la birou se poate lucra foarte confortabil chiar cu cele mai neplăcute noţiuni de economie politică*". Să nu dăm naştere aici la vreo neînţelegere. Aducem toată recunoştinţa omului care s-a învins pe sine şi a ieşit din situaţia sa de viaţă confortabilă, pentru a merge să muncească din greu într-o fabrică de bere sau de biciclete. În primul rând să subliniem cât mai mult posibil înalta preţuire pe care o acordăm acestei fapte, pentru a evita impresia că l-am supune pe acest om unei critici dispreţuitoare. Însă pentru orice om care *vrea* să vadă acest lucru, este absolut limpede că toată educaţia, toată

ştiinţa prin care a trecut, nu i-a dat nici o judecată asupra vieţii. Să încercăm să vedem *ce anume* se recunoaşte prin aceasta: Cineva poate învăţa tot ceea ce îl califică în prezent pentru a ocupa o funcţie relativ superioara şi în acelaşi timp să stea cu totul departe de viaţa asupra căreia trebuie să acţioneze. Acest lucru nu este însă similar cu situaţia în care un om a fost instruit într-o şcoală ca să construiască poduri şi apoi, când este pus în faţa sarcinii de a construi un pod, nu înţelege de loc ce are de făcut? *Totuşi nu*: lucrurile *nu* stau chiar aşa. Celui ce s-a pregătit prost în vederea construirii de poduri, îi vor ieşi la iveală lipsurile imediat ce intră în viaţa practică. El se va dovedi a fi un cârpaci şi va fi dat afară peste tot. Însă lipsurile celui ce este prost pregătit pentru a acţiona în viaţa socială nu ies la iveală aşa de repede. Podurile prost construite se prăbuşesc. Şi celui prejudiciat îi este atunci limpede faptul că cel ce a construit podul a fost un cârpaci. Însă cârpeala din activitatea socială iese la iveală numai prin suferinţa oamenilor implicaţi în aceasta. Însă nu există un ochi care să poată vedea aşa de uşor legătura acestei suferinţe cu cârpeala făcută, aşa cum se vede legătura dintre prăbuşirea podului şi incapacitatea constructorului. – „Bine", va spune cineva, „însă ce legătură au toate acestea cu ştiinţa spirituală? Crede cumva cel cu convingeri spiritual-ştiinţifice că aceste învăţături i-ar fi adus consilierului guvernamental Kolb o mai bună înţelegere a vieţii? La ce i-ar fi folosit acestuia dacă ar fi ştiut ceva despre «reîntrupare», «Karma» şi toate «lumile suprasensibile»? Nimeni nu va vrea totuşi să afirme că ideile despre sisteme planetare şi lumi superioare l-ar fi ferit pe respectivul consilier guvernamental ca într-o zi să fie nevoit să-şi mărturisească faptul că «de la birou se poate lucra foarte confortabil cu cele mai neplăcute noţiuni de economie

politică»". Omul care a ajuns la convingeri spiritual-ştiinţifice poate atunci într-adevăr să răspundă, aşa cum a făcut-o Lessing într-o anumită situaţie: „*Eu sunt acest «nimeni», o afirm deschis*". Numai că acest lucru nu trebuie înţeles ca şi cum cineva poate acţiona just din punct de vedere social cu învăţătura despre „reîntrupare" sau cu ştiinţa despre „karma". Acesta ar fi un lucru naiv, firesc. Este evident că lucrurile nu stau în sensul că cei ce sunt destinaţi să devină consilieri guvernamentali, în loc să fie trimişi la Universitate la Schmoller, Wagner sau Brentano, să fie îndreptaţi spre „Doctrina secretă" a lui Blavatsky. – Aici este vorba de următorul lucru: o teorie de economie politică ce provine de la un om cu convingeri spiritual-ştiinţifice va fi una care-i permite sa lucreze bine cu ea la birou, dar care în viaţa reală dă greş? Şi tocmai un astfel de lucru nu trebuie ea să fie. *Când* nu rezistă o teorie în faţa vieţii? Atunci când ea este produsă de o gândire care nu este educată pentru viaţă. Însă principiile ştiinţei spirituale sunt legile reale ale vieţii, aşa cum principiile electricităţii sunt legile unei fabrici de aparate electrice. Cine vrea să echipeze o astfel de fabrică, trebuie să-şi însuşească mai întâi principiile electricităţii. Şi cine vrea să producă efecte în viaţă, acela trebuie să se familiarizeze cu legile vieţii. Pe cât de îndepărtate de viaţă par învăţăturile ştiinţei spirituale, pe atât de apropiate sunt ele în realitate. Privirii superficiale ele îi par străine de viaţă; adevăratei înţelegeri însă îi fac accesibilă viaţa. Omul nu se retrage din simplă curiozitate în „cercul ştiinţei spirituale", pentru a dobândi aici tot felul de informaţii „interesante" despre lumi de dincolo, ci el îşi antrenează gândirea, simţirea şi voinţa în „legile veşnice ale existenţei" pentru a ieşi afară în viaţa şi cu o privire clară, luminoasă să înţeleagă această viaţă. Învăţăturile ştiinţei spirituale constituie un drum ocolit

spre o gândire, judecată şi simţire *pline de viaţă*. Mişcarea spiritual-ştiinţifică va intra pe adevăratul său făgaş abia atunci când acest lucru va fi înţeles pe deplin. Acţiunea justă izvorăşte dintr-o gândire justă; şi acţiunea incorectă izvorăşte dintr-o gândire greşită sau dintr-o lipsă de gândire. Cine vrea într-adevăr să creadă că în domeniul social se poate face ceva bun, trebuie să admită că depinde de *capacităţile omeneşti* ca acest bine să fie făcut. A te trudi cu perseverenţă şi răbdare cu ideile ştiinţei spirituale înseamnă sporirea capacităţilor de acţiune socială. Aici nu este vorba numai de gândurile pe care cineva le asimilează prin ştiinţa spiritului, ci şi de ceea ce *face un om din gândirea sa prin ştiinţa spiritului*.

Sigur, trebuie admis că înlăuntrul cercului dedicat ştiinţei spiritului încă nu pot fi observate prea multe lucruri în ceea ce priveşte munca în această direcţie. Şi la fel de puţin poate fi negat faptul că, tocmai din acest motiv, cei aflaţi departe de ştiinţa spiritului au încă toate motivele să pună la îndoială afirmaţiile de mai sus. Însă nu trebuie trecut cu vederea nici faptul că mişcarea spiritual-ştiinţifică, aşa cum se înfăţişează ea în prezent, se află abia la începutul acţiunii sale. Progresul ei ulterior va consta în implicarea sa în toate domeniile practice ale vieţii. Atunci, de exemplu, referitor la „problema socială", în locul teoriilor care permit „să se lucreze cu ele foarte confortabil la birou", va apărea acel fel de teorii care să capaciteze înţelegerea spre a judeca *viaţa* în mod imparţial şi să dea voinţei direcţia spre acţiuni din care să izvorască mântuire şi binecuvântare pentru semeni. Poate mulţi vor spune că tocmai cazul lui Kolb ar face de prisos referirea la ştiinţa spirituală. Ar fi numai necesar ca cei ce se pregătesc pentru o meserie să nu înveţe doar principiile ei în camerele de studiu, ci ei să se apropie de viaţă şi pe lângă instruirea

teoretică să primească şi una practică. Pentru că imediat ce Kolb însuşi a văzut cum este viaţa, i-a fost de asemenea suficient ceea ce învăţase pentru a-şi schimba opiniile. – *Nu*, acest lucru nu este suficient, întrucât deficienţa este situată mai adânc. Când cineva vede că printr-o pregătire incompletă este în stare să construiască doar poduri care se prăbuşesc, îşi dă seama că nu a dobândit nicidecum capacitatea de a construi poduri care să nu se dărâme. Pentru a reuşi acest lucru, va trebui ca mai înainte să-şi însuşească o pregătire cu adevărat rodnică. Cu siguranţă, oricât de insuficientă este teoria cuiva asupra legilor fundamentale ale vieţii, el nu trebuie decât să observe condiţiile sociale şi în faţa cuiva care nu munceşte nu se va mai întreba: „de ce nu munceşte derbedeul?" El va putea atunci înţelege din înseşi condiţiile existente de ce un asemenea om nu munceşte. Însă odată cu aceasta a învăţat el deja şi cum anume e necesar să fie formate condiţiile pentru prosperitatea oamenilor? În mod cert, toţi oamenii bine intenţionaţi care şi-au pus pe masă planurile lor de îmbunătăţire a destinului omenirii, nu au judecat asemenea consilierului Kolb, *înaintea* plecării acestuia în America. Desigur, ei ar fi avut cu toţii convingerea chiar şi înainte de o astfel de expediţie că o situaţie care merge prost nu poate fi îndepărtată cu fraza: „de ce nu munceşte derbedeul?".Cu toate acestea, sunt oare toate propunerile lor de reformă socială rodnice? Nu, acestea nu pot fi astfel, din moment ce se contrazic atât de des unele cu altele. Şi de aceea avem dreptul să spunem că nici chiar planul pozitiv de reformă al consilierului Kolb, după schimbarea punctului său de vedere, nu poate avea prea mare efect. Tocmai aceasta este greşeala timpului nostru în această privinţă: faptul că oricine se consideră capabil să înţeleagă viaţa, chiar dacă nu s-a preocupat de loc de legile

fundamentale ale vieţii şi nu şi-a educat mai întâi gândirea pentru a percepe adevăratele forţe ale vieţii. Şi ştiinţa spirituală este şcolire în direcţia unui mod de judecare sănătoasă a vieţii, întrucât ea merge până la temeliile vieţii. Nu e de nici un folos să vedem că circumstanţele sociale îl aduc pe om în anumite situaţii de viaţă nefavorabile în care el decade: trebuie să învăţăm să cunoaştem *forţele* prin care sunt formate condiţii favorabile. Şi acest lucru nu îl pot face experţii noştri în economie politică din acelaşi motiv din care cineva care nu ştie tabla înmulţirii nu poate face înmulţiri. Oricât de multe şiruri de numere ar fi puse în faţa unui astfel de om, faptul că le priveşte nu îl ajută cu nimic. La fel stau lucrurile dacă punem în faţa realităţii un om a cărui gândire nu înţelege nimic din forţele aflate la temelia vieţii sociale: el poate să descrie oricât de temeinic ceea ce vede; felul cum se împletesc forţele sociale întru bunăstarea sau nenorocirea oamenilor el nu îl poate observa de loc.

În timpul nostru este nevoie de o concepţie de viaţă care să conducă la adevăratele izvoare ale vieţii. Ştiinţa spirituală poate să fie o astfel de concepţie de viaţă. Dacă toţi cei ce vor să-şi formeze o opinie despre „necesităţile sociale" ar vrea să treacă mai întâi prin preceptele ştiinţei spirituale, atunci am progresa. Obiecţia potrivit căreia astăzi cei ce se dedică ştiinţei spirituale doar „vorbesc", fără să „acţioneze", poate fi considerată la fel de puţin validă ca şi cea care spune că de vreme ce opiniile spiritual-ştiinţifice nu au fost încă testate, acestea s-ar putea dovedi a fi o teorie la fel de nedefinită şi fără perspectivă ca teoria economică a d-lui Kolb. Prima obiecţie e lipsită de sens, pentru că este evident că un om nu poate „acţiona" atâta vreme cât căile de acţiune îi sunt blocate. Un cunoscător al sufletului poate foarte bine să ştie ce ar trebui să facă un

tată pentru educaţia copilului său; dar el nu poate să „acţioneze” dacă respectivul tată nu îl solicită ca educator. În această privinţă trebuie aşteptat cu răbdare până când „vorbirea” celor care se străduiesc în ştiinţa spirituală ii va convinge pe cei care deţin puterea de „acţiune”. Şi acest lucru se va întâmpla. Nici cealaltă obiecţie nu este mai puţin inconsecventă. Şi ea poate fi de fapt ridicată numai de către cei care nu cunosc esenţa adevărurilor spiritual-ştiinţifice. Cel ce le cunoaşte ştie că ele nu se pot deloc trata ca în acea situaţie în care un lucru poate fi „testat”. Legile mântuirii oamenilor sunt aşezate la fel de cert în temeliile sufletului omenesc aşa cum şi tabla înmulţirii este pusă acolo. Trebuie numai să cobori suficient de adânc în aceste temelii ale sufletului omenesc. Cu siguranţă, se poate *ilustra* ceea ce este înscris în acest fel în suflet, aşa cum se poate ilustra că doi ori doi fac patru, dacă aşezăm patru boabe în două grupe alăturate. Însă cine ar vrea să afirme faptul că adevărul propoziţiei „doi ori doi fac patru” trebuie „testat” mai întâi cu ajutorul boabelor? Lucrurile stau în realitate astfel: cel ce se îndoieşte de adevărul spiritual ştiinţific încă nu a *recunoscut* acest adevăr, aşa cum numai un om care încă nu a recunoscut că „doi ori doi fac patru” s-ar putea îndoi de aceasta. Atât de mult se deosebesc între ele aceste două lucruri – ultimul fiind aşa de simplu, în vreme ce primul este aşa de complicat: cu toate acestea, într-o altă privinţă asemănarea dintre ele există. E drept însă că atâta vreme cât cineva nu pătrunde el însuşi în ştiinţa spirituală, nu o poate vedea. De aceea, pentru necunoscătorul ştiinţei spirituale nu poate fi adusă nici o „dovadă” în sprijinul acestui fapt. Nu se poate spune decât: mai întâi familiarizaţi-vă cu ştiinţa spirituală şi apoi toate acestea vă vor deveni clare.

Menirea importantă pe care o are ştiinţa spirituală în timpul nostru se va arăta atunci când ea va fi devenit o plămădeală pentru întreaga viaţă. Atâta vreme cât acest drum în viaţă nu poate fi bătut în sensul deplin al cuvântului, cei cu convingeri spiritual-ştiinţifice se află abia la începutul activităţii lor. Şi, de asemenea, atâta vreme cât vor trebui să audă reproşul că învăţătura lor ar fi una potrivnică vieţii. Da, ea este potrivnică aşa cum calea ferată era potrivnica unei vieţi capabile să vadă numai poştalionul ca reprezentând "viaţa adevărată". Ea este potrivnică vieţii în felul în care viitorul este potrivnic trecutului.

În cele ce urmează vom intra în câteva detalii ale raportului dintre „ştiinţa spiritului şi problema socială".

Două perspective îşi stau faţă în faţă în legătură cu „problema socială". Una vede cauzele binelui şi răului din viaţa socială mai mult în oameni, cealaltă în principal în condiţiile în care trăiesc oamenii. Reprezentanţii primei opinii vor dori să favorizeze progresul străduindu-se să sporească abilităţile spirituale şi fizice precum şi sentimentele morale ale oamenilor; cei ce înclină spre a doua concepţie, dimpotrivă, vor fi preocupaţi înainte de toate de ridicarea nivelului de viaţă, pentru că ei îşi spun că dacă oamenii pot avea cele necesare, atunci abilităţile şi sentimentele lor morale se vor înălţa de la sine la un nivel superior. Nu poate fi negat faptul că în prezent a doua perspectivă câştigă tot mai mult teren. În multe cercuri punerea accentului pe prima concepţie trece drept semn al unei gândiri retrograde. Se spune: cel ce trebuie să se lupte de dimineaţa devreme până seara târziu cu cele mai amare nevoi nu poate ajunge la o dezvoltare a forţelor sale spirituale şi morale. Daţi pâine unui astfel de om mai înainte de a-i vorbi de chestiuni spirituale.

Ultima afirmaţie se transformă uşor într-un reproş, mai ales împotriva unei străduanii cum este cea spiritual ştiinţifică. Şi nu sunt dintre cei mai răi oameni ai timpului nostru aceia care ridică un asemenea reproş. Aceştia afirmă: „Teozoful autentic coboară cu mare neplăcere pe acest pământ din sferele devachanice şi kamice. El preferă să înveţe 10 cuvinte în sanscrită decât să afle ce e renta funciară". Acestea pot fi citite într-o carte interesantă apărută recent «Die kulturelle Lage Europas beim Wiedererwachen des modernen Okkultismus» („Situaţia culturală în Europa la renaşterea ocultismului modern") de G L Dankmar (Leipzig, Oswald Mutze, 1905).

Este uşor de înţeles cum se ajunge la ridicarea unui asemenea reproş. Se arată că adeseori în timpul nostru există familii cu câte opt membri care trăiesc înghesuiţi într-o singură odaie, cu aer şi lumină insuficiente, că aceste familii trebuie să-şi trimită la şcoală copiii într-o asemenea stare că aceştia se pot prăbuşi de foame şi slăbiciune. Atunci se spune: Nu trebuie oare ca cei ce sunt preocupaţi de progresul maselor să-şi îndrepte, înainte de toate, întregul efort pentru remedierea acestor condiţii? În loc să-şi îndrepte atenţia asupra învăţăturilor despre lumile superioare, nu ar trebui să se preocupe de întrebarea: cum să fie înlăturate aceste situaţii de mizerie socială? „Teozofia să coboare din izolarea sa glacială jos printre oameni, în mijlocul oamenilor de rând; să pună în fruntea programului său cu seriozitate şi cu adevărat revendicarea morală a fraternităţii universale şi să acţioneze în acest sens, fără să fie îngrijorată de consecinţe; să facă din cuvântul lui Christos despre iubirea aproapelui faptă socială şi ea va deveni şi va rămâne o avuţie aleasă şi nepieritoare pentru omenire". Aşa se spune mai departe în cartea mai sus menţionată.

Cei ce ridică o astfel de obiecţie împotriva ştiinţei spirituale sunt bine intenţionaţi. Da, trebuie admis că ei au dreptate în ceea ce priveşte pe mulţi dintre cei ce se preocupă cu învăţăturile ştiinţei spirituale. Fără îndoială, sunt printre ei persoane care vor să se îngrijească numai de propriile lor nevoi spirituale, care vor să ştie numai de lucruri ca „viaţa superioară", soarta sufletului după moarte etc. – Şi cu siguranţă că nu este greşit atunci când se spune că în timpul prezent ar fi mai necesară o dezvoltare în sensul acţiunilor general folositoare, a iubirii aproapelui şi a bunăstării oamenilor, decât cultivarea într-o singurătate străină de lume a vreunor facultăţi superioare aţipite în suflet. Să vrei pe ultimele înainte de toate ar putea însemna un egoism rafinat, care pune propria bunăstare sufletească deasupra virtuţilor general omeneşti. Nu mai puţin poate fi auzită opinia potrivit căreia pentru o strădanie spirituală, aşa cum este cea spiritual-ştiinţifică, pot nutri interes numai oamenii cărora le „merge bine", şi care, datorită acestui fapt, îşi pot dedica „timpul liber" unor astfel de lucruri. Cel ce trebuie însă ca de dimineaţa până seara să se chinuiască pentru un salariu de mizerie, nu se va putea hrăni cu fraze despre unitatea tuturor oamenilor, „viaţă superioară" şi alte asemenea lucruri.

Este adevărat că şi cei ce se străduiesc în ştiinţa spirituală păcătuiesc în diferite feluri în direcţia menţionată. Însă nu este mai puţin adevărat că viaţa spiritual-ştiinţifică bine înţeleasă trebuie să-i conducă pe oameni, ca indivizi particulari, spre virtuţile muncii din devotament şi a activităţii în folosul comun. În orice caz, ştiinţa spiritului nu va putea *împiedica* pe nimeni să fie un om la fel de bun aşa cum sunt şi alţii care nu ştiu sau nu vor să ştie nimic despre ştiinţa spiritului. Însă toate acestea nu ating deloc esenţialul în ceea ce priveşte „problema

socială". Pentru a pătrunde până la acest esenţial este nevoie de mai mult decât vor să admită adversarii strădaniei spiritual-ştiinţifice. Fără multă vorbă, trebuie să li se recunoască acestor opozanţi că se poate obţine *mult* prin mijloacele propuse din unele direcţii în scopul îmbunătăţirii situaţiei sociale. Un partid vrea ceva, altul vrea altceva. Unele dintre asemenea revendicări de partid, se dovedesc repede – pentru cel care gândeşte limpede – a fi himere; altele însă conţin în mod cert cel mai bun miez.

Owen, care a trăit între 1771 şi 1858, cu siguranţă unul dintre cei mai nobili reformatori sociali, a subliniat mereu faptul că omul este determinat de mediul în care creşte şi caracterul său nu se formează prin el însuşi, ci prin condiţiile de viaţă în care acesta prosperă. Nu trebuie contestată câtuşi de puţin justeţea orbitoare a acestor propoziţii. Şi încă mai puţin să le tratăm cu o ridicare dispreţuitoare din umeri, ca fiind, mai mult sau mai puţin, ceva de la sine înţeles. Mult mai bine este să recunoaştem pe loc că multe se pot îmbunătăţi dacă omul se ghidează în viaţa publică după astfel de cunoştinţe. De aceea nici ştiinţa spiritului nu va împiedica pe nimeni să ia parte la astfel de acţiuni pentru progresul omenirii, care vor să conducă în sensul acestor cunoştinţe la o soartă mai bună a claselor oprimate şi nevoiaşe.

Numai că ştiinţa spirituală *trebuie* să meargă mai în adânc. Şi anume, un progres *la nivel profund* nu poate fi determinat niciodată prin astfel de mijloace. Cine nu admite acest lucru nu a înţeles deloc de unde se trag condiţiile de viaţă în care se află oamenii. În realitate oricât depinde viaţa oamenilor de aceste condiţii, acestea din urmă sunt ele însele cauzate de oameni. Sau cine a creat instituţiile prin care unul este sărac, iar celălalt este bogat? Alţi oameni, desigur. Faptul că aceşti „alţi oameni" au trăit

de cele mai multe ori *înaintea* celor care prosperă sau nu prosperă în condiţiile respective, nu schimbă cu nimic situaţia. Suferinţele pe care *natura* însăşi le impune omului intră totuşi numai indirect în consideraţie în ceea ce priveşte starea de lucruri *socială*. *Aceste* suferinţe trebuie să fie micşorate, sau înlăturate în totalitate tocmai prin acţiunea omului. Şi dacă acest lucru ne se întâmplă, dacă ceea ce este necesar în această direcţie nu este făcut, atunci greşeala ţine în definitiv numai de instituţiile oamenilor. O cunoaştere temeinică a lucrurilor ne învaţă că tot răul despre care se poate spune pe drept că ţine de domeniul social, izvorăşte tot din faptele oamenilor. Desigur, în această situaţie nu omul particular, ci întreaga omenire este „făuritorul propriei fericiri".

Pe cât de cert este *acest lucru*, la fel de adevărat este faptul că la o scară mai largă nici o parte considerabilă a omenirii, nici o castă sau clasă, nu cauzează în mod deliberat, cu rea intenţie, suferinţa unei alte părţi. Tot ceea ce se afirmă în această direcţie se bazează numai pe lipsa de înţelegere. Cu toate că şi acest lucru este de fapt un adevăr de la sine înţeles, el trebuie totuşi exprimat. Pentru că deşi astfel de lucruri sunt lesne de înţeles cu mintea, totuşi în viaţa practică oamenii nu se comportă în sensul lor. Orice exploatator al seamănului său ar fi bineînţeles bucuros dacă victimele exploatării sale *nu* ar trebui să sufere. S-ar ajunge departe dacă oamenii nu ar considera doar aceasta ca ceva de la sine înţeles, ci şi-ar şi adapta percepţiile şi sentimentele în acest sens.

Bine, dar ce să facem cu astfel de afirmaţii? Aşa vor replica fără îndoială unii „gânditori sociali". Trebuie cumva ca exploatatul să privească pe exploatator cu sentimente binevoitoare? Nu este de înţeles primul atunci când îl urăşte pe ultimul şi de la această ură ajunge la poziţia

partidului său? Ar fi cu siguranţă o reţetă proastă – aşa se va obiecta în continuare – dacă cel asuprit ar fi îndemnat spre iubire umană faţă de asupritorul său, cumva în sensul maximei marelui Buddha: „Ura nu va fi învinsă prin ură, ci numai prin iubire".

Cu toate acestea, numai cunoaşterea care porneşte din acest punct conduce, în timpul prezent, la o „gândire socială" veritabilă. Şi chiar aici este locul unde îşi face apariţia atitudinea spiritual-ştiinţifică. Pentru că ea nu poate rămâne la suprafaţa înţelegerii lucrurilor, ci trebuie să pătrundă în adânc. De aceea ea nu se poate opri să arate numai că prin aceste sau acele condiţii se creează mizerie, ci trebuie să înainteze până la singura cunoaştere care este roditoare: cum au fost create aceste condiţii şi cum se creează ele continuu în prezent. Şi în faţa acestor probleme profunde cele mai multe teorii sociale se dovedesc a fi doar nişte „teorii cenuşii", dacă nu chiar vorbe goale.

Câtă vreme se va rămâne cu gândirea la suprafaţa lucrurilor, se va atribui o putere cu totul falsă condiţiilor, de fapt exteriorului. Întrucât aceste condiţii sunt numai *expresia* unei *vieţi lăuntrice*. Şi aşa cum corpul omenesc este înţeles numai de cel ce ştie că acesta este expresia sufletului, la fel şi instituţiile exterioare din viaţă pot fi judecate corect numai de cel ce şi-a clarificat faptul că acestea nu sunt nimic altceva decât creaţia sufletelor omeneşti, care îşi încorporează în acestea propriile lor sentimente, convingeri şi gânduri. Condiţiile în care omul trăieşte au fost create de semenii săi; şi omul nu-şi va crea niciodată condiţii mai bune, dacă nu va porni de la alte gânduri, convingeri şi sentimente decât au avut acei creatori.

Să considerăm aceste lucruri mai concret. Din afară va apărea lesne ca asupritor cel ce are o casă îmbelşugată,

călătorește la clasa întâi etc. Și va apărea ca asuprit cel ce poartă o haină ponosită și care trebuie să călătorească la clasa a patra. Dar nu e nevoie să fii vreun individ fără milă și nici vreun reacționar sau altele asemenea ca să înțelegi totuși cu o gandire limpede următorul lucru. Nimeni nu este asuprit și exploatat prin faptul că eu port o haină sau alta, ci numai datorită faptului că eu îl remunerez prea puțin pe muncitorul care îmi face haina. Muncitorul sărac, care își achiziționează cu bani mai puțini haina sa modestă este față de semenii săi, *în această privință*, exact în aceeași situație cu cel bogat care își comandă o haină mai bună. Fie că sunt sărac, fie că sunt bogat: eu exploatez dacă obțin lucruri care nu sunt plătite suficient. La drept vorbind, astăzi orice om care se uită măcar o singură dată la sine însuși nu poate numi pe un altul asupritor. Dacă va face acest lucru în mod riguros, atunci va descoperi curând pe „asupritor" și în sine însuși. Munca pe care tu trebuie să o furnizezi celor avuți, este furnizată contra unei plăți proaste *numai* acestora? Nu, cel ce se află lângă tine și care se plânge împreună cu tine de asuprire, își procură munca mâinilor tale în exact aceleași condiții ca și cel prosper, împotriva căruia vă ridicați amândoi. Dacă ne clarificăm odată acest lucru vom găsi apoi alte puncte de reper pentru „gândirea socială", decât cele uzuale.

Printr-o astfel de orientare a gândirii va deveni limpede că noțiunile „bogat" și „exploatator" trebuie separate complet. Dacă astăzi un om este sărac sau bogat, aceasta depinde de abilitățile sale personale sau de cele ale predecesorilor săi sau de cu totul alte lucruri. Faptul că unul este exploatatorul forței de muncă a altuia, nu are nimic de a face cu aceste lucruri. Cel puțin nu în mod direct. Însă are foarte mult de a face cu altceva. Și anume cu faptul că instituțiile noastre sau condițiile din jurul nostru sunt

construite pe baza *interesul personal individual*. Trebuie gândit cu deplină claritate asupra acestui lucru; altfel se va ajunge la o interpretare greşită a ceea ce a fost spus. Dacă astăzi vreau să achiziţionez o haină, atunci potrivit condiţiilor existente, pare cu totul firesc să o achiziţionez cât mai ieftin posibil. Aceasta înseamnă: eu mă am în vedere numai pe *mine* în această chestiune. Prin aceasta este indicat criteriul care ne guvernează întreaga viaţă. Desigur, este uşor ca aici să fie adusă o obiecţie. Se poate spune: nu este aceasta tocmai strădania partidelor şi a personalităţilor care gândesc asupra socialului – să remedieze acest rău? Nu există efortul pentru ca „munca" să fie protejată? Nu revendică oare clasele muncitoare şi reprezentanţii lor creşteri ale salariilor şi limitări ale timpului de muncă? A fost spus deja mai sus că din punctul de vedere al prezentului nu va fi adusă nici cea mai mică obiecţie împotriva unor astfel de revendicări şi măsuri. Firește, prin aceasta nici nu se vorbește în favoarea vreuneia dintre revendicările de partid existente. În special din perspectiva despre care este vorba aici nu intră în consideraţie nici o luare de poziţie, nici „pro" nici „contra" . Aşa ceva stă de la început cu totul în afara modului de considerare spiritual-ştiinţific.

Se pot introduce oricât de multe îmbunătăţiri pentru protejarea oricărei clase de muncitori şi prin aceasta, fără îndoială, să se contribuie mult la ridicarea nivelului de trai al unui grup sau altul de oameni: prin aceasta *esenţa* exploatării nu va fi atenuată. Pentru că aceasta ţine de faptul că un om obţine produsul muncii unui alt om pe criteriul *interesului personal*. Fie că am mult, fie că am puţin: dacă eu mă folosesc de ceea ce am pentru satisfacerea interesului meu personal, atunci *trebuie* ca celălalt sa fie exploatat. Dacă protejez munca celuilalt

păstrând însă acest criteriu, atunci numai aparent se realizează ceva. Dacă eu plătesc mai mult pentru munca celuilalt, atunci şi el va trebui la rândul său să plătească mai mult pentru munca mea, căci altfel prin îmbunătăţirea situaţiei unuia va fi cauzată înrăutăţirea situaţiei celuilalt.

Pentru lămurire să aducem un alt exemplu. Dacă eu cumpăr o fabrică, pentru ca prin aceasta să câştig maxim posibil pentru mine, atunci voi avea în vedere să capăt forţa de muncă cât de ieftin posibil, etc. Tot ceea ce se va petrece va sta sub criteriul interesului personal individual. – Dacă, dimpotrivă, cumpăr fabrica după criteriul de avea grijă cât mai bine posibil de două sute de oameni, atunci toate măsurile mele vor primi un alt colorit. – Practic *astăzi* al doilea caz nu se va putea deosebi foarte mult de primul. Aceasta ţine numai de faptul că altruistul *solitar* nu poate prea mult într-o comunitate care în rest este construită pe interesul personal. Cu totul altfel ar sta lucrurile, dacă munca altruistă ar fi una *universală*.

Un gânditor „practic" va replica în mod firesc că numai printr-o „atitudine bună" nimănui nu-i va fi posibil să îşi ajute muncitorii cu condiţii salariale mai bune. Pentru că totuşi nu prin bunăvoinţă creşte cineva venitul obţinut din mărfurile sale, lucru fără de care nu va putea crea condiţii mai bune pentru muncitorii săi. – Şi tocmai despre aceasta e vorba: să se înţeleagă că această obiecţie este o eroare totală. Toate interesele şi de aici toate condiţiile de viaţă se schimbă dacă atunci când achiziţionează un lucru un om nu se mai are în vedere pe *sine*, ci pe *ceilalţi*. Spre ce trebuie să privească cineva care nu poate servi decât propria sa bunăstare? Nimic altceva decât să câştige cât mai mult posibil. *Cum* trebuie să muncească ceilalţi, ca să îi satisfacă nevoile *sale*, este un lucru pe care el nu-l poate lua în considerare. El trebuie prin urmare să-şi desfăşoare

forţele sale în *lupta* pentru existenţă. Dacă înfiinţez o întreprindere care trebuie să-mi aducă *mie* un câştig cât mai mare posibil, atunci nu mă va interesa în ce fel este pusă în mişcare forţa de muncă care lucrează pentru mine. Dacă însă nu mă iau pe mine în considerare, ci privesc numai din perspectiva: cum îi slujeşte munca mea pe ceilalţi? atunci totul se schimbă. Nimic nu mă mai împinge atunci să întreprind ceva care poate fi defavorabil altuia. Atunci nu îmi mai pun forţele mele în serviciul propriu, ci în serviciul celorlalţi. Iar aceasta are drept urmare o cu totul altă desfăşurare a forţelor şi capacităţilor oamenilor. Despre cum se schimbă în mod *practic* condiţiile de viaţă prin aceasta, vom vorbi în finalul articolului.

Robert Owen poate fi desemnat, într-un anumit sens, un geniu al eficacităţii sociale practice. El avea două însuşiri care justifică întru totul această desemnare: o privire prevăzătoare în ceea ce priveşte instituţiile de utilitate socială şi o nobilă iubire pentru oameni. E suficient numai să observăm ce a realizat el prin aceste două însuşiri ale sale, ca să putem aprecia în mod just întreaga lor semificaţie. El a creat în New Lanark aşezăminte industriale prototip, în care le-a dat de lucru muncitorilor într-o asemenea manieră, încât aceştia nu numai că duceau o existenţă omenească demnă în ceea ce priveşte condiţiile materiale, ci trăiau şi în condiţii morale satisfăcătoare. Persoanele care au fost reunite acolo erau în parte dedate alcoolului. Printre aceştia el a pus şi elemente mai bune, care acţionau prin exemplul propriu asupra primilor. Şi astfel au luat naştere cele mai bune rezultate ce se puteau imagina. Ceea ce a reuşit acolo Owen face imposibilă aşezarea lui pe aceeaşi treaptă cu alţi „reformatori ai lumii" mai mult sau mai puţin fantastici, aşa-numiţii utopici. El s-a menţinut tocmai în cadrul instituţiilor realizabile practic,

în care deasemenea orice om care refuză să se lase pradă visării poate presupune că ar reuși, la început pe o anume arie restrânsă, să scoată mizeria socială din viaţa oamenilor. De asemenea, nu înseamnă să fim nepractici dacă nutrim încrederea că o arie aşa de mică acţionează ca model şi, pornind de la ea, treptat, ar putea fi stimulată o dezvoltare sănătoasă a destinului omului în direcţia socială.

Owen însuşi a gândit probabil în acest fel. De aceea s-a încumetat să mai facă un un pas înainte pe calea pe care intrase. În 1824 a început să construiască în regiunea Indiana din nordul Americii un fel de mic stat model. A obţinut un teren rural pe care voia să întemeieze o comunitate de oameni bazată pe libertate şi egalitate. Toate amenajările au fost astfel făcute încât exploatarea şi asuprirea să fie o imposibile. Cine îşi asuma o astfel de misiune trebuia să aducă cu sine cele mai frumoase virtuţi: dorinţa de a-i face fericiţi pe semenii săi şi încrederea în bunătatea naturii omeneşti. El trebuia să creadă că plăcerea de a munci se va dezvolta de la sine în natura umană, odată ce belşugul acestei munci apare asigurat prin instituţiile corespunzătoare.

Această credinţă era aşa de puternic prezentă în Owen, că numai nişte experienţe cu adevărat rele l-ar fi făcut să se clatine.

Şi aceste experienţe rele şi-au făcut cu adevărat apariţia. După îndelungate şi nobile strădanii, Owen a ajuns la recunoaşterea faptului că „înfăptuirea unor astfel de colonii va fi mereu forţată să eşueze dacă nu s-au schimbat mai întâi moravurile la nivel general; şi ar fi mai important să se acţioneze asupra omenirii pe calea teoretică, decât pe cea a practicii”. – Acest reformator social a fost împins către o asemenea opinie prin faptul că

s-au găsit mulţi fără chef de lucru şi care au vrut să se debaraseze de muncă, punând-o în cârca semenilor lor; ceea ce a condus la neînţelegeri, la lupte şi, în final, la falimentul coloniei.

Experienţa lui Owen poate fi instructivă pentru toţi cei ce vor să înveţe cu adevărat. Ea poate constitui o punte de trecere de la toate instituţiile artificial create şi artificial inventate în vedera bunăstării omenirii, la o muncă socială rodnică care să ţină seama de realitatea adevărată.

Graţie experienţei sale Owen a putut fi vindecat complet de credinţa că toată mizeria omenirii este cauzată doar de „instituţiile proaste" în care trăiesc oamenii şi că bunătatea naturii umane ar ieşi la iveală de la sine dacă aceste instituţii ar fi îmbunătăţite. El a fost nevoit să se convingă că instituţiile bune rămân în picioare numai dacă oameni care iau parte la ele sunt prin natura lor launtrică înclinaţi să le menţină, dacă ei le susţin cu căldură.

Cineva s-ar putea gândi în primul rând la faptul că ar fi fost necesar ca oamenii pentru care erau avute în vedere astfel de instituţii, să fie pregătiţi teoretic pentru aceasta. Poate prin a li se clarifica ceea ce este just şi măsurile corespunzătoare acestui scop. Nu este deloc greu pentru cineva lipsit de prejudecăţi să subînţeleagă aşa ceva din mărturisirile lui Owen. Şi cu toate acestea la un rezultat cu adevărat practic putem ajunge numai dacă pătrundem mai adânc în această chestiune. De la simpla credinţă în bunătatea naturii umane, care l-a indus în eroare pe Owen, trebuie să se avanseze la o veritabilă *cunoaştere a omului*. – Oricâtă clarificare şi-ar putea vreodata însuşi oamenii asupra faptului că anumite instituţii sunt adecvate scopului şi pot fi o binecuvântare pentru omenire – orice astfel de claritate nu va putea să ducă *pe termen lung* la scopul dorit. Pentru că omul nu va putea dobândi impulsul lăuntric

pentru muncă printr-o astfel de pricepere clară, atunci când în el, din partea cealaltă, se impun pornirile întemeiate pe egoism. Acest egoism este, înainte de toate, parte din natura omului. Şi în consecinţă el este activ în simţirea omului atunci când acesta trebuie să trăiască şi să muncească în societate împreună cu alţii. Aceasta conduce cu o anumită necesitate ca în practică cei mai mulţi să considere ca fiind cea mai bună o astfel de organizare socială prin care fiecare individ îşi poate satisface cel mai bine nevoile sale. Astfel că sub influenţa simţirii egoiste problema socială se configurează, în mod natural, în forma: ce instituţii sociale trebuie create astfel încât fiecare om să poată avea *pentru sine* rezultatul muncii sale? Şi mai ales în perioada noastră de gândire materialistă puţini sunt cei care iau în considerare altă ipoteză. Deseori poate fi auzit ca un adevăr de la sine înţeles faptul că o ordine socială ce se vrea întemeiată pe bunăvoinţă şi compasiunea faţă de oameni ar fi o absurditate. Se socoteşte mai degrabă ca întreaga comunitate umană poate prospera cel mai bine atunci când fiecare individ poate, deasemenea, sa-şi bage în buzunar venitul „deplin" sau maxim posibil al muncii sale.

Exact opusul ne învaţă acum ocultismul, care este întemeiat pe o cunoaştere mai profundă a omului şi a universului. El arată tocmai faptul că întreaga mizerie omenească este urmare a egoismului şi că într-o comunitate omenească trebuie să apară cu necesitate, în orice moment, mizeria, sărăcia şi lipsurile, dacă acea comunitate se bazează în vreun fel pe egoism. Pentru a înţelege acest lucru e nevoie, ce-i drept, de cunoştinţe mai profunde decât cele care planează ici şi colo sub stindardul ştiinţei sociale. Această „ştiinţă socială" are în vedere numai partea exterioară a vieţii oamenilor, nu însă şi

forţele existente în adânc. Ba chiar este foarte greu pentru majoritatea oamenilor de astăzi să trezească în ei măcar o presimţire despre faptul că ar putea fi vorba despre astfel de forţe adânc cuibărite. Ei îl consideră un visător nepractic pe acela care, într-un fel sau altul, vine la ei cu astfel de lucruri. Acum însă nu poate fi făcută nici aici vreo încercare de a dezvolta o teorie socială clădită pe forţe care zac în adânc. Pentru aceasta ar fi necesară o lucrare foarte vastă. Un singur lucru poate fi realizat: să se indice adevăratele legi ale conlucrării dintre oameni şi să se arate ce consideraţii sociale raţionale reies de aici pentru cunoscătorul acestor legi. La o înţelegere deplină a acestor lucruri poate ajunge numai cel ce dobândeşte o concepţie despre lume întemeiată pe ocultism. Şi toată această revistă lucrează pentru transmiterea unei astfel de concepţii despre lume. Nimeni nu o poate aştepta de la un singur articol despre „problema socială" .Tot ce-şi poate lua ca sarcină acest articol este să pună în lumină, din punct de vedere ocult, aceasta problemă. Vor exista totuşi persoane care vor recunoaşte în simţirea lor justeţea celor expuse foarte pe scurt aici şi care nu pot fi înfăţişate în toate detaliile.

Acum, legea socială majoră indicată de ocultism este următoarea: „*Bunăstarea unei colectivităţi de oameni care lucrează împreună este cu atât mai mare, cu cât este mai mică revendicarea de către individ, pentru sine, a veniturilor din realizările sale, cu alte cuvinte, cu cât mai mult individul cedează aceste venituri colegilor săi de muncă şi cu cât mai mult propriile sale nevoi sunt satisfăcute nu din realizările sale, ci din realizările altora*". Toate instituţiile dintr-o colectivitate de oameni, care sunt în contradicţie cu această lege, după mai multă vreme generează obligatoriu mizerie şi lipsuri într-o parte sau alta a colectivităţii. Această lege

majoră este valabilă în viaţa socială cu aceeaşi exclusivitate şi necesitate cu care o lege a naturii este valabilă în privinţa unei arii precise de consecinţe naturale. Nu trebuie însă socotit că ar fi suficient dacă această lege ar fi acceptată drept una general morală sau ar fi transpusă în convingerea că fiecare individ trebuie să muncească în slujba semenilor săi. Nu, în realitate legea trăieşte numai aşa cum e posibil să trăiască ea atunci când o colectivitate de oameni reuşeşte să creeze astfel de instituţii ca niciodată cineva să nu poată acapara pentru sine însuşi fructele propriei sale munci, ci dimpotrivă acestea, pe cât posibil în totalitate, să fie în beneficiul colectivităţii. El însuşi, la rândul său, trebuie să fie susţinut prin munca semenilor săi. Ceea ce este important aici este ca munca pentru semeni şi obţinerea unui anumit venit să fie două lucruri cu totul separate unul de altul.

Pe cei ce îşi închipuie că sunt „oameni practici" un astfel de „idealism îngrozitor" nu va putea decât să îi facă să zâmbească – despre acest ocultistul lucru nu îşi face nici o iluzie. Şi totuşi legea de mai sus este mai practică decât oricare altă lege care a fost concepută sau introdusă în realitate vreodată de vreun „om practic". Oricine examinează cu adevărat viaţa, poate descoperi că orice comunitate omenească care există undeva în lume sau a existat vreodată are două feluri diferite de instituţii. O parte din instituţii corespunde acestei legi, cealaltă o contrazice. Aşa trebuie să se petreacă lucrurile pretutindeni, indiferent dacă oamenii vor acest lucru sau nu. Orice colectivitate s-ar descompune imediat dacă munca indivizilor nu s-ar mai îndrepta spre întregul său. Dar de asemenea, egoismul oamenilor s-a pus dintotdeauna de-a curmezişul acestui întreg. El a căutat să dobândească pentru individ cât mai mult posibil din munca

sa. Şi numai ceea ce a luat naştere în acest fel din egoism a avut dintotdeauna ca efect lipsuri, sărăcie şi mizerie. Aceasta desigur, nu înseamnă nimic altceva decât că întotdeauna se va dovedi nepractică acea parte din instituţiile umane care este înfăptuită de „practicieni" în acest fel, care ia în considerare fie egoismul propriu fie cel al altcuiva.

Acum firește nu poate fi vorba numai ca cineva să recunoască o astfel de lege, ci este vorba şi de faptul că practica reală începe cu întrebarea: cum poate fi aceasta transpusă în realitate? Este limpede că aceasta lege nu spune nimic altceva decât: Bunăstarea oamenilor este cu atât mai mare cu cât mai mic este egoismul. Aşadar transpunerea în realitate trebuie făcută cu oameni care găsesc calea de ieşire din egoism. Dar acest lucru este practic cu totul imposibil, dacă măsura bunăstării şi nenorocirii individului se defineşte după munca sa. Omul care munceşte *pentru sine*, *trebuie* să cadă treptat pradă egoismului. Numai cel ce munceşte în întregime pentru ceilalţi, poate să devină treptat un muncitor lipsit de egoism.

Pentru aceasta este necesară însă o condiţie. Dacă un om munceşte pentru un altul, atunci el trebuie să găsească în acest altul motivul muncii sale; şi dacă cineva este să muncească pentru colectivitate, atunci el va trebui să perceapă şi să simtă însemnătatea, esenţa şi semnificaţia acestei colectivităţi. Aceasta o poate face numai atunci când colectivitatea este ceva mai mult, total diferit, decât de o sumă mai mult sau mai puţin determinată de oameni individuali. Ea trebuie să fie pătrunsă de un spirit real, la care ia parte fiecare individ. Ea trebuie să fie în aşa fel, încât fiecare să îşi spună: ea este autentică şi eu *vreau* ca ea să fie aşa. Colectivitatea trebuie să aibă o misiune

spirituală; şi fiecare individ trebuie să vrea să contribuie la împlinirea acestei misiuni. Toate ideile progresiste nedefinite, abstracte despre care se vorbeşte în mod obişnuit nu pot înfăţişa o asemenea misiune. Dacă numai ele domină, atunci un individ va munci aici, sau un grup va munci acolo, fără ca în socoteala lor să se găsească această vedere de ansamblu la ce altceva este de folos munca lor, dincolo de ei şi de ai lor sau de câteva interese de care ei depind direct. Până jos în indivizi trebuie să fie viu acest spirit al colectivităţii.

Binele a înflorit dintotdeauna numai acolo unde într-un fel sau altul a fost împlinită o astfel de viaţă a spiritului colectiv. Cetăţeanul unui oraş grecesc din antichitate, chiar şi cel al unui oraş liber din Evul Mediu avea cel puţin ceva de genul unui sentiment obscur al unui astfel de spirit colectiv. Nu este un contraargument faptul că, de exemplu, instituţiile corespunzătoare din Grecia Antică au fost posibile numai pentru că exista o armată de sclavi care executau munca pentru „cetăţenii liberi" şi care nu au fost împinşi spre aceasta de către spiritul colectiv, ci prin constrângerea exercitată de stăpânii lor. – Din acest exemplu putem învăţa numai că viaţa omenirii este supusă evoluţiei. În prezent omenirea a ajuns pe o treaptă pe care este imposibilă o astfel de soluţie a problemei sociale precum a dominat în Grecia Antică. Chiar şi de către grecul cel mai nobil sclavia nu era considerată o nedreptate, ci o necesitate omenească. De aceea, de exemplu, marele Platon a putut construi un ideal despre stat în care spiritul colectiv se realiza prin faptul că majoritatea lucrătorilor erau siliţi să muncească de către cei puţini, care aveau înţelegerea lucrurilor. Sarcina prezentului este însă ca oamenii să ajungă într-o astfel de stare ca fiecare individ în

parte, pornind din cel mai lăuntric impuls al său, să îndeplinească munca pentru colectivitate.

De aceea, nimeni nu trebuie să se gândească să caute o soluţie la problema socială care să fie valabilă pentru toate timpurile, ci pur şi simplu fiecare să gândească la felul în care trebuie să-şi modeleze gândirea şi acţiunea sa socială ţinând seama de necesităţile nemijlocite ale prezentului în care trăieşte. – În prezent nici un individ nu poate deloc să conceapă teoretic sau să transpună în fapt ceva care ar putea să rezolve problema socială ca atare. Pentru aceasta el ar trebui să aibă puterea de a ţine cu forţa un număr de oameni în condiţiile create de el. Nu poate fi nici o îndoială asupra faptului că dacă Owen ar fi avut puterea sau voinţa de a-i constrânge pe toţi oamenii din colonia sa să facă munca ce le revenea, atunci lucrurile ar fi trebuit să meargă. Însă despre o asemenea constrângere nici nu poate fi vorba în prezent. Trebuie să fie prilejuită posibilitatea ca fiecare să facă din liberă voinţă lucrurile pentru care este competent conform cu măsura capacităţilor şi a forţelor sale. Dar exact din această cauză, nici în ruptul capului nu se poate proceda în sensul mărturisirii lui Owen, citată mai sus, ca asupra oamenilor să se exercite o influenţă „în sens teoretic", fiindu-le mijlocită o simplă privelişte asupra felului cum s-ar orândui cel mai bine condiţiile economice. O teorie economică seacă nu poate fi niciodată un impuls împotriva puterilor egoiste. Pentru câtăva vreme o astfel de teorie economică este capabilă să confere maselor un anumit avânt a cărui *aparenţă* este asemănătoare cu un idealism. Pe termen lung însă o astfel de teorie nu poate fi de folos nimănui. Cel care inoculează unei mase de oameni o astfel de teorie, fără să îi dea ceva cu adevărat spiritual, acela păcătuieşte împotriva sensului real al evoluţiei umane.

Singurul lucru care poate ajuta este un mod spiritual de a vedea lumea care, prin el însuşi, prin ceea ce el poate oferi, se instalează şi se simte acasă în gândurile, în sentimentele, în voinţa, pe scurt, în întreg sufletul oamenilor. Credinţa lui Owen în bunătatea naturii omeneşti este numai în parte corectă; pe de altă parte însă aceasta este una dintre cele mai rele iluzii. Ea este justă prin aceea că în fiecare om se află ațipită o „sine superioară", care poate fi trezită. Însă ea poate fi eliberată din aţipirea sa numai printr-o concepţie despre lume care are proprietăţile menţionate mai sus. Dacă, în acest caz, oamenii sunt aduşi în instituţiile concepute de Owen, atunci comunitatea va prospera în cel mai frumos sens. Dacă însă sunt reuniţi oameni care nu au o astfel de concepţie despre lume, atunci ceea ce este bun în aceste instituţii se va transforma inevitabil, după un timp mai scurt sau mai lung, în rău. La oamenii care nu au o concepţie despre lume îndreptată spre spirit, tocmai acele instituţii care promovează bunăstarea materială cauzează inevitabil şi o intensificare a egoismului şi, prin aceasta, generează treptat lipsuri, mizerie şi sărăcie. – Este adevărat în cel mai propriu sens al cuvântului următorul fapt: doar omul individual poate fi ajutat procurându-i pâine; unei colectivităţi i se poate procura pâine numai ajutând-o să obţină o concepţie despre lume. Căci nu ar fi chiar deloc de folos dacă am vrea să-i procurăm pâine *fiecărui* individ dintr-o colectivitate. În mod inevitabil, după un timp, lucrurile tot ar lua aşa o întorsătură că iarăşi mulţi nu vor avea pâine.

Cunoaşterea acestor principii îi deposedează, ce-i drept, de nişte iluzii pe anumiţi oameni cărora le-ar plăcea să se erijeze în binefăcători ai mulţimii. Pentru că ele fac ca munca pentru binele social să fie o treabă cu adevărat

dificilă. Şi în plus o fac să fie una în care rezultatele, în anumite situaţii, se pot construi numai din reuşite parţiale mici de tot. Cea mai mare parte din ceea ce astăzi toate partidele pretind a fi leac în viaţa socială îşi pierde valoarea, se dovedeşte a fi amăgire şi vorbărie deşartă, fără cunoaşterea suficientă a vieţii umane. Nici un parlament, nici o democraţie, nici o agitaţie a maselor, nimic din toate acestea nu poate avea vreo însemnătate pentru privirea mai adâncă, dacă ele încalcă legea enunţată mai sus. Şi orice lucru de acest fel, poate acţiona favorabil, atunci când se comportă în spiritul acestei legi. Este o iluzie gravă să crezi că vreun delegat al unui popor în vreun parlament poate contribui cu ceva la bunăstarea omenirii, dacă activitatea sa nu este rânduită în spiritul legii sociale majore.

Oriunde intră în acţiune această lege, oriunde cineva lucrează în spiritul ei, în măsura în care îi este posibil în locul în care este plasat în comunitatea umană: acolo este obţinut binele, chiar şi atunci când în cazuri particulare el este de o cât de mică întindere. Şi numai din acţiuni individuale, care izbutesc în acest fel, se constituie un progres social global salutar. – Negreşit, se întâmplă de asemenea ca în cazuri particulare comunităţi mai mari de oameni să aibă o predispoziţie deosebită pentru acest lucru, cu ajutorul căreia să obţină dintr-o dată un rezultat mai mare în direcţia arătată. Şi, în momentul de faţă există deja anumite comunităţi de oameni în predispoziţiile cărora se pregăteşte aşa ceva. Ei vor face posibil ca omenirea, cu ajutorul lor, să înfăptuiască, ca un hei-rup, un salt în dezvoltarea socială. Ocultismului îi sunt cunoscute astfel de comunităţi umane; însă nu poate fi sarcina sa să vorbească public despre asemenea lucruri. Şi există de asemenea mijloace de a pregăti mase mai mari de oameni

pentru un astfel de salt, care e foarte posibil să fie făcut într-un timp nu prea îndepărtat. Ceea ce poate face însă orice om, este ca în cadrul sferei sale de activitate să lucreze în sensul legii de mai sus. Nu există nici o poziţie a unui om în lume înlăuntrul căreia acest lucru nu se poate face: oricât de neînsemnată sau de influentă ar părea aceasta.

Lucrul cel mai important este, fără îndoială, ca fiecare să caute calea spre o concepţie despre lume care se îndreaptă spre o adevărată cunoaştere a spiritului. Orientarea spirituală antroposofică se poate dezvolta spre o astfel de concepţie pentru toţi oamenii, dacă ea se formează din ce în ce mai mult în felul în care corespunde conţinutului ei şi tendinţelor pe care le are. Prin ea omul poate să trăiască experienţa că nu întâmplător este născut într-un anumit loc şi într-un anumit timp, ci că prin legea spirituală a cauzelor, Karma, este pus cu necesitate în locul în care se găseşte. El poate vedea că destinul său bine întemeiat l-a adus în comunitatea de oameni înlăuntrul căreia se află. Şi despre capacităţile sale poate să devină conştient că nu din întâmplare îi sunt atribuite lui, ci că ele au un sens înăuntrul legii cauzelor.

Şi el poate pătrunde înţelesul acestor lucruri în aşa fel că această înţelegere nu rămâne un lucru raţional sec, ci ea îi umple treptat tot sufletul cu viaţă lăuntrică.

De aceea lui îi va încolţi sentimentul că împlineşte un sens mai înalt dacă lucrează în sensul locului său în lume şi în sensul capacităţilor sale. Din această înţelegere nu va rezulta vreun idealism fantomatic, ci un puternic impuls al tuturor forţelor sale, şi el va considera o acţiune într-o astfel de direcţie ca ceva tot atât de firesc precum, într-o altă privinţă, sunt mâncatul şi băutul. Şi mai departe, el va recunoaşte sensul comunităţii de oameni căreia îi aparţine.

El va înţelege raporturile în care comunitatea sa de oameni se situează faţă de altele; şi astfel spiritele individuale ale acestor comunităţi se vor îmbina într-un tablou al întregului ţel spiritual al misiunii unitare a întregului neam omenesc. Şi de la neamul omenesc cunoaşterea sa va putea extinde până la sensul întregii existenţe a pământului. Numai cine nu se implică în modul de a privi lumea în direcţia care a fost schiţată, se poate îndoi de faptul că ea trebuie să lucreze aşa cum este arătat aici. În vremea de azi, desigur, la cei mai mulţi oameni există puţină înclinaţie de a se implica în aşa ceva. Dar este inevitabil ca modul de reprezentare spiritual-ştiinţific să traseze cercuri din ce în ce mai mari. Şi în măsura în care el face acest lucru oamenii vor face ceea ce este just pentru a produce progresul social. Nu se poate nutri îndoială asupra acestui lucru pe motivul că până acum nici un mod de a vedea lumea nu a dus la fericirea omenirii. Potrivit legilor de dezvoltare a omenirii, în nici un timp anterior nu a fost posibil să survină ceea ce de acum înainte devine treptat posibil: să fie transmisă tuturor oamenilor o concepţie despre lume cu perspectiva asupra rezultatelor practice pozitive indicate.

Concepţiile despre lume de până acum au fost accesibile numai unor grupuri de oameni. Însă ceea ce până acum s-a desfăşurat în bine în neamul omenesc vine totuşi de la concepţiile despre lume. La o bună-stare generală poate conduce numai o asemenea concepţie despre lume care poate cuprinde toate sufletele şi poate aprinde în ele viaţa lăuntrică. Modul de reprezentare spiritual ştiinţific va fi capabil de acest lucru pretutindeni unde acesta va corespunde cu adevărat predispoziţiilor sale. – Firește, privirea nu trebuie îndreptată pur și simplu asupra înfăţişării primite deja de acest mod de reprezentare; pentru ca să fie recunoscută corectitudinea

celor spuse, este necesar să se înţeleagă că ştiinţa spiritului trebuie mai întâi să se dezvolte pentru a ajunge la înalta sa misiune culturală.

Din mai multe motive, ea nu-şi poate scoate la iveală deocamdată chipul pe care îl va arăta cândva. Unul dintre aceste motive este că în primul rând ea trebuie să prindă rădăcini undeva. De aceea ea trebuie să se adreseze unui anumit grup de oameni. Acesta nu poate fi, în mod natural, altul decât cel care prin specificitatea dezvoltării sale poartă dorul după o nouă dezlegare a enigmei lumii şi care prin pregătirea persoanelor reunite în el poate oferi unei astfel de dezlegări înţelegere şi participare. Firește, știința spiritului trebuie să îmbrace deocamdată comunicările ei într-un astfel de limbaj care este adaptat grupului de oameni caracterizat. Pe măsură ce condiţiile vor fi produse în continuare, ştiinţa spiritului va găsi de asemenea formele de exprimare pentru a vorbi şi altor grupuri de oameni. Numai cineva care vrea neapărat să aibă dogme gata încremenite poate crede că forma din prezent a comunicărilor ştiinţei spirituale ar fi una durabilă sau absolut singura posibilă. – Tocmai pentru că nu poate fi vorba ca ştiinţa spiritului să rămână simplă teorie sau ceva care să satisfacă numai setea de cunoaştere, este necesar ca ea să lucreze încet în acest fel. Dintre scopurile ei face parte tocmai practica progresului omenirii, care a fost caracterizată. Ea poate însă determina acest progres al omenirii numai dacă creează condiţiile reale pentru aceasta. Şi aceste condiţii nu pot fi produse altfel decât dacă este cucerit om după om. Lumea merge înainte numai dacă oamenii vor. Însă pentru ca ei să vrea aceasta, este necesară pentru fiecare munca sufletească lăuntrică. Iar aceasta poate fi făcută numai pas cu pas. Dacă lucrurile nu ar sta aşa, atunci şi ştiinţa spirituală ar prezenta himere în

domeniul social şi nu ar face nici o muncă practică. Mai multe detalii vor fi prezentate în curând.

[continuarea anunţată aici nu a apărut]

EDUCAȚIA COPILULUI
DIN PUNCTUL DE VEDERE AL ȘTIINȚEI SPIRITUALE

Viaţa contemporană pune în discuţie multe din problemele pe care omul le-a moştenit de la înaintaşii săi. De aceea epoca noastră este marcată de atât de multe „chestiuni epocale" şi „cerinţe ale vremii". Ce fel de „probleme" agită astăzi lumea: Problema socială, problema femeii, problemele educaţiei şi ale şcolii, probleme juridice, problemele sănătăţii ş.a.m.d., ş.a.m.d. Cu cele mai diverse mijloace se încearcă rezolvarea acestor probleme. Numărul celor ce apar cu vreo reţetă, sau cel puţin pentru a contribui cu ceva la rezolvarea acestora, este nemăsurat de mare. Cu acest prilej se manifestă toate nuanţele posibile de atitudini sufleteşti umane: radicalismul, cu ţinuta sa revoluţionară, dispoziţia temperată care, respectând cele existente, vrea să dezvolte ceva nou din acestea, şi conservatorismul ce intră în agitaţie imediat ce sunt atinse vechile instituţii şi tradiţii. Pe lângă aceste orientări principale apar toate treptele intermediare posibile.

Cine poate arunca o privire mai profundă în viaţă, acela nu-şi va putea împiedica un sentiment anume faţă de toate aceste manifestări. Este vorba despre faptul că diversele mijloace cu care epoca noastră răspunde cerinţelor ce se pun oamenilor sunt neîndestulătoare. Mulţi doresc să reformeze viaţa fără a-i cunoaşte cu adevărat temeliile. Cine vrea să facă prognoze referitor la ceea ce se va petrece în viitor, acela nu are voie să se mulţumească a cunoaşte viaţa numai la suprafaţa ei. El trebuie să o cerceteze în profunzimile sale.

Întreaga viaţă este ca o plantă ce nu conţine numai ceea ce oferă ea privirilor noastre, ci care mai ascunde în adâncimile ei şi un stadiu de viitor. Cine priveşte o plantă ce are numai frunze, acela ştie foarte bine că, după un timp, pe tulpina ce poartă frunze, vor fi şi flori şi fructe. Ascunse privirilor noastre, plante are de pe acum chiar, premisele acestor flori şi fructe. Cum ar însă spune cineva felul în care vor apărea aceste organe, când nu vrea să cerceteze planta decât ceea ce oferă ea acum privirii. Numai acela care a ajuns să cunoască *fiinţa-esenţa* plantei ar putea s-o spună.

La fel, întreaga viaţă a omului conţine în sine premisele viitorului. Dar pentru a putea spune ceva despre acest viitor, trebuie să pătrundem în natura ascunsă a omului. Epoca noastră însă nu prea are înclinaţia cuvenită s-o facă. Ea se preocupă de ceea ce apare la suprafaţă şi se crede în nesiguranţă când e vorba să pătrundă la ceea ce se sustrage observaţiei exterioare. La plantă, chestiunea este de altfel mult mai simplă. Omul ştie că plante asemănătoare au dat flori şi fructe la un anumit interval de timp. Viaţa omului se desfăşoară numai odată; iar florile pe care le va avea în viitor n-au mai existat înainte niciodată. Cu toate acestea, ele sunt prezente în om, la fel ca florile unei plante ce poartă acum numai frunze.

Există o posibilitate de a spune ceva despre acest viitor dacă pătrunzi dincolo de suprafaţa naturii umane, până la esenţa acesteia. Diversele idei reformatoare ale prezentului pot deveni cu adevărat fructuoase şi practice abia atunci când provin dintr-o asemenea cercetare profundă a vieţii omeneşti.

Misiunea de a da o concepţie practică despre lume, care să cuprindă esenţa vieţii omeneşti, trebuie să o aibă, conform întregii sale alcătuiri, ştiinţa spirituală. Dacă ceea

ce numim astăzi, adeseori ştiinţă spirituală, este îndreptăţit sau nu să ridice o asemenea pretenţie, acesta e un fapt fără importanţă. Este vorba mai mult de esenţa ştiinţei spirituale a ceea ce *poate* fi ea, conform acestei esenţe. Ea nu trebuie să fie o teorie aridă, care să satisfacă doar curiozitatea de a cunoaşte, şi nici mijlocul prin care unii oameni, din egoism, ar vrea să ajungă, numai *ei*, pe o treaptă superioară de evoluţie. Ştiinţa spirituală *poate* contribui la îndeplinirea celor mai însemnate sarcini ale omenirii de azi, la evoluţia ei spre prosperitate [Nota 1].

Dar tocmai asumându-şi o asemenea misiune, ea va trebui să se aştepte la multe atacuri şi suspiciuni. Radicalii şi moderaţii, precum şi conservatorii din toate domeniile vieţii o vor întâmpina, inevitabil, cu o asemenea neîncredere. Deoarece, de la început, ea nu va putea mulţumi nici un partid, premisele sale aflându-se foarte departe de orice agitaţie partizană.

Aceste premise îşi au rădăcina numai şi numai în adevărata cunoaştere a vieţii. Cine cunoaşte viaţa îşi va putea asuma sarcini numai extrăgându-le din viaţa însăşi. El nu-şi va asuma programe arbitrare, deoarece ştie că în viitor nu vor domni alte legi fundamentale ale vieţii decât cele ce domnesc astăzi. Astfel, cercetarea spirituală va ajunge în mod necesar la respectul faţă de cele existente. Oricât de multe ar găsi de îmbunătăţit la ceea ce există, ea nu va neglija să vadă în acestea, germenii viitorului. Dar ea mai ştie şi că în orice devenire, există creştere şi dezvoltare. De aceea, în cele existente acum, va desluşi germenii transformării şi creşterii. Ea nu *inventează* programe, ci le citeşte din ceea ce există. Dar ceea ce citeşte în acest fel, devine, într-un anumit sens, chiar program, întrucât poartă în sine tocmai natura evoluţiei.

De aceea, aprofundarea spiritual-ştiinţifică a fiinţei omului, oferă cele mai rodnice şi mai practice mijloace de a rezolva problemele vitale cele mai importante ale contemporaneităţii.

Acest fapt îl vom prezenta aici referitor la una din aceste probleme, anume referitor la *problema învăţământului*. Nu vor fi enunţate cerinţe, nici programe, ci va fi descrisă pur şi simplu *natura copilului*. Din fiinţa omului în devenire vor rezulta, ca de la sine, punctele de vedere pentru educaţie.

Dacă vrem să cunoaştem această fiinţă a omului *în devenire* va trebui să pornim mai cu seamă de la examinarea naturii *ascunse* a omului.

Ceea ce observaţia senzorială cunoaşte din om, şi ceea ce concepţia materialistă asupra vieţii vrea să o recunoască drept unică, este, pentru investigaţia spirituală, numai o parte, o componentă a naturii umane, şi anume, *trupul* său *fizic*. Acest trup fizic se supune aceloraşi legi ale lumii fizice, este alcătuit din aceleaşi substanţe şi forţe ca întreg restul lumii aşa-zis neînsufleţite. de aceea, ştiinţa spirituală afirmă că omul are comun acest rup fizic cu întreg regnul mineral. Şi desemnează drept trup fizic al omului numai ceea ce face ca aceleaşi substanţe care acţionează şi în lumea minerală să fie puse în amestec, în legătură, în formare şi în dezvoltare, după aceleaşi legi.

Depăşind acest trup fizic, ştiinţa spirituală cunoaşte încă o entitate a omului: trupul vieţii sau trupul eteric. Fizicienii să nu se împiedice de această denumire „trup eteric". „Eteric" desemnează aici altceva decât eterul ipotetic al fizicii. Să luăm termenul pur şi simplu ca denumire a ceea ce va fi descris în continuare.

Acum câtva timp se considera o întreprindere neştiinţifică faptul de a vorbi despre un asemenea „trup

eteric". La sfârşitul secolului al optsprezecelea, şi în prima jumătate a secolului al nouăsprezecelea, ce-i drept, nu era „neştiinţific". Se spunea atunci că substanţele şi forţele ce acţionează într-un mineral nu pot plăsmui de la sine fiinţe vii. Acestea trebuie să posede şi o „forţă" aparte, ce era desemnată ca „forţă a vieţii". Oamenii îşi reprezentau aproximativ faptul că într-o plantă, în animal, în trupul uman acţionează o asemenea forţă şi dă naştere manifestărilor vieţii, aşa cum forţa magnetică din magnet realizează atracţia. În epoca următoare, a materialismului, o asemenea reprezentare a fost dată de o parte. S-a spus atunci că o fiinţă vie se alcătuieşte în acelaşi fel ca una aşa-zis fără viaţă; în organism nu domnesc alte forţe decât cele din mineral; ele acţionează doar mai complicat; ele dau naştere unei formaţiuni combinate. Azi, numai cei încăpăţânaţi materialişti au rămas fixaţi la această negare a „forţei de viaţă". O serie întreagă de gânditori naturalişti au susţinut faptul că ar trebui acceptat totuşi ceva ca forţă de viaţă sau principii al vieţii.

Astfel, ştiinţa mai recentă, se apropie în acest mod, şi într-un anumit sens, de ceea ce spune ştiinţa spirituală în legătură cu trupul vieţii. Totuşi există o deosebire considerabilă între cele două. Ştiinţa contemporană ajunge, pornind de la realitatea percepţiei senzoriale, şi prin supoziţiile înţelegerii raţionale, să accepte un fel de forţă de viaţă. Dar nu aceasta este calea cercetării adevărate, de la care porneşte ştiinţa spirituală şi din ale cărei rezultate sunt alcătuite expunerile sale. Nu putem atrage îndeajuns atenţia asupra felului cum ştiinţa spirituală se deosebeşte în acest punct de ştiinţa obişnuită de astăzi. Aceasta priveşte experienţa senzorială ca bază a oricărei cunoaşteri, iar ceea ce nu poate fi clădit pe acest fundament îl socoteşte incognoscibil. Ea îşi extrage

rezultatele şi concluziile din impresii ale simţurilor. Iar ceea ce depăşeşte această sferă, este respins şi se susţine că s-ar afla dincolo de limitele cunoaşterii omeneşti. Pentru ştiinţa spirituală, o asemenea părere se aseamănă celei a unui nevăzător, care nu vrea să ţină seama decât de ceea ce poate fi pipăit, şi de concluziile ce rezultă din cele pipăite, şi care va respinge afirmaţiile văzătorului ca fiind dincolo de capacităţile de cunoaştere ale omului. Însă ştiinţa spirituală arată că omul este capabil de evoluţie, că poate să cucerească noi lumi prin dezvoltarea unor noi organe. Aşa cum culorile şi lumina există în jurul celui nevăzător, doar că el nu le poate percepe, ne-având organe pentru aceasta, tot aşa ştiinţa spirituală arată că există multe lumi în jurul omului iar el, le poate percepe numai dacă îşi dezvoltă organele necesare pentru aceste lumi. Aşa cum orbul priveşte într-o nouă lume, îndată ce este operat, tot aşa şi omul, prin dezvoltarea unor organe superioare, mai poate cunoaşte încă şi cu totul alte lumi decât acelea pe care simţurile obişnuite îl fac să le perceapă. Dacă un orb din naştere poate fi operat sau nu, aceasta depinde de constituţia organelor sale; organele superioare însă. prin care omul poate pătrunde în lumile superioare, există în germen la fiecare om. Oricine şi le poate dezvolta dacă are răbdarea, perseverenţa şi energia de a aplica asupra sa metodele descrise în lucrarea ***Cum se dobândesc cunoştinţe despre lumile superioare?*** [Nota 2]. Ştiinţa spirituală nu spune că omul ar avea, prin organizarea sa, limite în cunoaştere; dar ea afirmă că pentru om există acele lumi pentru care el posedă organele de percepţie corespunzătoare. Ştiinţa spirituală vorbeşte numai de mijloacele prin care se pot extinde limitele amintite. În acest fel situează ea şi referitor la cercetarea trupului vieţii sau eteric la tot ce va fi descris în continuare ca membre

(componente) superioare ale naturii omeneşti. Ştiinţa spirituală acceptă faptul că investigaţia prin intermediul simţurilor trupeşti poate avea acces doar la trupul fizic şi că, pornind de la punctele acesteia de vedere, doar cel mult prin deducţie ar putea ajunge investigarea senzorială la o corporalitate superioară. Însă ştiinţa spirituală face cunoscut felul în care poţi avea acces la o lume în care aceste componente superioare ale naturii umane apar observatorului în acelaşi fel în care celui născut orb, după operaţie, îi apar culorile şi luminozitatea obiectelor. Pentru cei care şi-au dezvoltat organele de percepţie superioare, trupul eteric sau al vieţii este un obiect al observaţiei şi nu al înţelegerii sau al deducţiei.

Acest trup eteric sau al vieţii, omul îl are comun cu plantele şi animalele. El face ca substanţele şi forţele trupului fizic să se constituie în fenomene de creştere, reproducere, de mişcare internă a umorilor şi aşa mai departe. El este aşadar constructorul şi formatorul trupului fizic, locuitorul şi arhitectul acestuia. De aceea am mai putea numi trupul fizic şi imaginea ori expresia acestui trup al vieţii. În privinţa formei şi mărimii, ambele componente ale fiinţei umane sunt apropiate, însă în nici un caz egale. La animale, şi în mai mare măsură la plante, trupul eteric se deosebeşte considerabil, ca formă şi întindere, de trupul fizic.

A treia componentă a fiinţei umane este aşa-numitul trup al senzaţiei (simţirii) sau trup astral. El este purtătorul durerii şi plăcerii, al pornirilor, poftelor şi pasiunilor ş.a.m.d. O fiinţă care constă numai din trup fizic şi trup eteric nu le are pe toate acestea. Putem cuprinde toate cele enumerate mai sus în expresia: simţire. Planta nu are simţire. Dacă astăzi vreun învăţat, pornind de la faptul că multe plante răspund la excitaţii prin mişcări sau

într-un alt mod, trag concluzia că plantele ar avea o anumită capacitate de a simți, el nu arată prin aceasta decât că nu cunoaşte esenţa simţirii. Aici nu este vorba de faptul că fiinţa în cauză răspunde la un excitant exterior, ci mai ales de faptul că excitaţia se reflectă printr-un proces (fenomen) *interior*, ca de exemplu plăcerea sau durerea, pornirea sau pofta ș.a.m.d. Dacă nu am accepta acest fapt, atunci am putea fi îndreptăţiţi să spunem că şi hârtia de turnesol simte anumite substanţe deoarece, în atingere cu ele, se înroşeşte [Nota 3].

Trupul simţirii, omul îl are comun doar cu lumea animală. El este deci purtătorul vieţii de simţire.

Să nu comitem eroarea anumitor cercuri teosofice închipuindu-ne că trupul eteric şi trupul simţirii ar consta dintr-o materie mai subtilă decât cea aflată în trupul fizic – Aceasta ar însemna să materializăm aceste componente superioare ale naturii omeneşti. Trupul eteric este o configuraţie de forţe; el constă din forţe active, iar nu din substanţă; iar trupul astral sau al simţirii, este o configuraţie de imagini mişcându-se în sine, colorate sau luminoase [Nota 4].

Trupul simţirii se deosebeşte ca formă şi mărime de trupul fizic. La om, el se prezintă ca o formaţiune ovoidală (de ou alungit), în care îşi au lăcaşul trupul fizic şi cel eteric. Trupul astral le depăşeşte pe amândouă celelalte, în toate părţile, ca o configuraţie de imagini luminoase.

Omul are apoi şi o a patra componentă fiinţială pe care nu o împarte cu nici o altă fiinţă de pe Pământ. Aceasta este purtătoarea „Eului" omenesc. Cuvinţelul „Eu", aşa cum este el întrebuinţat de exemplu în limba germană, este un nume care se deosebeşte de toate celelalte. Cine cugetă în mod corespunzător asupra naturii acestui nume, acela îşi deschide calea spre cunoaşterea naturii omeneşti. Toate

celelalte nume pot fi utilizate de toţi oamenii, în acelaşi fel, referitor la obiectul corespunzător. Oricine poate numi masa „masă”, iar scaunul „scaun”. Lucrurile nu se petrec la fel cu numele „Eu”. Nimeni nu-l poate utiliza ca să desemneze pe un altul; oricine îşi poate zice numai lui însuşi „Eu”. Niciodată nu-mi va putea răsuna la ureche cuvântul „Eu”, ca desemnându-mă pe *mine*. Prin faptul că omul se desemnează pe sine ca „Eu”, el trebuie să se numească lăuntric pe sine. O fiinţă care îşi poate zice sieşi „Eu”, este o lume în sine. Acele reguli care s-au întemeiat pe ştiinţa spiritului, au simţit întotdeauna aceasta. De aceea ele au afirmat: odată cu „Eul”, „Dumnezeu”, care se revelează fiinţelor inferioare numai din afară, ca fenomene ale realităţii înconjurătoare, începe să vorbească *înăuntru*. Purtătorul însuşirilor descrise aici este „trupul-Eu”, a patra parte constitutivă a fiinţei omeneşti [Nota 5].

Acest „trup-Eu” este purtătorul sufletului omenesc superior. Prin el omul este încoronarea creaţiunii pământeşti. „Eul” însă nu este câtuşi de puţin, în omul contemporan, o entitate simplă. Putem cunoaşte natura sa dacă vom compara între ei oameni aparţinând diferitelor trepte de evoluţie. Să ne îndreptăm privirea spre sălbaticul necultivat şi spre omul european de medie şi să-i comparăm cu un om de înalte idealuri. Cu toţii au capacitatea de a-şi spune sieşi „Eu”; „trupul Eu” este prezent la toţi. Sălbaticul necultivat îşi urmează cu acest „Eu” patimile, pornirile şi poftele, ca un animal. Cel superior dezvoltat îşi spune, referitor la anumite înclinaţii şi plăceri ale sale: pe acestea ai voie să le urmezi, pe altele însă el şi le va înfrâna, şi le va domina. Idealistul şi-a format pe lângă înclinările şi pasiunile iniţiale, altele superioare. Toate acestea s-au petrecut pentru că „Eul” a lucrat asupra celorlalte componente ale fiinţei omeneşti. Tocmai în

aceasta consta misiunea „Eului", de a înnobila şi purifica celelalte componente, pornind din sine.

Astfel, la omul care şi-a depăşit starea în care l-a plasat lumea exterioară, componentele inferioare ale fiinţei sale au fost mai mult sau mai puţin, transformate sub influenţa Eului. În starea în care omul abia s-a ridicat deasupra animalului, prin aceea că „Eul" său a scăpat în el, referitor la componentele inferioare ale fiinţei sale, acestea se aseamănă încă animalului. Trupul său eteric sau al vieţii este doar purtătorul forţelor plăsmuitoare vii de creştere şi reproducere. Trupul său de simţire exprimă doar acele porniri, pofte şi patimi care vor fi stimulate de natura exterioară. Pe măsură ce omul răzbate de pe această treaptă de dezvoltare, de-a lungul vieţilor sau încarnărilor succesive, spre o evoluţie tot mai înaltă, Eul său prelucrează celelalte componente ale fiinţei sale. Astfel trupul de simţire devine purtătorul simţămintelor purificate de plăcere şi neplăcere, al dorinţelor şi poftelor înnobilate (rafinate). De asemenea şi trupul eteric sau al vieţii este transformat. El devine purtătorul obişnuinţelor, al înclinaţiilor de durată, al temperamentului şi al memoriei. Un om al cărui Eu nu a prelucrat încă trupul vieţii, nu are nici o amintire a trăirilor sale. El îşi trăieşte traiul aşa cum natura l-a sădit în el.

Întreaga evoluţie culturală se exprimă la om prin acest fel de muncă a Eului asupra componentelor subordonate ale fiinţei umane. Această muncă se coboară până în trupul fizic. Sub influenţa Eului, se modifică fizionomia, gesturile şi mişcările, întreaga înfăţişare a trupului fizic.

Se poate distinge chiar şi felul în care diversele mijloace culturale şi de instruire acţionează în mod diferit asupra părţilor constitutive separate ale fiinţei omeneşti.

Factorii obişnuiţi acţionează asupra trupului de simţire; ei îi procură acestuia feluri de plăcere ori neplăcere, de porniri ş.a.m.d. decât avea el iniţial. Adâncirea în operele de artă acţionează asupra trupului eteric. Prin faptul că omul dobândeşte prin intermediul operei de artă, bănuiala a ceva superior, mai nobil decât ceea ce îi oferă mediul înconjurător senzorial, el îşi transformă trupul vieţii. Un mijloc puternic de purificare şi înnobilare a trupului eteric este religia. Prin aceasta, impulsurile religioase au o măreaţă misiune de-a lungul evoluţiei omenirii.

Ceea ce se numeşte conştiinţă, nu este nimic altceva decât rezultatul muncii Eului asupra vieţii de-a lungul unei serii de încarnări. Dacă omul pricepe că nu trebuie să facă un lucru sau altul, şi dacă această înţelegere face asupra lui o puternică impresie, astfel încât ea se perpetuează până în trupul său eteric, prin aceasta ia naştere tocmai conştiinţa.

Această muncă a „Eului" asupra părţilor constitutive subordonate ale fiinţei omeneşti poate fi de aşa natură încât să fie proprie mai mult întregului regn uman, ori poate fi, o realizare a Eului individual asupra sa însuşi. În primul caz, la transformarea omului colaborează oarecum întreaga specie umană; în cazul al doilea transformarea trebuie să se sprijine pe cea mai personală activitate a Eului. Dacă „Eul" devine atât de puternic încât prelucrează prin forţe proprie forţă trupul de simţire, ceea ce Eul face pe această cale din trupul de simţire sau astral, se numeşte: sine spirituală (sau, cu o expresie orientală: Manas). Această transformare se sprijină, în esenţă, pe învăţare, pe o îmbogăţire a spaţiului interior cu iedei şi concepţii (intuiţii) superioare. – Se poate întâmpla însă ca Eul să ajungă la o activitate cu totul originară asupra propriilor părţi constitutive ale fiinţei umane. Aceasta se întâmplă atunci când nu numai trupul uman este îmbogăţit ci este

transformat şi trupul eteric sau al vieţii. Omul învaţă multe în viaţă; şi când, dintr-un anumit punct el priveşte înapoi asupra acestei vieţi, îşi poate spune: am învăţat multe; el însă va putea vorbi numai într-o mult mai mică măsură de o transformare a temperamentului, a caracterului, de o îmbunătăţire sau de apreciere a memoriei pe parcursul vieţii. Învăţarea priveşte trupul astral; celelalte transformări pricesc însă trupul eteric al vieţii. De aceea nu este o imagine nepotrivită compararea transformării trupului astral pe parcursul vieţii, cu mersul minutarului unui ceas, iar transformării trupului vieţii, cu mersul orarului.

Când omul îşi începe educaţia superioară sau aşa-ocultă, aceasta depinde în primul rând, mai ales, de faptul de a-şi propune transformarea trupului vieţii pornind de la puterea cea mai personală a Eului. El trebuie să lucreze pe deplin conştient şi individual la transformarea obişnuinţelor, a temperamentului, ca caracterului, a memoriei ş.a.m.d. Atâta cât poate el prelucra, în felul acesta, din trupul vieţii, ca fi transformat, în sensul exprimării spiritual-ştiinţifice, în spiritul vieţii (sau, după cum sună expresia orientală: în Buddhi).

Pe o şi mai înaltă treaptă, omul ajunge la a dobândi forţe prin care poate acţiona asupra trupului său fizic, transformându-l (de exemplu, modificând tensiunea sanguină sau pulsul). Cât anume din trupul fizic este transformat în acest mod, se va numi om-spirit (expresia orientală: Atama).

Transformările pe care omul le realizează în părţile constitutive inferioare ale fiinţei sale, mai ales în sensul întregului regn omenesc, sau în sensul unei părţi a acestuia, de exemplu a unui popor, neam ori a unei familii, poartă în ştiinţa spirituală următoarele nume: Trupul

astral sau simţire, transformat pornind de la Eu, se numeşte sufletul simţirii (al senzaţiei), trupul eteric transformat se numeşte sufletul înţelegerii (al înţelegerii raţionale), iar trupul fizic transformat se va numi sufletul conştienţei. Nu trebuie să ne închipuim însă că această transformare a celor trei părţi constitutive ale fiinţei omeneşti s-ar oarecum succesiv. Această transformare de petrece simultan asupra tuturor celor trei componente, începând de la momentul străfulgerării Eului. Într-adevăr, munca Eului nu va fi câtuşi de puţin clar percepută de om până el nu şi-a transformat o parte a sufletului conştienţei.

Din cele expune mai sus se vede că, la om, se poate vorbi de patru componente (membre) ale fiinţei sale: trupul fizic, trupul eteric sau al vieţii, trupul astral sau al simţirii şi trupul-Eu. – Sufletul simţirii (al senzaţiei), sufletul înţelegerii (raţionale), sufletul conştienţei, dar de asemenea şi componentele (membrele) superioare ale naturii umane: sinea spirituală, spiritul vieţii, omul spirit apar ca produse ale transformării celor patru componente ale fiinţei umane. Atunci când este vorba de purtătorii însuşirilor omeneşti, în discuţie intră, de fapt, numai cele patru componente ale fiinţei umane.

Ca educatori, noi lucrăm la aceste patru părţi constitutive (membre ale fiinţei omului. Iar dacă vrem să lucrăm în mod corect, va trebui să cercetăm natura acestor părţi ale omului. Să nu ne închipuim însă că aceste părţi se dezvoltă la om astfel încât, la un anumit moment al vieţii sale, aproximativ la naştere, ele să fi fost la fel de avansate în evoluţia lor. Evoluţia lor are loc mai degrabă într-un mod diferit, la diferite vârste ale vieţii. Temeiurile corecte ale educaţiei şi ale instruirii se sprijină pe cunoaşterea acestor legi de evoluţie ale naturii umane.

Înainte de naştere fizică, omul în venire este înconjurat din toate părţile de un trup fizic străin. El nu intră în mod independent în atingere cu lumea fizică exterioară. Trupul fizic al mamei este mediul său înconjurător. Doar acest trup poate acţiona asupra omului ce se maturizează. Naşterea fizică va consta deci în eliberarea omului din învelişul matern şi în faptul că, prin aceasta, mediul fizic înconjurător, poate acţiona nemijlocit asupra sa. Simţurile se deschid către lumea exterioară. Aceasta dobândeşte influenţa pe care învelişul fizic matern a avut-o mai înainte asupra omului.

Pentru concepţia spirituală asupra lumii, aşa cum este ea reprezentată prin cercetarea spirituală, acum se naşte într-adevăr trupul fizic, dar nu şi trupul eteric sau al vieţii. Deoarece, aşa cum omul până la momentul naşterii sale, este înconjurat de un înveliş fizic matern, tot astfel, până la momentul schimbării dentiţiei, adică aproximativ până la vârsta de şapte ani, el este înconjurat de un înveliş eteric şi de unul astral. Abia în timpul schimbării dentiţiei, învelişul eteric pune în libertate trupul eteric, apoi mai rămâne, până la începutul maturizării sexuale încă un înveliş astral [Nota 6]. În acest moment şi trupul astral sau al simţirii devine complet liber, aşa cum trupul fizic s-a eliberat la naşterea fizică iar trupul eteric la schimbarea dentiţiei.

Astfel, ştiinţa spirituală va trebui să vorbească despre *trei* naşteri ale omului. Până la schimbarea dentiţiei, impresiile ce ar trebui să ajungă la trupul eteric îl ating tot atât de puţin pe cât de puţin lumina şi aerul lumii fizice ating trupul fizic, câtă vreme el se găseşte în pântecele mamei.

Înainte de începutul schimbării dentiţiei, trupul vieţii nu lucrează liber în om. Aşa cum, în trupul mamei, trupul

fizic primeşte forţe ce nu-i sunt proprii dezvoltându-şi-le pe ale sale treptat, în învelişul protector, tot astfel stau lucrurile şi cu forţele de creştere, până la schimbarea dentiţiei. Trupul eteric îşi desăvârşeşte acum forţele, mai întâi în uniune cu cele străine, moştenite. În timpul acestei perioade a eliberării trupului eteric, trupul fizic este deja independent. Trupul eteric ce se eliberează desăvârşeşte ceea ce are de dat trupul fizic. Punctul final al acestei lucrări îl constituie dentiţia proprie a omului, ce apare în locul celei moştenite. Această dentiţie constituie ceea mai densificată parte (depunere, înmagazinare) din trupul fizic şi de aceea ea apare la sfârşitul acestei perioade.

După acest moment, creşterea este asigurată exclusiv de propriul trup al vieţii. Atâta doar că aceasta se află sub influenţa unui trup astral care îl învăluie. În momentul în care şi trupul astral devine liber, trupul eteric încheie o perioadă. Această încheiere se exprimă în maturizarea sexuală. Organele de reproducere devin de sine stătătoare pentru că, de acum înainte, trupul astral eliberat nu mai acţionează spre înăuntru ci, lipsit acum de un înveliş, intră în legătură nemijlocită cu lumea exterioară.

După cum asupra copilului ne-născut nu putem face să acţioneze în mod fizic factorii lumii exterioare, tot astfel n-ar trebui să facem să acţioneze nici asupra trupului eteric, înainte de schimbarea dentiţiei, acele forţe care sunt asemănătoare impresiilor ambientului fizic ce se exercită asupra corpului fizic. Iar asupra trupului astral ar trebui să lăsăm să se desfăşoare înrâuririle corespunzătoare doar din momentul maturităţii sexuale.

Nu fraze generale, ca de exemplu, „dezvoltarea armonioasă a tuturor forţelor şi predispoziţiilor”, şi altele asemenea, ar putea constitui principiile unei adevărate arte a educaţiei, ci numai pe o reală cunoaştere a fiinţei

umane se poate clădii o asemenea artă. N-ar trebui nici să se afirme că frazeologia amintită n-ar fi corectă, ci numai faptul că aceasta poate fi la fel de utilă ca afirmaţia făcută în faţa unei maşini: ar trebui să punem în acţiune armonioasă toate părţile ei componente. Doar cel care se apropie de maşină având cunoştinţe reale asupra tuturor detaliilor acesteia, iar nu fraze generale, poate să acţioneze. Astfel, în cazul artei educaţiei este vorba de o cunoaştere a părţilor constitutive a fiinţei omeneşti şi a evoluţiei acestora, în detaliu… Trebuie să ştim asupra cărei părţi din fiinţa omenească avem de acţionat la o anumită vârstă, şi cum să aibă loc aceasta într-un mod adecvat. Nu este nici o îndoială că o artă a educaţiei, cu adevărat realistă, aşa cum o vom schiţa aici nu-şi poate croi drum decât încet. Aceasta provine din felul concepţiei epocii noastre care va considera încă multă vreme realităţile lumii spirituale drept emanaţii ale unei fantezii bolnave, în timp ce frazeologiile complet nereale i se vor părea rezultatul unui mod realist de a gândi. Să descriem aici fără reticienţe ceea ce astăzi mulţi vor considera o imagine a fanteziei, dar care va fi acceptat cândva ca un lucru de la sine înţeles.

Odată cu naşterea fizică, trupul fizic al omului este expus mediului înconjurător al lumii exterioare, în timp ce, anterior, el fusese înconjurat de învelişul protector al mamei. Ceea ce, anterior, săvârşiseră asupra forţele şi sevele învelişului matern, vor trebui să facă acum forţele şi elementele lumii exterioare fizice. Până la schimbarea detenţiei, la şapte ani, trupul omenesc are sarcina de a se săvârşi pe sine, o sarcină esenţial deosebită de sarcinile tuturor celorlalte perioade de viaţă. Organele fizice trebuie, în această perioadă să ajungă la anumite forme; raporturile lor structurale trebuie să capete anumite direcţii şi tendinţe. Mai târziu are loc creşterea, însă această creştere

se desfăşoară, în toată perioada următoare, pe baza formelor ce s-au constituit până la momentul amintit. Dacă s-au creat forme corecte, ele vor şi creşte corect, iar dacă s-au constituit de-formaţii, atunci acestea vor creşte mai departe. În toată perioada următoare nu mai poate fi corectat ceea ce ai omis, neglijat, ca educator, în perioada până la şapte ani. Aşa cum natura creează înainte de naştere mediul just pentru trupul fizic al omului, tot astfel şi educatorul trebuie să se îngrijească, după naştere, de ambientul fizic just. Numai acest mediu înconjurător fizic adecvat poate acţiona asupra copilului astfel încât organele sale fizice să se toarne în forma corectă.

Există două cuvinte magice care indică felul în care copilul intră într-o relaţie cu mediul său înconjurător. Acestea sunt: *imitaţia şi modelul*. Filosoful grec Aristotel a denumit omul drept cel mai imitator dintre animale; pentru nici o altă vârstă nu este mai adecvată această afirmaţie ca pentru vârsta copilăriei, până la schimbarea dentiţiei. Ceea ce se petrece în mediul fizic înconjurător, copilul imită, iar prin imitaţie organele sale fizice se toarnă în forme ce vor dăinui. Trebuie înţelegem mediul fizic înconjurător în sensul cel mai larg posibil. De aceasta ţine doar ceea ce se petrece în mediul său fizic înconjurător, tot ce poate fi perceput de simţurile sale, tot ce poate acţiona, din spaţiul fizic asupra forţelor sale spirituale. Aici sunt cuprinse şi toate acţiunile morale sau imorale, înţelepte ori prosteşti pe care le poate vedea.

Nu frazele moralizatoare, nici poveţele pline de sens (raţionale) sunt cele ce au efect (în sensul arătat) asupra copilului, ci tot ce săvârşesc sub privirea sa adulţii în mediul său înconjurător. Poveţele nu acţionează formator asupra trupului fizic, ci asupra trupului eteric, ori acesta din urmă, este până la şapte ani, înconjurat de un înveliş

protector eteric matern, la fel cum trupul fizic este înconjurat până la naşterea fizică de un înveliş matern. Ceea ce înainte de şapte ani trebuie să se dezvolte în acest trup eteric drept reprezentări, obişnuinţe, memorie ș.a.m.d. va trebui să se petreacă „de la sine", în acest fel în care se dezvoltă ochii şi urechile înlăuntrul trupului matern, fără influenţa lumii exterioare… Fără îndoială că este corect ceea ce se poate citi într-o lucrare pedagogică excepţională a lui Jean Paul, „Levana sau Ştiinţa educaţiei", şi anume că un călător prin lume învaţă mai multe de la doica sa, în primii ani de viaţă, decât din toate călătoriile sale la un loc. Dar copilul tocmai că nu din sfaturi învaţă, ci prin imitaţie. Iar organele sale fizice îşi creează formele prin influenţa mediului fizic înconjurător. Un văz sănătos se va educa prin realizarea în ambientul copilului, a unor reporturi corecte de culoare şi lumină, iar premisele fizice pentru simţul moral sănătos se vor forma în creier şi în circuitul sanguin, atunci când copilul va vedea manifestări morale în jurul său. Dacă înainte de vârsta de şapte ani copilul vede în ambianţa sa numai acţiuni prosteşti, creierul său ca adopta astfel de forme care îl vor face şi pe el apt numai pentru prostii, mai târziu în viaţă.

Aşa cum muşchii de la mână se întăresc şi capătă forţă dacă efectuează o muncă pe măsura lor, tot astfel, creierul şi alte organe ale trupului omenesc fizic, vor fi dirijate pe căi corecte dacă recepţionează impresii juste din ambianţa lor. Un exemplu va ilustra cel mai bine despre ce este vorba. Unui copil îi putem face o păpuşă răsucind un şervet vechi; din două colţuri – picioare, din alte două colţuri facem mâini, dintr-un nod facem capul, apoi punctăm cu cerneală ochii, basul şi gura. Putem însă şi cumpăra o aşa zisă păpuşă „frumoasă", cu păr adevărat şi obraji pictaţi, şi s-o dăm copilului. Nu este nevoie să

discutăm aici câtuşi de puţin faptul că această ultimă păpuşă este totuşi hidoasă, nefiind aptă decât pentru a deforma pentru tot restul vieţii simţul estetic al copilului. Aici problema principală de educaţie este alta. Când are în faţă şervetul înnodat, copilul trebuie să completeze din fantezia sa ceea ce face ca acest obiect să arate ca un om. Această muncă a fanteziei acţionează constitutiv asupra formelor creierului. Iar acesta se deschide, se dezvoltă aşa cum muşchii mâinii se dezvoltă printr-o muncă pe măsură. Dacă pruncul primeşte aşa-zisa „păpuşă frumoasă", creierul său nu mai are nimic de făcut. El se sfrijeşte şi se usucă în loc să se dezvolte, să prospere… dacă oamenii ar putea, asemenea cercetătorilor spirituali, să privească creierul constituindu-se în formele sale ar da copiilor lor numai acele jucării care sunt potrivite pentru a stimula în mod viu activitatea formatoare a creierului. Toate jucăriile care constau numai în forme matematice moarte, au efect pustiitor şi nimicitor asupra forţelor plăsmuitoare, constitutive ale copilului, în timp ce din contră, tot ce stimulează reprezentarea viului, acţionează în mod just. Epoca noastră materialistă produce numai puţine jucării bune. Ce jucărie sănătoasă este, de exemplu, aceea făcută din două lemnişoare şi şi reprezentând doi fierari care stau faţă în faţă şi bat un fier. Asemenea jucării mai pot fi cumpărate încă la ţară. Foarte bune sunt şi acele cărţi ilustrate ale căror figuri pot fi trase dedesubt cu fire, astfel încât copilul însuşi să poată transpune imaginea moartă într-o redare – simplă a acţiunii. Toate acestea realizează o modalitate lăuntrică a organelor, iar pornind de la ceastă mobilitate se clădeşte forma corectă a organelor.

Bineînţeles aceste lucruri pot fi aici doar schiţate, dar ştiinţa spirituală va fi chemată în viitor să prezinte cele necesare, în amănunt, iar aceasta îi stă în putere. Deoarece

ea nu este o abstracţiune deşartă ci o sumă de fapte pline de viaţă ce pot trasa linii directoare pentru realitate.

Să mai prezentăm încă vreo două exemple. În sensul ştiinţei spirituale, un copil aşa-zis nervos, agitat, trebuie astfel tratat, referitor la mediul său înconjurător, decât unul letargic, pasiv. Se are aici totul în vedere, de la culorile camerei şi ale celorlalte obiecte care îl înconjoară de obicei pe copil, până la culorile hainelor cu care îl îmbrăcăm. Se procedează adeseori greşit atunci când nu vrei să te laşi ghidat de ştiinţa spirituală, deoarece simţul materialist recurge în multe cazuri tocmai la opusul a ceea ce este corect. Un copil agitat trebuie înconjurat de culori roşii sau galben roşiatice, punând să i se facă haine în aceste culori, din contră, în cazul copilului pasiv, se va recurge la culori albastre ori verzi albăstrui. Depinde tocmai de aceste culori pentru a da naştere, în interior, culorilor complementare. Aceasta este, de exemplu, pentru roşu verdele, pentru albastru culoarea galben portocalie, după cum ne putem cu uşurinţă convinge, dacă privim un timp o suprafaţă colorată corespunzător şi apoi ne îndreptăm repede privirea spre o suprafaţă albă. Această culoare complementară este iscată de organele fizice ale copilului acţionând aspra structurilor organice corespunzătoare ce-i sunt necesare. De are copilul o culoare roşie prinprejur, el a da naştere înlăuntrul său imaginii verzi complementare. Iar activitatea de creare a verdelui acţionează liniştitor, organele preluând tendinţa de liniştire, în ele.

Un anume aspect este luat în mod hotărât în considerare: anume trupul fizic îşi creează scala de măsuri pentru ceea ce poate el tolera. El face aceasta prin modelarea corespunzătoare a poftelor. În general am putea spune că trupul fizic sănătos ajunge să tânjească după ceea ce îl face să fie cu măsură. Şi câtă vreme la omul în creştere,

avem în vedere trupul fizic, va trebui să luăm în consideraţie în mod intim ceea ce „voieşte" dorinţa sănătoasă, pofta, plăcerea. Bucuria şi plăcerea sunt forţele ce dezleagă, stimulează în modul cel mai potrivit formele fizice ale organelor. De altfel se poate păcătui grav în această direcţie, de nu aşezăm copilul în raporturi fizice corespunzătoare cu ambianţa. Aceasta se poate întâmpla îndeosebi referitor la instinctele de hrănire. Putem îndopa copilul cu astfel de lucruri încât el îşi poate definitiv pierde instinctele sănătoase de hrănire, în timp ce, printr-o hrănire potrivită el şi le poate păstra, astfel încât să ceară totul, până şi paharul cu apă, în măsura în care, în funcţie de condiţii tolerează aceasta, respingând tot ce îi este dăunător. Ştiinţa spirituală va şti să sfătuiască în amănunt, chiar până la fiecare alimente şi delicatese în parte, dacă va fi chemată să colaboreze la construirea unei arte a educaţiei. Aceasta pentru că ea este o chestiune serioasă pentru viaţă, iar nu o teorie incoloră aşa cum încă şi astăzi ar mai putea părea datorită rătăcirilor unor teosofi.

De forţele care acţionează modelator asupra organelor fizice ţine deci bucuria pentru şi împreună cu mediul înconjurător. Feţele voioase ale educatorilor şi mai ales, iubirea onestă, neforţată. o astfel de iubire ce se revarsă încălzind, parcă, ambientul fizic „clocește" – în adevăratul sens al cuvântului – formele organelor fizice.

Dacă imitarea modelelor sănătoase este posibilă într-o asemenea atmosferă de iubire, atunci copilul este cu adevărat „în elementul" său. Ar trebui urmărit cu rigurozitate ca împrejurul copilului să nu se petreacă nimic din ceea ce el n-ar avea voie să imite. N-ar trebui să facem nimic despre care să trebuiască să spunem copilului: „Tu n-ai voie să faci asta"… Cât de deschis este copilul imitării ne putem convinge observând cum el, cu mult înainte de a le

pricepe, imită literele pictându-le. Este chiar bine când copilul imită mai întâi literele şi abia apoi învaţă să le înţeleagă. Deoarece imitaţia ţine de perioada de dezvoltare a trupului fizic, în timp ce sensul se adresează trupului eteric, iar asupra acestuia ar trebui să acţionăm abia după schimbarea dentiţiei, când învelişul eteric exterior a căzut de pe el. Îndeosebi în sensul imitării ar trebui să se petreacă, în anii aceştia, întreaga învăţare a vorbirii. Copilul învaţă să vorbească cel mai bine auzind. orice reguli şi orice dăscăleală artificială nu pot avea nici un efect bun.

La vârsta timpurie a copilăriei, important este îndeosebi ca astfel de mijloace de învăţare, precum sunt, de pildă, cântecele de copii, să facă o impresie pe cât posibil ritmică, frumoasă asupra simţurilor. Să punem mai puţin accent pe *sens* şi cât mai mult pe *sunetul* frumos. Cu cât mai proaspăt, mai înviorător ca acţiona ceva asupra ochiului şi urechii, cu atât mai bine va fi. Să nu subapreciem. de exemplu, ce forţă de a modela organe au mişcările dansate făcute pe ritmuri muzicale.

Odată cu schimbarea dentiţiei, trupul eteric îşi leapădă învelişul eteric exterior şi, cu aceasta, începe vremea în care, educând, se poate acţiona din afară asupra trupului eteric. Trebuie să ne clarificăm câte pot acţiona dinafară asupra trupului eteric. Remodelarea şi creşterea trupului eteric înseamnă remodelare, respectiv dezvoltare a înclinaţiilor, obişnuinţelor, a conştiinţei, a caracterului, a memoriei, a temperamentelor. Asupra trupului eteric acţionăm prin imagini, prin exemple, printr-o regularizare dirijare a fanteziei. Aşa cum, până la şapte ani, trebuie să dăm copilului un model fizic pe care să-l poată imita, tot aşa astfel, în ambianţa omului în devenire, între schimbarea dentiţiei şi maturizarea sexuală, vor trebui

anume aduse, toate cele după ale căror sens şi valoare să se poată dirija acesta. acum îşi are locul tot ce este plin de sens şi acţionează prin imagine şi simbol. Trupul eteric îşi dezvoltă forţa atunci când fantezia regularizată se poate orândui după ceea ce îi desluşesc imaginile şi simbolurile (comparaţiile) cele vii ori cele care îi dau acces la spirit, şi pe care şi le asumă drept fir călăuzitor. Nu noţiunile abstracte sunt cele ce acţionează în mod just asupra trupului eteric în creştere ci cele evidente, dar nu evidente în mod senzorial, ci cele spiritual evidente. Modul spiritual de a concepe este mijlocul educativ just în aceşti ani. Lucrul important pentru tânăr, înainte de toate, este ca, în aceşti ani, înşişi educatorii din jurul lui să fie personalităţi prin al căror mod de a privi lumea să se poată trezi în el forţele intelectuale şi morale de dorit. Aşa cum, în primii ani ai copilăriei, cuvintele magice pentru educaţie sunt: *imitaţie şi model*, tot astfel, pentru anii acum în discuţie, ele sunt: *urmare şi autoritate*. Autoritatea de la sine înţeleasă, nu constrânsă, trebuie să fie reprezentată prin intuire, prin felul spiritual de a vedea (concepţia), după care tânărul să-şi modeleze conştiinţa, obiceiurile, înclinaţiile, prin care să-şi poată aduce temperamentul pe o cale regularizată, şi prin ochii căreia să privească obiectele lumii. Frumoasa expresie poetică: „Oricare om eroul va să şi-l aleagă, pe urma cui el calea spre Olimp s-o străduiască" este valabilă mai ales la această vârstă. Stima şi veneraţia sunt forţe prin care trupul eteric creşte în mod corect. iar cui i-a fost imposibil ca, în perioada pe care o discutăm, să privească cu nemărginită veneraţie spre cineva, acela va avea de ispăşit întreaga viaţă. Acolo unde veneraţia lipseşte, forţele vii ale trupului eteric se închircesc. Să ne închipuim în cele ce urmează, efectul asupra simţirii tinerilor: unui băiat de opt ani i se povesteşte despre o personalitate deosebit de

demnă de cinstire. tot ceea ce i se povesteşte despre aceasta face să se reverse în copil o sfântă sfială. Apoi se apropie ziua în care el va putea vedea pentru prima oară acea personalitate stimată. Un tremur de veneraţie îl cuprinde atunci când apasă clanţa uşii în spatele căreia i se va arăta cel venerat. Frumoasele sentimente pe care i le prilejuieşte o asemenea trăire aparţin realizărilor durabile ale vieţii. Şi numai acela se poate considera fericit care, nu numai în momentele festive ale vieţii, ci fără întrerupere, poate privi spre dascălii şi educatorii săi ca spre nişte autorităţi fireşti ale sale.

Pe lângă aceste autorităţi vii, pe lângă aceste încorporări ale forţei morale şi intelectuale, trebuie să apară şi autorităţile accesibile spiritului. marile modele istorice, povestiri despre bărbaţi şi femei model, sunt acelea care trebuie să determine conştiinţa, orientarea spirituală, nu atât legile morale fundamentale abstracte ca-şi vor putea exercita acţiunea justă abia atunci când, odată cu maturizarea sexuală, trupul astral îşi depune învelişul astral matern. Înaintea schimbării dentiţiei, povestirile, basmele ș.a.m.d., pe care le oferim copilului pot avea ca scop doar producerea bucuriei, prospeţimii, veseliei. După această perioadă, va trebui să luăm în considerare, la materialul de povestit, pe lângă cele expuse, şi aducerea în faţa sufletului de copil a imaginilor de viaţă ce au un scop de echilibrare. Să nu lăsăm neluat în seamă faptul că obiceiurile rele pot fi eliminate prin prezentarea imaginilor respingătoare ce le corespund. Cel mai puţin ajută avertizările în faţa unor astfel de obişnuinţe şi înclinaţii; dacă însă facem o imagine plină de viaţă a unui om cu defectele respective să acţioneze asupra fanteziei tânărului, arătând şi încotro duce în realitate o asemenea rea înclinaţie, vom putea face atunci mult pentru a o stârpi.

Este bine întotdeauna de a urmări faptul că nu reprezentările abstracte acţionează asupra trupului eteric în dezvoltare, ci imaginile pline de viaţă, prin evidenţa lor spirituală. oricum însă, acest din urmă aspect, trebuie prezentat cu cel mai mare tact posibil ca nu cumva să se ajungă exact la contrariul. La povestiri totul depinde de felul în care se povesteşte. De aceea, povestirea orală nu va putea fi înlocuită chiar aşa, pur şi simplu, cu lectura.

Spiritul-imagisticul, sau altfel spus reprezentarea simbolică, va fi luată în considerare şi într-un alt mod în perioada dintre schimbarea dentiţiei şi maturizarea sexuală. Este necesar ca tânărul să preia în sine secretele naturii, legile vieţii, pe cât posibil nu în noţiuni seci şi raţionale ci în simboluri. În suflet, trebuie să pătrundă în aşa fel simbolurile (comparaţiile) referitoare la corelaţiile spirituale, încât în spatele simbolurilor (comparaţiilor) legea existenţei să poată fi mai mult bănuită şi simţită decât cuprinsă în noţiuni pe măsura înţelegerii. „Tot cei vremelnic / e numai simbol" – trebuie să fie tocmai motoul atoatecuprinzător pentru educaţia în această perioadă. Este extrem de important pentru om ca el să primească tainele existenţei prin comparaţii (simboluri) înainte de a le trece prin suflet sub forma legilor naturii ş.a.m.d. Un exemplu ne va lămuri acest fapt. Să presupunem că am vrea să-i vorbim unui tânăr despre nemurirea sufletului, despre ieşirea lui din trup. Ar trebui s-o facem în aşa fel încât să aducem, de exemplu, comparaţia (simbolul) ieşirii (provenirii) fluturelui din pupă. Aşa cum fluturele se înalţă din pupă tot astfel şi sufletul, după moarte, din carcasa trupului. Nici un om care nu a receptat anterior starea reală a acestor fapte, prin intermediul unor asemenea imagini, nu le va putea cuprinde în mod corespunzător în noţiuni ale înţelegerii (raţionale). Printr-un asemenea

simbol (comparaţie) ne adresăm nu numai înţelegerii (raţiunii) ci şi sentimentului, simţirii, sufletului întreg. Un tânăr care a trecut prin toate acestea se apropie de chestiunea în discuţie cu o complet altă dispoziţie atunci când, *mai târziu*, aceasta îi este prezentată prin noţiuni raţionale (de înţelegere). Ba este chiar foarte rău când omul nu se poate apropia de tainele existenţei, mai întâi cu simţirea. Şi atunci este necesar ca, pentru toate legile naturii şi pentru toate tainele lumii, educatorului să-i stea la dispoziţie simboluri (comparaţii).

Din acest aspect se poate vedea extraordinar de bine cât de rodnic trebuie să acţioneze ştiinţa spirituală asupra vieţii practice. Atunci când cineva care şi-a constituit simboluri pornind de la un mod de prezentare materialist, raţional (de înţelegere), se adresează cu aceste simboluri tinerilor, el va face de regulă, mai întâi simbolurile, cu ajutorul întregii raţiuni (a întregii măsuri a raţiunii sale). Asemenea simboluri pa care a trebuit mai întâi să şi le confecţioneze singur, nu acţionează convingător asupra celora cărora le sunt comunicate. Dacă vorbim, de pildă cuiva, în imagini, atunci asupra acestuia, acţionează nu numai ce spunem sau arătăm ci, de la cel care vorbeşte, trece un flux subtil spiritual către cel căruia i se adresează. Şi dacă vorbitorul însuşi nu are un sentiment cald şi plauzibil pentru simbolurile (comparaţiile) sale atunci el nu va putea face nici o impresie asupra celuia căruia i se adresează. Spre a acţiona corect trebuie ca tu însuţi să crezi simbolurile tale drept realităţi. Aceasta o poţi doar dacă ai modul de a privi spiritual-ştiinţific, şi dacă simbolurile înseşi sunt născute din ştiinţa spiritului. omul de ştiinţă spirituală veritabil nu are nevoie de chinuri pentru a zămisli simbolul de mai sus pentru sufletul ieşit din trup, deoarece acesta este, pentru el, realitate. Pentru el, prin

ieşirea fluturelui din pupă, este dată, pe o treaptă inferioară a existenţei naturii, acelaşi proces care, pe o treaptă superioară, într-o configuraţie mai înaltă, se repetă la ieşirea (părăsirea pro-venirea) sufletului din trup. El însuşi crede cu toată puterea în aceasta. Iar această credinţă trece ca prin tainice efluvii de la vorbitor la ascultător, realizând convingerea. Viaţa nemijlocită se revarsă dintr-o parte într-alta, între educator şi elev. Dar pentru a ajunge la această viaţă este necesar tocmai ca educatorul să creeze pornind de la izvorul ştiinţei spirituale şi ca vorba sa, cu tot ce provine din aceasta, să conţină simţire, căldură şi culoare sufletească, datorate convingerilor (modului de a privi) spiritual-ştiinţifice veritabile. În acest fel se va deschide atunci o minunată perspectivă asupra întregului învăţământ. Şi dacă acesta se va lăsa inspirat (fecundat(de la izvorul de viaţă al ştiinţei spirituale, şi el se va umple de viaţă plină de înţelegere. Va înceta bâjbâiala care, în acest domeniu, este uzuală. Orice Artă a Educaţiei, orice Pedagogie sunt uscate şi moarte de nu se alimentează cu seve întotdeauna prospere, prin asemenea rădăcini. Ştiinţa spirituală are pentru orice taină a lumii simboluri (parabole) potrivite – imagini-luate din esenţa lucrurilor, pe care nu omul trebuie să le creeze mai întâi, ci care au fost puse la temelia Creaţiunii chiar de către Forţele Cosmice (ale lumii). De aceea trebuie ca ştiinţa spirituală să fie temelia plină de viaţă a oricărei Arte a Educaţiei.

O forţă a sufletului pe care, în aceste vremuri, va trebui să se pună temei în mod deosebit, este memoria. Dezvoltarea memoriei este legată tocmai de re-modelarea trupului eteric. Şi pentru că formarea acestuia se petrece în aşa fel încât el devine liber tocmai în perioada dintre schimbarea dentiţiei şi maturizarea sexuală, atunci această

perioadă este cea în care trebuie vegheat, din afară, în mod conştient, asupra dezvoltării în continuare a memoriei. Memoria va avea permanent o valoare inferioară celei pe care ar putea-o avea pentru oameni, dacă, în această perioadă, se vor neglija cele trebuincioase ei. Cele neglijate nu se vor putea recupera niciodată mai târziu.

O manieră raţional-materialistă de a gândi face multe greşeli în această direcţie. o artă a educaţiei provenită din aceasta, ajunge uşor la prejudecăţi faţă de cele însuşite doar prin memorare. Câteodată ea nu va obosi să se îndrepte cu toată severitatea împotriva simplului antrenament al memoriei, utilizând cele mai „de vârf" metode, numai ca tânărul să nu preia prin memorare nimic din ceea ce *nu pricepe*. Da, ce important mai e şi acest „a pricepe". O gândire materialist-raţională se lasă atât de uşor în voia credinţei că nu există nici un fel de pătrundere a lucrurilor decât prin noţiuni abstracte; ea va străbate doar cu greu la cunoaşterea faptului că celelalte forţe sufleteşti sunt cel puţin la fel de necesare pentru cuprinderea (sesizarea) lucrurilor, ca forţa înţelegerii (raţiunii). Nu vorbim numai într-un mod oarecum plastic (în imagini) atunci când spunem că înţelegem cu sentimentele, cu simţirea, cu sufletul la fel de bine ca şi cu raţiunea. Noţiunile sunt numai *unul* din mijloacele prin care înţelegem lucrurile acestei lumi. Numai concepţiei materialiste acesta îi pare a fi unicul. Există, firește, mulţi oameni care nu vor crede că sunt materialişti, dar care totuşi consideră priceperea raţională drept singurul mod de a înţelege. Astfel de oameni se consideră, poate ca având o concepţie idealistă despre lume, ba chiar una spirituală. Însă ei, faţă de aceste concepţii, în sufletul lor, se comportă în mod materialist. Deoarece înţelegerea (raţiunea) este

mai ales instrumentul sufletesc al priceperii (înţelegerii) celor materiale.

Referitor la temeiurile mai profunde ale înţelegerii, să prezentăm aici un pasaj din excelenta carte educativă, deja amintită, a lui Jean Paul. În întregul ei, aceasta scunde păreri „de aur" asupra educaţiei şi ar merita să fie mai mult luată în consideraţie decât se întâmplă ea să fie. Pentru educatori, ea este mult mai importantă decât multe din cele mai apreciate scrieri din acest domeniu. Pasajul aici în discuţie sună astfel: „Nu vă temeţi de neînţelegere, nici chiar în fraze întregi; atitudinea şi accentul vostru şi avântul vostru presimţind înţelegerea, va limpezi jumătate din aceasta şi prin ea, cu timpul, şi pe cealaltă. Accentul, la copii, ca şi la chinezi şi la oamenii de lume, constituie o jumătate de limbaj. – Gândiţi-vă că propria limbă, la fel ca greaca ori ca orice altă limbă străină, ei învaţă mai repede s-o înţeleagă decât s-o vorbească. – Aveţi încredere în „oficiul de descifrări" al timpului şi al contextului. Un copil de cinci ani înţelege cuvinte ca: „totuşi, de fapt acum, dimpotrivă, într-adevăr"; însă încercaţi să daţi o explicaţie a lor, nu pruncului ci tatălui său! Numai în „de fapt" se ascunde o mică filozofie. Dacă un copil de opt ani va fi înţeles pe limba lui deja formată, de către cel de trei ani, de ce vreţi voi s-o mărginiţi pe a voastră la gânguritul lui? Vorbiţi, dar, mereu în avans cu câţiva ani (doar geniile ne vorbesc din cărţi, cu secole în avans); cu cel de un an vorbiţi ca şi cum el ar fi de doi, cu acesta, ca şi cum ar fi de şase, deoarece deosebirile de creştere se reduc invers proporţional cu anii. Să se gândească, dar educatorul, care subscrie orice învăţare predării, că jumătate din lumea sa, şi anume, cea spirituală (de pildă aspectele concepţiei morale şi metafizice) copilul o poartă în sine deja formată şi învăţată şi că tocmai de aceea, limba înzestrată doar cu

imagini corporale, nu poate reda cele spirituale, ci doar le poate lumina (desluși). Bucuria, ca și hotărârea în limbile vorbite cu copiii, ar trebui să ne dea ceva din propria lor bucurie și hotărâre. De la ei se pot învăța limbile, precum prin limbi sunt și ei învățați; configurații îndrăznețe dar corecte de cuvinte, ca de exemplu cele pe care le-am auzit de la copii de trei și patru ani: der Bierfasser (= de bere Butoierul, trad. literală), der Sailer (= cordarul), der Flascher (= sticlarul) – pentru cei ce fac butoaie de bere, corzi, sticle – die Luftmaus (= șoarece aerian), cu siguranță mai bine decât die Fledermaus (= șoarecele fâlfâitor), die Musik geigt (= muzica arcușește), das Licht ausscheren (= a forfeca lumina, provenind de la „mucarniță", cu care se taie mucurile de lumânare), dreschflegeln (= a îmblăciui), pentru drescheln (= a treiera), eu sunt der Durchsehmann (= omul care vede prin, adică cel ce stă în spatele lunetei), aș vrea să fi fost angajat ca PfeffernuBchenesser (= mâncător de nucuțe de piper) ori ca PfeffernuBler (= pipernucușor), la „urm-oi fi chiar prea deștept", „m-a glumit jos de pe scaun", „uite cum deja unu (pe ceas) este" ș.a.m.d."

Acest anume pasaj vorbește despre înțelegerea dinainte de cuprinderea (priceperea) rațională a realității, pe un alt tărâm decât pe cel despre care tocmai vorbiserăm, doar că, referitor la cele discutate, sunt valabile spusele lui Jean Paul despre limbă. Așa cum preia copilul în organismul său sufletesc textura (ansamblul) limbii, fără a avea nevoie, pentru aceasta, de legile construcției limbii prin noțiuni raționale, tot astfel tânărul, spre a-și cultiva memoria, trebuie să învețe lucruri asupra cărora își va însuși abia mai târziu o înțelegere rațională. Ba chiar, mai târziu, omul învață cel mai bine să cuprindă în noțiuni ceea ce, la această vârstă, și-a însușit la început

doar memorând, așa cum regulile limbii se învață cel mai bine în limba vorbită la acel moment. Discuția referitoare la materialul memorat pe neînțelese nu este nimic mai mult decât prejudecată materialistă. Tânărul are nevoie să învețe doar legile cele mai necesare ale înmulțirii, pe câteva exemple pentru care nu are deloc nevoie de calculator, ci pentru care mult mai bune sunt degetele, și apoi va putea să-și însușească în mod ordonat și memorând-o tabla înmulțirii. Procedând așa, se are în vedere natura omului în devenire. Păcătuim însă față de acesta dacă, în timpul în care importantă este constituirea memoriei, se ia prea mult în considerare înțelegerea (rațiunea). Înțelegerea (rațiunea) este o forță sufletească ce se naște abia odată cu maturizarea sexuală și deci asupra căreia nu ar trebui, la această vârstă, să se acționeze din afară. Până la maturizarea sexuală, tânărul ar trebui să-și însușească prin memorare comorile asupra cărora a cugetat omenirea, și după aceea va veni și vremea de a pătrunde cu noțiuni ceea ce, mai înainte, el și-a imprimat bine în memorie. Omul nu trebuie să ia în seamă pur și simplu numai ceea ce a înțeles (priceput) ci el ar trebui să cuprindă (înțeleagă) lucrurile pe care el le cunoaște, adică pe care el le-a luat în stăpânire prin memorare în felul în care a făcut-o copilul cu limba. Acest aspect este valabil la scară mare. Întâi însușirea prin memorare a evenimentelor istorice, apoi cuprinderea acestora în noțiuni. Întâi o bună imprimare în memorie a realităților geografice, apoi cuprinderea (priceperea) corelațiilor dintre ele ș.a.m.d. Într-o anumită privință, ar trebui ca orice cuprindere în noțiuni să fie realizată din comorile de memorie înmagazinate. Cu cât știe tânărul mai multe prin memorare, înainte de a trece la noțiuni, cu atât mai bine… Nu e nevoie câtuși de puțin să-i fie prezentat în mod

explicit faptul că toate acestea sunt valabile doar pentru vârsta despre care este vorba aici, iar nu pentru mai târziu. Dacă însă învăţăm recuperând, ori într-un alt fel, ceva, la o vârstă ulterioară, natural că drumul invers poate fi corect şi de dorit, deşi chiar şi aici multe ar trebui să depindă de constituţia spirituală a celui în cauză. La vârsta în discuţie însă nu este permis să secăm spiritul printr-o prea-umplere cu noţiuni raţionale.

Chiar şi o predare intuitivă, în prea mare măsură pur senzorială, provine dintr-un mod de reprezentare materialist. La vârsta aceasta, orice intuiţie trebuie spiritualizată. N-ar trebui, de exemplu, să ne mulţumim să prezentăm într-un mod pur explicit-intuitiv o plantă, o sămânţă, o floare. Totul ar trebui dă devină o parabolă (un simbol) al celor spirituale. Deoarece o sămânţă nu e numai ceea ce apare ochilor. Înlăuntrul acesteia se ascunde, nevăzută, întreaga nouă plantă. Faptul că un asemenea lucru este mai mult decât ceea ce văd simţurile, aceasta trebuie cuprins în mod viu cu senzaţia, cu fantezia, cu sufletul. Trebuie să simţim bănuiala tainelor existenţei. Nu putem pretinde că printr-un asemenea procedeu s-ar tulbura percepţia (privirea) pur senzorială: din contră, prin rămânerea la percepţia (privirea) pur senzorială nu prea putem cunoaşte realitatea. Deoarece întreaga realitate a unui lucru constă în *spirit* şi materie, iar observarea fidelă are nevoie să fie condusă nu cu mai puţină grijă, atunci când se pun în activitate diverse forţe sufleteşti şi nu doar simţurile fizice. Dacă oameni ar putea să vadă aşa cum poate ştiinţa spirituală, tot ce se pustieşte în *suflet şi în trup* printr-o şcolarizare doar senzorial intuitivă, ei ar stărui mai puţin pentru aceasta. La ce îi foloseşte tânărului, în sensul cel mai înalt al cuvântului, să i se arate toate mineralele, plantele, animalele posibile, toate

experienţele fizicii, dacă acestea nu se leagă de utilizarea simbolurilor (parabolelor) sensibile (senzoriale), cu scopul de a-i permite presimţirea tainelor spirituale. Cu siguranţă că simţul materialist n-ar prea şti ce are de făcut cu acestea; aspectul acesta este chiar prea bine cunoscut omului de ştiinţă spirituală. Lui însă îi este clar şi faptul că o artă a educaţiei cu adevărat practică nu poate creşte din simţul materialist. Oricât de practic ar fi considerat, acest simţ este cu atât mai nepractic în realitate, atunci când e vorba de a cuprinde viaţa într-un mod viu. În faţa adevăratei realităţi, convingerea materialistă este ceva fantastic, în timp ce *acestei convingeri*, explicaţiile ştiinţei spirituale i se par oricum, în mod obligatoriu, fantastice. Neîndoios, multe piedici vor mai trebui încă înlăturate până când principiile născute în întregime din viaţă ale ştiinţei spirituale vor pătrunde în arta educaţiei. Aceasta este însă ceva natural. Adevărurile ştiinţei spirituale *trebuie* să fie, în ziua de azi, încă pentru mulţi, neobişnuite. Dar dacă ele sunt o realitate, atunci se vor asimila în cultură.

Educatorul va putea găsi întotdeauna tactul potrivit şi soluţia corectă pentru fiecare caz în parte, numai printr-o conştientizare clară a felului în care acţionează fiecare măsură educativă asupra tânărului. Astfel, trebuie să ştim felul în care tratăm fiecare forţă sufletească: gândirea, simţirea şi voinţa pentru ca, prin dezvoltarea lor, acestea să poată acţiona, la rândul lor, asupra trupului eteric, în timpul în care, de la schimbarea dentiţiei la maturizarea sexuală, acesta se poate forma tot mai desăvârşit prin influenţe dinafară.

Temelia dezvoltării unei voinţe sănătoase, plină de forţă, se aşează de-a lungul primilor şapte ani de viaţă prin utilizarea justă a principiilor de educaţie amintite. Aceasta

pentru că o asemenea voinţă trebuie să-şi aibă suportul în formele deplin dezvoltate ale trupului fizic. Începând cu schimbarea dentiţiei, important este ca trupul eteric în dezvoltare să acorde trupului fizic acele forţe prin care acesta să-şi poată realiza formele, masiv şi consolidat. Ceea ce exercită impresia cea mai puternică asupra trupului eteric se va răsfrânge, cu cea mai mare putere, şi asupra consolidării trupului fizic. Dar impulsurile cele mai puternice asupra trupului eteric vor fi suscitate prin acele simţăminte şi reprezentări prin care omul îşi simte, şi trăieşte, raportul său cu temeliile originare ale Cosmosului, adică prin trăirile religioase. Voinţa unui om şi, cu aceasta, caracterul său, nu se vor dezvolta niciodată în mod sănătos dacă omul nu ca putea trece, în perioada de viaţă amintită, prin impulsuri religioase profund pătrunzătoare. În organizaţia sa unitară de voinţă se exprimă felul în care omul se simte integrat în întregul cosmic. dacă omul nu se simte integrat prin legături sigure în realitatea divin-spirituală, atunci voinţa şi caracterul său vor rămâne în mod obligatoriu nesigure, ne-unitare şi nesănătoase.

Lumea de sentiment se dezvoltă în mod corect prin parabole şi simbolurile descrise, mai ales prin tot ce va fi prezentat sub forma imaginii unor oameni reprezentativi din istorie ori din alte domenii. La fel de importantă pentru constituirea lumii de sentimente este şi cufundarea corespunzătoare în tainele şi frumuseţile naturii. Iar aici intră îndeosebi în discuţie cultivarea simţului pentru frumos şi trezirea sentimentului pentru cele artistice. Aspectul muzical va trebui să confere trupului eteric acel ritm care îl va capacita pe acesta să simtă ritmurile, de altfel ascunse, din toate lucrurile. Un tânăr care nu este părtaş în această perioadă de viaţă la cultivarea binefăcătoare a simţului muzical, va fi lipsit de multe în

întreaga sa viaţă ulterioară. În mod obligatoriu, dacă acest simţ îi lipseşte cu desăvârşire, anumite laturi ale existenţei lumii, îi vor rămâne ascunse. În acest caz însă, celelalte arte nu trebuie să fie neglijate. Trezirea simţului pentru formele plastice, pentru linie grafică, pentru armonia culorilor – nici una din acestea nu trebuie să lipsească din planul educativ. Oricât de simplu vor trebui uneori organizate aceste arte, datorită anumitor condiţii, nu va putea fi niciodată acceptată justificarea că acele condiţii n-ar permite să se facă absolut nimic pentru a le organiza. Se poate realiza mult cu cele mai simple mijloace, dacă, în însuşi educatorul, domneşte simţul potrivit pentru acestea. Bucurie în faţa vieţii, iubire pentru existenţă, forţă pentru muncă – toate acestea germinează, prin cultivarea simţului pentru frumos şi pentru artă, în folosul întregii existenţe. Iar relaţia de la om la om – cât va fi ea de înnobilată, înfrumuseţată prin acest simţ! Sentimentul moral care, şi el, se constituie în aceşti ani prin intermediul imaginilor vieţii, prin autoritatea-model, va dobândi siguranţă dacă, prin simţul pentru frumos, binele va fi perceput în acelaşi timp ca frumos, iar răul ca urât.

În perioada de timp discutată, gândirea, în configuraţia ei de viaţă lăuntrică a unor noţiuni abstracte, trebuie să rămână încă reţinută, retrasă. Ea va trebui să se dezvolte oarecum de la sine, ne-influenţată, în timp ce sufletului i se împărtăşesc parabole (comparaţii, simboluri) şi imagini ale vieţii şi ale tainelor naturii. Astfel, între şapte ani şi maturizarea sexuală, gândirea va trebui să crească, puterea de judecată să se maturizeze, înlăuntrul celorlalte trăiri sufleteşti, şi astfel, mai apoi, după împlinirea maturizării sexuale, omul să fie capabil să-şi constituie complet de sine stătător, o părere proprie în faţa lucrurilor vieţii şi cunoaşterii. Cu cât se intervine mai puţin în mod

direct, înainte de vremea potrivită, asupra dezvoltării puterii de judecată, şi cu cât se face acest lucru mai bine în mod mijlocit, indirect, prin intermediul dezvoltării celorlalte forţe sufleteşti, cu atât va fi mai bine pentru întreaga viaţă ulterioară a omului în cauză.

Ştiinţa spirituală oferă temeiuri juste nu numai pentru partea spirituală a educaţiei ci şi pentru cea fizică. Pentru a prezenta şi aici un exemplu caracteristic, să ne referim la educaţia fizică (gimnastica) şi la jocurile pentru tineret. Aşa cum iubirea şi bucuria trebuie să pătrundă ambianţa primilor ani ai copilăriei tot astfel, trupul eteric în creştere va trebui să trăiască în mod real în sine, sentimentul propriei creşteri, al continuei potenţări a forţei, prin intermediul exerciţiilor corporale. Exerciţiile de gimnastică, de exemplu, trebuie să fie în aşa fel constituite, încât, la orice mişcare, la fiecare pas, înlăuntrul tânărului să se instaleze sentimentul: „simt în mine forţa ce creşte". Iar acest sentiment, sub forma plăcerii sănătoase, a satisfacţiei, tihnei, trebuie să pună stăpânire pe lăuntricul tânărului. Spre a născoci exerciţii de gimnastică, în acest sens, e nevoie, firește de mult mai mult decât de o cunoaştere raţională, anatomică şi fiziologică, a trupului omenesc. de aceea ţine cunoaşterea adâncă, intuitivă, complet pe măsura simţămintelor, a conlucrării dintre plăcere, comoditate (satisfacţie, tihnă), pe de o parte, şi poziţiile trupului omenesc. Născocitorul unor asemenea exerciţii trebuie să poată trăi, în sinea sa, felul cum o mişcare, o poziţie a membrelor creează un sentiment de forţă plăcut, comod, iar un altul, un fel de pierdere de forţă ş.a.m.d. Faptul că gimnastica şi exerciţiile trupeşti pot fi cultivate în această direcţie, ţine de ceea ce numim ştiinţa spirituală, şi mai ales numai convingerea spiritual-ştiinţifică, poate să de. Pentru aceasta nu e nevoie de o privire imediată în

lumile spirituale, ci numai de simţ pentru a utiliza în viaţă ceea ce provine din ştiinţa spirituală. Când cunoştinţele spiritual-ştiinţifice se vor utiliza în asemenea domenii practice, cum este de exemplu educaţia, atunci, curând, va înceta şi discuţia complet fără sens asupra faptului că aceste cunoştinţe ar trebui totuşi mai întâi demonstrate. Aceluia care le utilizează corect ele îi vor fi demonstrate în viaţă, prin efectul de însănătoşire, de întărire pe care îl au. El va observa că aceste cunoştinţe sunt adevărate prin faptul că ele se confirmă în practică şi prin aceasta ele se „demonstrează" mai bine decât prin orice „fundamentări logice" şi aşa-zis „ştiinţifice". Adevărurile spirituale se recunosc mai bine după roadele lor nu printr-o demonstraţie, şi încă una pretins ştiinţifică ce, nu poate fi totuşi, decât o „controversă" logică.

Odată cu maturizarea sexuală, se naşte trupul astral. Prin dezvoltarea lui liberă, în afară. abia acum poate avea acces la oameni tot ceea ce se desfăşoară în lumea abstractă de reprezentări (raţiunea) liberă. S-a amintit deja că aceste aptitudinii sufleteşte trebuie să se fi dezvoltat anterior ne-influenţate, în cadrul unei juste aplicări a altor măsuri educative, tot aşa cum, ne-influenţaţi dinafară, ochii şi urechile fătului se dezvoltă înlăuntrul organismului matern. Odată cu maturizarea sexuală vine şi timpul în care omul este copt pentru a-şi alcătui propria judecată asupra lucrurilor pe care le-a învăţat anterior. Unui om nu-i poţi pricinui un mai mare rău decât să-i trezeşti prea devreme propria judecată. poţi judeca abia atunci când ai înmagazinat în tine material pentru judecare, pentru comparare. dacă-ţi construieşti judecăţi înainte de vremea potrivită, obligatoriu, lor le va lipsi temeiul. Toate extremismele din viaţă, toate „crezurile" oarbe ce se întemeiază doar pe câteva crâmpeie de cunoaştere, vrând

să clădească pe acestea cu ajutorul reprezentărilor trăite de omenire şi păstrate peste largi intervale de timp, toate provin din erori de educaţie în această direcţie. Pentru a fi matur, copt în gândire, trebuie să-ţi fi însuşit respectul faţă de ceea ce au gândit alţii. Nu există gândire sănătoasă care să nu fi provenit dintr-o sensibilitate şi simţire sănătoasă pentru adevăr şi care se sprijină pe încrederea, de la sine înţeleasă, în autoritate. Dacă este urmat acest principiu fundamental de educaţie, atunci nu se va mai ajunge la situaţia ca oamenii să se considere maturi în judecată, şi nu-şi vor asuma posibilitatea de a lăsa viaţa să acţioneze asupra lor, într-un mod multilateral dezinvolt. Căci orice judecată ce nu se clădeşte pe temelia tezaurului sufletesc corespunzător, pune piedici în calea celui ce judecă. Pentru că atunci când ai emis o judecată asupra unui lucru, vei fi influenţat întotdeauna de acesta, şi nu vei mai prelua trăirea aşa cum ai fi făcut-o dacă n-ai fi emis judecata referitoare la acel fapt. În omul tânăr *trebuie* să trăiască simţul de a învăţa întâi şi de a judeca abia pe urmă. Ce anume are de spus înţelegerea (raţiunea) despre o chestiune, ar trebui spus abia după ce toate celelalte forţe sufleteşti au grăit; înainte, raţiunea ar trebui să joace rolul de mijlocitor. Ar trebui să slujească doar la a cuprinde cele văzute şi simţite, de a le prelua în sine aşa cum vin, astfel încât judecata necoaptă să nu acapareze imediat chestiunea respectivă. Aşa încât, înainte de vârsta amintită, tânărul ar trebui să fie ferit de orice teorii referitoare la lucruri, iar accentul principal să fie pus pe confruntarea cu trăirile existenţei, pentru ca el să le primească în sufletul său. Bineînţeles că omului în formare îi poate fi adus la cunoştinţă ceea ce omenirea a gândit despre cutare sau cutare lucru, dar va trebui să evităm să-l angajăm în formarea unei păreri, prin emiterea prea timpurie de

judecăţi. Iar părerile, el ar trebui să le preia cu sentimentul că poate să asculte, fără a hotărî imediat pentru una sau alta, cum cutare a spus într-un fel iar cutare într-altul. La cultivarea unui asemenea simţ se cere dealtfel mult tact dascălilor şi educatorilor, iar felul de a gândi, convingerea spiritual-ştiinţifică este în stare de a da acest tact.

Aici am putut dezvolta numai anumite puncte de vedere asupra educaţiei, în sensul spiritual-ştiinţific. Va mai trebui însă arătat şi ce misiune culturală are modul acesta de reprezentare a realităţii, cu referire la direcţia discutată. Posibilităţile sale vor depinde de răspândirea în cercuri tot mai largi a simţului pentru acest mod de reprezentare. Pentru ca acest fapt să fie posibil, sunt necesare două aspecte: mai întâi, renunţarea la prejudecăţi asupra Ştiinţei Spirituale. Cine o va admite cu adevărat, va observa că ea nu este „o chestie fantasmagorică", aşa cum cred mulţi astăzi. De altfel acestora nu le facem nici un fel de reproş, deoarece toate mijlocele de educare oferite de timpul nostru sunt de aşa natură încât obligatoriu trebuie să creeze la început părerea că oamenii de ştiinţă spirituală ar fi nişte fantaşti şi nişte visători. La o privire superficială nici nu ţi-ai putea forma o altă judecată deoarece s-ar părea că aici avem contradicţia perfectă dintre Antroposofia reprezentând Ştiinţa Spirituală şi tot ceea ce învăţământul de azi, pune la îndemâna omului ca temelie a unei concepţii sănătoase despre viaţă. Doar la o mai adâncă examinare se dezvăluie cât de profund contradictorii rămân părerile contemporane fără acest fundament al Ştiinţei Spirituale şi, de asemenea, cum aceste păreri provoacă de-a dreptul la găsirea acestei temelii, fără de care, ele nu pot dăinui pe termen lung.

Al doilea aspect atârnă de însăşi dezvoltarea sănătoase a Ştiinţei Spirituale. Abia atunci când peste tot în

cercurile antroposofice cunoaşterea va fi pătrunsă de importanţa fructificării învăţăturilor, în modul cel mai cuprinzător şi pentru toate condiţiile vieţii, nerămânându-se doar la teoretizarea lor, atunci şi viaţa se va deschide plină de înţelegere faţă de Ştiinţa Spirituală. Altfel însă, ea va fi în continuare considerată un soi de sectarism religios al unor visători ciudaţi şi aiuriţi. Dacă însă ea va realiza o muncă spirituală pozitivă şi utilă, mişcării spiritual-ştiinţifice nu-i va mai putea fi refuzată, în continuare, o acceptare plină de înţelegere.

NOTE

Am prezentat aceste consideraţii sub formă de conferinţe în diferite localităţi din Germania. Deoarece din multe direcţii a fost exprimată dorinţa de a tipări acest material, el apare aici ca o disertaţie prelucrată.

Se vor avea în vedere notele adăugate la sfârşit (pag. 49 la pag. 51) la care se face trimitere prin numerele corespunzătoare, de pe parcursul consideraţiilor.

Dr. Rudolf Steiner (1907)

Câteva remarci pentru întregirea acestor consideraţii.

1. Să nu se înţeleagă această frază în sensul că ştiinţa spirituală ar vrea să aibă de a face doar cu problemele cele mai cuprinzătoare ale vieţii. Pe cât este de adevărat că, în sensul celor prezentate mai sus, ea este chemată să fundamenteze încercările de rezolvare a *acestor* probleme, la fel de adevărat este şi că ea poate constitui pentru *fiecare individ* în parte, oriunde s-ar situa el în viaţă, izvorul din care îşi poate plăsmui răspunsuri pentru cele mai obişnuite întrebări ale vieţii, dar şi mângâiere, forţă, încredere faţă de existenţă şi muncă. Ea

poate constitui sprijinul în faţa marilor enigme ale vieţii, dar şi pentru cele mai directe nevoi ale momentului, chiar şi în situaţiile – aparent – cele mai minore ale vieţii.

2. Aceste articole se găsesc în cartea ***Cum se dobândesc cunoştinţe despre lumile superioare?***

3. Trebuie să ne referim la cele spuse aici cu deosebită precizie, deoarece tocmai în timpul nostru există o mare neclaritate în această direcţie. Mulţi trec în ziua de azi peste deosebirea ce există între plantă şi fiinţă senzitivă, pentru că nu le este clar caracterul propriu-zis al *senzaţiei*. Dacă o fiinţă (sau un lucru) manifestă la exterior vreun efect al unei impresii venite din afară, nu suntem cu nimic îndreptăţiţi să spunem: „aceasta *simte* impresia". Putem spune aceasta doar dacă impresia este *trăită în sine*, doar dacă este prezentă un fel de oglindire a stimulului exterior. Marile progrese ale ştiinţelor naturii de acum, pe care desigur că cercetătorul spiritual le admiră, au provocat neclaritate referitor la noţiunile superioare. Anumiţi biologi nu ştiu ce anume este senzaţia; de aceea îi subscriu şi o asemenea fiinţă lipsită de senzaţii. Ceea ce biologii înţeleg prin senzaţie au dreptul să subscrie şi fiinţelor lipsite de senzaţii. Cu totul altceva este însă ceea ce înţelege ştiinţa spirituală prin senzaţie.

4. Trebuie făcută deosebirea între *a trăi în sine* trupul senzaţiei şi *a-l percepe* prin clar vedere educată. Aici ne referim la ceea ce poate fi perceput de ochiul spiritual deschis.

5. Să nu ne împiedicăm de expresia „trup-eu". Prin aceasta nu se înţelege, firește, nimic brut, material. Însă, doar în ştiinţa spirituală este posibil să folosim cuvintele limbii uzuale. Şi fiindcă aceste cuvinte sunt folosite pentru ceva material, la utilizarea lor ştiinţa spirituală, va trebui să le traducem întâi în înţelesul lor spiritual.

6. Nu vom înţelege cu toată precizia cele de mai sus dacă vom obiecta că pruncul ar avea memorie etc. şi înainte de schimbarea dentiţiei şi de asemenea, tânărul, înainte de maturizarea sexuală ar prezenta facultăţi ce sunt legate de trupul astral. Trebuie totuşi să ne lămurim că atât trupul eteric cât şi trupul astral sunt de la început prezente, dar sub învelişul protector mai sus discutat. Tocmai acest înveliş protector permite, de exemplu trupului eteric, să-şi scoată în mod cu totul deosebit în evidenţă însuşirile memoriei, până la schimbarea dentiţiei. Dar şi la embrionul uman ochii sunt deja prezenţi, însă sub învelişul fizic protector al mamei. Exact în sensul în care lumina soarelui fizic exterior nu poate acţiona formativ asupra acestor ochi protejaţi, tot astfel nici educarea exterioară nu poate acţiona asupra formării memoriei, în perioada până la schimbarea dentiţiei. Se va observa mai mult felul în care, în această perioadă, memoria se dezvoltă liberă, prin sine însăşi, dacă i se dă hrană şi dacă nu se acţionează din afară asupra evoluţiei sale. Tot aşa stau lucrurile şi cu însuşirile ale căror purtător este trupul astral, în timpul dinaintea maturizării sexuale. Trebuie să le dăm hrană, dar fiind tot mereu conştienţi la cele mai sus menţionate, anume că trupul astral se află încă sub un înveliş protector. Este cu totul altceva să îngrijim germenii evoluţiei aflaţi deja în trupul astral, înainte de maturizarea sexuală, iar trupul astral devenit independent, după maturizarea sexuală, să-l expunem la acele aspecte din lumea exterioară pe care le poate prelucra fără a avea un înveliş protector. Aceasta este, desigur, o diferenţiere subtilă; fără însă a o accepta şi pătrunde, nu putem înţelege esenţa educaţiei.

CALENDARUL SUFLETESC ANTROPOSOFIC

	FRÜHLING		*PRIMĂVARĂ*
I.	***Oster-Stimmung*** **5. - 11. APRIL**	**I.**	***Dispoziţie de Paşti*** **5 - 11 APRILIE**
1	Wenn aus den Weltenweiten Die Sonne spricht zum Menschensinn, Und Freude aus den Seelentiefen Dem Licht sich eint im Schauen, Dann ziehen aus der Selbstheit Hülle Gedanken in die Raumesfernen Und binden dumpf Des Menschen Wesen an des Geistes Sein.	1	Când din întinderile lumii Soarele îi vorbeşte simţirii omeneşti Şi bucuria din adâncurile sufleteşti Se împleteşte cu lumina contemplată, Atunci de sub ale sineităţii învelişuri Se desprind gânduri către depărtări de spaţiu, Nedesluşit, spre-a ţese tot ce leagă Fiinţa omului de existenţa

			spirituală.
II.	**12. - 18. APRIL**	**II.**	**12 - 18 APRILIE**
2	Ins Äussere des Sinnesalls Verliert Gedankenmacht ihr Eigensein; Es finden Geisteswelten Den Menschensprossen wieder, Der seinen Keim in ihnen, Doch seine Seelenfrucht In sich muss finden.	2	În exteriorul universului sensibil Forţa gândirii-şi pierde natura personală; A spiritului lumi găsesc Din nou vlăstarul omenesc Al cărui germen ele-l poartă, Dar care rodul sufletului său Trebuie-n sine să-l găsească.
III.	**19. - 25. APRIL**	**III.**	**19 - 25 APRILIE**
3	Es spricht zum Weltenall, Sich selbst vergessend Und seines Urstands eingedenk, Des Menschen wachsend Ich: In dir, befreiend mich Aus meiner Eigenheiten Fessel,	3	Uitându-se pe sine însuşi Şi amintindu-şi de originaru-i leagăn Crescândul eu al omului Vorbeşte astfel universului: Eliberându-mă

	Ergründe ich mein echtes Wesen.		acum De ale mele particularisme Adevărata-mi fiinţă în tine mi-o descopăr.
IV.	**26. APRIL - 2. MAI**	**IV.**	**26 APRILIE - 2 MAI**
4	Ich fühle Wesen meines Wesens: So spricht Empfindung, Die in der sonnerhellten Welt Mit Lichtesfluten sich vereint; Sie will dem Denken Zur Klarheit Wärme schenken Und Mensch und Welt In Einheit fest verbinden.	4	Eu simt esenţa fiinţei mele: Astfel simţirea îmi grăieşte, Ea care în lumea de soare luminată Cu valuri de lumină se uneşte; Ea vrea gândirii Să-i dăruie căldură spre limpiditate Şi om şi lume Strâns să îi unească.
V.	**3. - 9. MAI**	**V.**	**3 - 9 MAI**
5	Im Lichte, das aus Geistestiefen Im Raume fruchtbar webend Der Götter Schaffen	5	Doar în lumina pură, din adâncimi de spirit Ivită, care-n

	offenbart: In ihm erscheint der Seele Wesen Geweitet zu dem Weltensein Und auferstanden Aus enger Selbstheit Innenmacht.		spaţiu urzeşte rodnicind Şi-a zeilor creaţie revelează: În ea apare a sufletului fiinţă Extinsă peste- ntinderile lumii Şi înviată prin lăuntrica putere A sinei neconstrânse de personalitate.
VI.	**10. - 16. MAI**	**VI.**	**10 - 16 MAI**
6	Es ist erstanden aus der Eigenheit Mein Selbst und findet sich Als Weltenoffenbarung In Zeit - und Raumeskräften; Die Welt, sie zeigt mir überall Als göttlich Urbild Des eignen Abbilds Wahrheit.	6	Din particularitatea sa a înviat A mea sine şi ea acum se află Drept a cosmosului dezvăluire În ale timpului şi spaţiului puteri; Cosmosul, el pretutindeni îmi arată Ca arhetip divin Al proprie-mi imagini adevăr.

VII.	17. - 23. MAI	VII.	17 - 23 MAI
7	Mein Selbst, es drohet zu entfliehen, Vom Weltenlichte mächtig angezogen. Nun trete du mein Ahnen In deine Rechte kräftig ein, Ersetze mir des Denkens Macht, Das in der Sinne Schein Sich selbst verlieren will.	7	Amenință să fugă sinea mea Mult prea intens atrasă de cosmica lumină. Intră acum tu, presimțire a mea, În drepturile tale cu putere, Înlocuiește forțele gândirii Care-ntr-a simțurilor aparență Amenință cu totul să se piardă.
VIII.	24. - 30. MAI	VIII.	24 - 30 MAI
8	Es wächst der Sinne Macht Im Bunde mit der Götter Schaffen, Sie drückt des Denkens Kraft Zur Traumes Dumpfheit mir herab. Wenn göttlich Wesen Sich meiner Seele einen will, Muss menschlich	8	Crește-a simțurilor forță Cu-a zeilor creație unită, Ea a gândirii forță îmi afundă Într-o întunecime de visare. Când o dumnezeiască ființă

	Denken Im Traumessein sich still bescheiden.		Cu sufletu-mi să se unească vrea, Trebuie ca gândirea omenească Cu fiinţarea-vis modest să se împace.
IX.	**31. MAI - 6. JUNI**	**IX.**	**31 MAI - 6 IUNIE**
9	Vergessend meine Willenseigenheit, Erfüllet Weltenwärme sommerkündend Mir Geist und Seelenwesen; Im Licht mich zu verlieren Gebietet mir das Geistesschauen, Und kraftvoll kündet Ahnung mir: Verliere dich, um dich zu finden.	9	Uitând particularitatea vrerii mele Căldura cosmică ce vara o vesteşte Îmi umple spiritul şi-a sufletului fiinţă; Poruncă-mi dă a spiritului contemplare Ca în lumină să mă pierd, Iar personalitatea cu tărie mă îndeamnă: Te pierde spre a te găsi pe tine.
X.	**7. - 13. JUNI**	**X.**	**7 - 13 IUNIE**

10	Zu sommerlichen Höhen Erhebt der Sonne leuchtend Wesen sich; Es nimmt mein menschlich Fühlen In seine Raumesweiten mit. Erahnend regt im Innern sich Empfindung, dumpf mir kündend: Erkennen wirst du einst: Dich fühlte jetzt ein Gotteswesen.	10	Spre-nalturile verii se ridică A soarelui fiinţă luminoasă; Simţirea omenească ea o ia Cu sine în a-ntinderilor spaţii. În interior tresaltă, presimţind, Simţirea care parcă îmi şopteşte: Cândva vei recunoaşte – ai să ştii – Acuma o fiinţă divină te-a simţit.
XI.	**14. - 20. JUNI**	**XI.**	**14 - 20 IUNIE**
11	Eß ist in dieser Sonnenstunde An dir, die weise Kunde zu erkennen: An Weltenschönheit hingegeben, In dir dich fühlend zu durchleben: Verlieren kann das	11	În acest ceas solar ţie-ţi revine Să recunoşti vestirea înţeleaptă: Frumosului din cosmos dăruit Pe tine-n tine să

	Menschen-Ich Und finden sich im Welten-Ich.		te simţi, să vieţuieşti deplin: Că eul omului se poate pierde Şi, în acelaşi timp, în eul cosmic regăsi.
XII.	***Johanni - Stimmung*** **21. - 27. JUNI**	**XII.**	***Dispoziţie de Sânziene*** **21 - 27 IUNIE**
12	Der Welten Schönheitsglanz, Er zwinget mich aus Seelentiefen Des Eigenlebens Götterkräfte Zum Weltenfluge zu entbinden; Mich selber zu verlassen, Vertrauend nur mich suchend In Weltenlicht und Weltenwärme.	12	Strălucitoarea frumuseţe-a lumii Din adâncimi de suflet mă constrînge Ca forţele divin-originare ale vieţii mele Să le dezleg, liber să zboare-n cosmos; Pe mine însumi să mă părăsesc Şi în a universului lumină şi căldură Plin de încredere pe

			mine să mă caut.
XIII.	**28. JUNI - 4. JULI**	**XIII.**	**28 IUNIE - 4 IULIE**
13	Und bin ich in den Sinneshöhen, So flammt in meinen Seelentiefen Aus Geistes Feuerwelten Der Götter Wahrheitswort: In Geistesgründen suche ahnend Dich geistverwandt zu finden.	13	Dacă mă aflu-n ale simţurilor înalturi Se-aprinde în adâncurile sufletului meu Din ale spiritului lumi de foc Al zeilor cuvânt de adevăr: În temelii de spirit cu presimţirea ta să cauţi Spre a găsi tot ceea ce cu el te înrudeşte.
	SOMMER		***VARA***
XIV.	**5. - 11. JULI**	**XIV.**	**XIV. 5 - 11 IULIE**
14	An Sinnesoffenbarung hingegeben Verlor ich Eigenwesens Trieb, Gedankentraum, er schien Betäubend mir das	14	Prin dăruirea-mi revelaţiei din simţuri Eu am pierdut impulsul proprie-mi fiinţe,

	Selbst zu rauben, Doch weckend nahet schon Im Sinnenschein mir Weltendenken.		Visarea gândurilor îmi părea Că, ameţindu-mă-mi răpeşte sinea, Dar, trezitor, se-apropie de mine Gândirea cosmică-n a simţurilor aparenţă.
XV.	**12. - 18. JULI**	**XV.**	**12 - 18 IULIE**
15	Ich fühle wie verzaubert Im Weltenschein des Geistes Weben: Es hat in Sinnesdumpfheit Gehüllt mein Eigenwesen, Zu schenken mir die Kraft: Die, ohnmächtig sich selbst zu geben, Mein Ich in seinen Schranken ist.	15	Urzirea spiritului eu acum o simt Ca printr-o vrajă-ascunsă sub aparenţa lumii: Şi printr-al simţurilor întuneric O simt cum îmi învăluie fiinţa Spre a mă înzestra cu acea forţă Pe care eul meu, în limitele lui, Este neputincios

			să şi-o confere.
XVI.	**19. - 25. JULI**	**XVI.**	**19 - 25 IULIE**
16	Zu bergen Geistgeschenk im Innern, Gebietet strenge mir mein Ahnen, Dass reifend Gottesgaben In Seelengründen fruchtend Der Selbstheit Früchte bringen.	16	Lăuntric darul spiritului să-l păstrez Îmi cere cu severitate presimţirea, Pentru ca cele dăruite să se coacă Şi rodnicind în temelii de suflet S-aducă sineităţii-mi roade.
XVII.	**26. JULI - 1. AUGUST**	**XVII.**	**26 IULIE - 1 AUGUST**
17	Es spricht das Weltenwort, Das ich durch Sinnestore In Seelengründe durfte führen: Erfülle deine Geistestiefen Mit meinen Weltenweiten, Zu finden einstens mich in dir.	17	Cuvîntul cosmic îmi vorbeşte Ce prin a simţurilor porţi mi-a fost îngăduit S-absorb în temeliile de suflet: Adâncurile spiritului tău le umple Cu ale mele

			cosmice întinderi, Spre a mă regăsi cândva pe mine în tine.
XVIII.	**2. - 8. AUGUST**	**XVIII.**	**2 - 8 AUGUST**
18	Kann ich die Seele weiten, Dass sie sich selbst verbindet Empfangnem Welten- Keimesworte ? Ich ahne, dass ich Kraft muss finden, Die Seele würdig zu gestalten, Zum Geisteskleide sich zu bilden.	18	Pot oare sufletul să mi-l extind Încît el apt să fie spre-a cuprinde Al germenului cosmic cuvânt primit în dar ? Presimt că trebuie să aflu acea forţă Care să-mi plăsmuiască sufletul astfel Ca demn veşmânt al spiritului să devină.
XIX.	**9. - 15. AUGUST**	**XIX.**	**9 - 15 AUGUST**
19	Geheimnisvoll das Neu-Empfang'ne Mit der Erinn'rung zu umschliessen, Sei meines Strebens weitrer Sinn: Er soll erstarkend	19	Cu amintirea să cuprind În taină nou primitul dar, De-acum e al străduniei mele sens:

	Eigenkräfte In meinem Innern wecken Und werdend mich mir selber geben.		Ca propriile forţe ce se fortifiază În interiorul meu să se trezească Şi, devenind, pe mine mie să mă dea.
XX.	**16. - 22. AUGUST**	**XX.**	**16 - 22 AUGUST**
20	So fühl ich erst mein Sein, Das fern vom Welten-Dasein In sich, sich selbst erlöschen Und bauend nur auf eignem Grunde In sich, sich selbst ertöten müsste.	20	Abia aşa îmi simt fiinţarea care, Departe de a cosmosului existenţă, În sine, ar trebui ca să se stingă, Şi doar pe propria-mi temelie construind În sine, ar trebui pe sine pierzării să se dea.
XXI.	**23. - 29. AUGUST**	**XXI.**	**23 - 29 AUGUST**
21	Ich fühle fruchtend fremde Macht Sich stärkend mir mich	21	Puterea (cea) străină o simt acum rodind

	selbst verleihn. Den Keim empfind ich reifend Und Ahnung lichtvoll weben Im Innern an der Selbstheit Macht.		Fortifiindu-se, pe mine mie dăruindu-mă. Simt germenul maturizându-se Iar presimţirea luminos urzind În interior la a sineităţii forţă.
XXII.	**30. AUGUST - 5. SEPTEMBER**	**XXII.**	**30 AUGUST - 5 SEPTEMBRIE**
22	Das Licht aus Weltenweiten, Im Innern lebt es kräftig fort: Es wird zum Seelenlichte Und leuchtet in die Geistestiefen, Um Früchte zu entbinden, Die Menschenselbst aus Weltenselbst Im Zeitenlaufe reifen lassen.	22	Lumina din ale universului întinderi În interior cu forţă continuă să trăiască: Lumină sufletească ea devine Şi luminează-n adâncimi de spirit Ca să desprindă roade Ce sinea omului din sinea universului le face Să se maturizeze în a timpului desfăşurare.

XXIII.	**6. - 12. SEPTEMBER**	**XXIII.**	**6 - 12 SEPTEMBRIE**
23	Es dämpfet herbstlich sich Der Sinne Reizesstreben; In Lichtesoffenbarung mischen Der Nebel dumpfe Schleier sich. Ich selber schau in Raumesweiten Des Herbstes Winterschlaf; Der Sommer hat an mich Sich selber hingegeben.	23	Pornirea simţurilor spre senzaţii Treptat se estompează-n toamnă; Nori denşi de ceaţă se-mpletesc Într-a luminii revelaţie: Al toamnei somnolent impuls iernatic Eu îl contemplu-n depărtări de spaţiu. Vara pe sine însăşi Mie însumi mi s-a dăruit.
XXIV.	**13. - 19. SEPTEMBER**	**XXIV.**	**13 - 19 SEPTEMBRIE**
24	Sich selbst erschaffend stets, Wird Seelensein sich selbst gewahr; Der Weltengeist, er strebet fort In Selbsterkenntnis	24	Necontenit creându-se pe sine însăşi Fiinţa sufletului îşi dă de sine seama; Spiritul lumilor

	neu belebt Und schafft aus Seelenfinsternis Des Selbstsinns Willensfrucht.		străduania îşi urmează Revivifiat în a sa cunoaştere de sine Şi din al sufletului întuneric plăsmuieşte Rodul voinţei (al) simţului de sine.
XXV.	**20. - 26. SEPTEMBER**	**XXV.**	**20 - 26 SEPTEMBRIE**
25	Ich darf nun mir gehören Und leuchtend breiten Innenlicht In Raumes - und in Zeitenfinsternis. Zum Schlafe drängt natürlich Wesen, Der Seele Tiefen sollen wachen Und wachend tragen Sonnengluten In kalte Winterfluten.	25	Acuma pot să-mi aparţin deplin Şi întunericul din spaţiu şi din timp Pot iradia cu propria-mi lumină interioară. Natura din fiinţă te-mbie către somn, Sufletu-n ale sale adâncuri să vegheze Şi astfel s-aducă a soarelui văpăi

			Peste-ale iernii reci talazuri.
XXVI.	***Michaeli - Stimmung*** **27. SEPTEMBER - 3. OKTOBER**	**XXVI.**	***Dispoziţie de Mihael*** **27 SEPTEMBRIE - 3 OCTOMBRIE**
26	Natur, dein mütterliches Sein, Ich trage es in meinem Willenswesen; Und meines Willens Feuermacht, Sie stählet meines Geistes Triebe, Dass sie gebären Selbstgefühl Zu tragen mich in mir.	26	Natură, fiinţarea ta maternă În fiinţa vrerii mele eu o port; Iară puterea de foc a vrerii mele Impulsurile spiritului meu le oţeleşte Ca ele sentimentul de sine* să îl nască Pe mine-n mine însumi să mă port. * eul superior
	HERBST		***TOAMNA***
XXVII.	**4. - 10. OKTOBER**	**XXVII.**	**4 - 10 OCTOMBRIE**
27	In meines Wesens Tiefen dringen: Erregt ein ahnungsvolles Sehnen, Das ich mich	27	Pătrunderea-n adâncul propriei mele fiinţe Trezeşte-n mine-un dor de

	selbstbetrachtend finde, Als Sommersonnengabe, die als Keim In Herbstesstimmung wärmend lebt Als meiner Seele Kräftetrieb.		presimţire plin Pe care-l aflu a fi, cînd meditez asupră-mi, Al soarelui de vară dar, care viază-n mine Ca germen cald în dispoziţia de toamnă Întraripând a sufletului forţe.
XXVIII.	**11. - 17. OKTOBER**	**XXVIII.**	**11 - 17 OCTOMBRIE**
28	Ich kann im Innern neu belebt Erfühlen eignen Wesens Weiten Und krafterfüllt Gedankenstrahlen Aus Seelensonnenmacht Den Lebensrätseln lösend spenden, Erfüllung manchem Wunsche leihen, Dem Hoffnung schon die Schwingen lähmte.	28	În interior din nou vivifiat, Eu pot simţi întinderile proprie-mi fiinţe, Şi din solara forţă a sufletului meu, Plin de putere, raze de gândire Pot dărui tainelor vieţii, dezlegîndu-le, Plinire să aduc multor dorinţe În care-ale speranţei aripi

			erau frânte.
XXIX.	**18. - 24. OKTOBER**	**XXIX.**	**18 - 24 OCTOMBRIE**
29	Sich selbst des Denkens Leuchten Im Innern kraftvoll zu entfachen, Erlebtes sinnvoll deutend Aus Weltengeistes Kräftequell, Ist mir nun Sommererbe, Ist Herbstesruhe und auch Winterhoffnung.	29	Făcliile gândirii Cu forţă-n interior să mi le- aprind Şi cele vieţuite plin de sens să tălmăcesc Din al spiritului cosmic izvor de forţe pur Acum îmi este moştenirea verii, E-a toamnei linişte, speranţă pentru iarnă.
XXX.	**25. - 31. OKTOBER**	**XXX.**	**25 - 31 OCTOMBRIE**
30	Es spriessen mir im Seelensonnenlicht Des Denkens reife Früchte, In Selbstbewusstseins Sicherheit Verwandelt alles Fühlen sich. Empfinden kann ich freudevoll	30	În lumina solară a sufletului meu răsar Ale gândirii roade maturizate- acum, Simţirea mea întreagă se preschimbă

	Des Herbstes Geisterwachen: Der Winter wird in mir Den Seelensommer wecken.		În certitudine a conştienţei de sine. Eu pot simţi, de bucurie plin, Trezirea spiritului în răstimpul toamnei: Iarna îmi va trezi lăuntric A sufletului vară.
XXXI.	**1. - 7. NOVEMBER**	**XXXI.**	**1 - 7 NOIEMBRIE**
31	Das Licht aus Geistestiefen, Nach aussen strebt es sonnenhaft: Es wird zur Lebenswillenskraft Und leuchtet in der Sinne Dumpfheit, Um Kräfte zu entbinden, Die Schaffensmächte aus Seelentrieben Im Menschenwerke reifen lassen.	31	Din ale spiritului adâncimi lumina Solar aspiră către exterior: Devine forţă de voinţă-a vieţii Ce din adâncul simţurilor luminează, Ca să dezlege forţe Ce creatoarele puteri din sufleteşti impulsuri Le fac să se maturizeze în

			creaţie-omenească.
XXXII.	**8. - 14. NOVEMBER**	**XXXII.**	**8 - 14 NOIEMBRIE**
32	Ich fühle fruchtend eigne Kraft, Sich stärkend mich der Welt verleihn; Mein Eigenwesen fühl ich kraftend Zur Klarheit sich zu wenden Im Lebensschicksalswebe n.	32	Simt propria-mi forţă cum rodeşte, Fortifiată cum mă dăruieşte lumii; Simt propria-mi fiinţă cum o cuprinde forţa De-a dobândi suprema limpezire Într-a destinului urzire-n viaţă.
XXXIII.	**15. - 21. NOVEMBER**	**XXXIII.**	**15 - 21 NOIEMBRIE**
33	So fühl ich erst die Welt, Die ausser meiner Seele Miterleben An sich nur frostig leeres Leben Und ohne Macht sich offenbarend, In Seelen sich von neuem schaffend, In sich den Tod nur	33	Abia aşa acum simt universul În suflete din nou creându-se; Dar fără-a sufletului meu participare, În sine, lumea-i viaţă îngheţată Ce goală, fără vlagă se arată

	finden könnte.		Şi, în sine, doar moartea şi-ar putea afla.
XXXIV.	**22. - 28. NOVEMBER**	**XXXIV.**	**22 - 28 NOIEMBRIE**
34	Geheimnisvoll das Alt-Bevahrte Mit neu erstandnem Eigensein Im Innern sich belebend fühlen: Es soll erweckend Weltenkräfte In meines Lebens Aussenwerk ergiessen Und werdend mich ins Dasein prägen.	34	Să simt revifiindu-se lăuntric Tainic păstratul dar de-odinioară Îngemănat cu sinea-mi nou născută: Astfel forţele cosmice trezite Să se reverse-n cele ce eu creez în viaţă Şi, devenind, să mă imprime existenţei.
XXXV.	**29. NOVEMBER - 5. DEZEMBER**	**XXXV.**	**29 NOIEMBRIE - 5 DECEMBRIE**
35	Kann ich das Sein erkennen, Dass es sich wiederfindet Im Seelenschaffensdrange ?	35	Pot oare existenţa s-o cunosc Încât ea să se poată regăsi În al sufletului creator impuls ?

	Ich fühle, dass mir Macht verliehen Das eigne Selbst dem Weltenselbst Als Glied bescheiden einzuleben.		Simt că această forţă mi-a fost dată Ca propria-mi sine, sinei lumii eu S-o integrez acum cu modestie.
XXXVI.	**6. - 12. DEZEMBER**	**XXXVI.**	**6 - 12 DECEMBRIE**
36	In meines Wesens Tiefen spricht Zur Offenbarung drängend Geheimnisvoll das Weltenwort: Erfülle deiner Arbeit Ziele Mit meinem Geisteslichte, Zu opfern dich durch mich.	36	În ale fiinţei mele-adâncuri Vrând să se reveleze, tainic Grăieşte cosmicul cuvânt: Cu-a spiritului meu lumină Tu umple ţelurile muncii tale, Prin mine spre a te jertfi pe tine.
	WINTER		***IARNA***
XXXVII.	**13. - 19. DEZEMBER**	**XXXVII.**	**13 - 19 DECEMBRIE**
37	Zu tragen Geisteslicht in Weltenwinternacht Erstrebet selig meines Herzens Trieb,	37	Aspiră fericitu- mi inimii imbold În noaptea iernii cosmice lumina

	Dass leuchtend Seelenkeime In Weltengründen wurzeln, Und Gotteswort im Sinnesdunkel Verklärend alles Sein durchtönt.		să o ducă, Ca-n temelia lumilor să prindă rădăcini Strălucitorii germeni sufleteşti Ce-n bezna simţurilor Logosul divin În existenţa- ntreagă, transfigurând-o, să răsune.
XXXVIII.	***Weihe-Nacht-Stimmung*** **20. - 26. DEZEMBER**	**XXXVIII.**	***Dispoziţie de Crăciun*** **20 - 26 DECEMBRIE**
38	Ich fühle wie entzaubert Das Geisteskind im Seelenschoss; Es hat in Herzenshelligkeit Gezeugt das heilige Weltenwort Der Hoffnung Himmelsfrucht, Die jubelnd wächst in Weltenfernen Aus meines Wesens Gottesgrund.	38	În ieslea sufletului meu copilul spirit Îl simt acum ca dezlegat de vrajă; Iar sfîntul lumilor cuvânt A zămislit în a inimii lumină Al speranţei rod ceresc Ce creşte-n depărtări de

			cosmos jubilând Din a fiinţei mele divină temelie.
XXXIX.	**27. DEZEMBER - 2. JANUAR**	**XXXIX.**	**27 DECEMBRIE - 2 IANUARIE**
39	An Geistesoffenbarung hingegeben Gewinne ich des Weltenwesens Licht. Gedankenkraft, sie wächst Sich klärend mir mich selbst zu geben, Und weckend löst sich mir Aus Denkermacht das Selbstgefühl.	39	Când revelaţiei spiritului eu mă dărui Lumina fiinţei lumilor o dobândesc. Puterea gândurilor creşte limpezindu-se Pe mine mie însumi să mă dea, Şi, trezitor, din a gândirii forţă Sentimentul de sine-mi se desprinde.
XL.	**3. - 9. JANUAR**	**XL.**	**3 - 9 IANUARIE**
40	Und bin ich in den Geistestiefen Erfüllt in meinen Seelengründen Aus Herzens Liebewelten	40	Când în adâncurile spiritului eu mă aflu Se umple-n temelia

	Der Eigenheiten leerer Wahn Sich mit des Weltenwortes Feuerkraft.		sufletului meu Din lumile iubirii-n-al inimii străfund Deşertăciunea particularismelo r din mine Cu forţele de foc din cosmicul cuvânt.
XLI.	**10. - 16. JANUAR**	**XLI.**	**10 - 16 IANUARIE**
41	Der Seele Schaffensmacht, Sie strebet aus dem Herzensgrunde, Im Menschenleben Götterkräfte Zu rechtem Wirken zu entflammen, Sich selber zu gestalten In Menschenliebe und im Menschenwerke.	41	A sufletului forţă creatoare Din temelia inimii aspiră Să-nflăcăreze forţele divine În viaţa omului către acţiune justă, Pe sine însăşi să se plăsmuiască Prin chiar a omului iubire şi lucrare.
XLII.	**17. - 23. JANUAR**	**XLII.**	**17 - 23 IANUARIE**
42	Es ist in diesem Winterdunkel Die Offenbarung	42	În întunericul adânc al iernii A propriilor

	eigner Kraft Der Seele starker Trieb, In Finsternisse sie zu lenken Und ahnend vorzufühlen, Durch Herzenwärme Sinnesoffenbarung.		forţe revelare E-al sufletului viguros impuls, De-a le ghida prin întuneric Şi, presimţind, de a simţi-n adâncul cald Din inimă a simţurilor revelare.
XLIII.	**24. - 30. JANUAR**	**XLIII.**	**24 - 30 IANUARIE**
43	In winterlichen Tiefen Erwarmt des Geistes wahres Sein; Es gibt dem Weltenscheine Durch Herzenskräfte Daseinsmächte; Der Weltenkälte trotzt erstarkend Das Seelenfeuer im Menscheninnern.	43	În adâncurile iernii se-ncălzeşte, Trezindu-se la adevărata fiinţare, spiritul; Căldura lui, prin forţa inimii, conferă Puteri de viaţă aparenţei lumii; Iar focul intensificat al sufletului omenesc Se-mpotriveşte cosmicului frig.
XLIV.	**31. JANUAR - 6. FEBRUAR**	**XLIV.**	**31 IANUARIE - 6 FEBRUARIE**

44	Ergreifend neue Sinnesreize Erfüllet Seelenklarheit, Eingedenk vollzogner Geistgeburt, Verwirrend sprossend Weltenwerden Mit meines Denkens Schöpferwillen.	44	Asimilînd impresii senzoriale noi, Şi-a sa trezire spirituală amintindu-şi, A sufletului meu limpiditate umple Buimăcitoarea germinare-a devenirii lumii Cu a gândirii mele voinţă creatoare.
XLV.	**7. - 13. FEBRUAR**	**XLV.**	**7 - 13 FEBRUARIE**
45	Er festigt sich Gedankenmacht Im Bunde mit der Geistgeburt, Sie hellt der Sinne dumpfe Reize Zur vollen Klarheit auf. Wenn Seelenfülle Sich mit dem Weltenwerden einen will, Muss Sinnesoffenbarung Des Denkens Licht	45	Puterea gândirii se fortifiază În comuniune cu a sufletului zămislire, Ea limpezeşte impresii obscure senzoriale Pîn-la a lor deplină claritate. Când sufletu-mplinit în sine însuşi

	empfangen.		Cu devenirea lumii să se unească tinde Trebuie ca a simţurilor revelaţie Luminile gândirii să primească.
XLVI.	**14. - 20. FEBRUAR**	**XLVI.**	**14 - 20 FEBRUARIE**
46	Die Welt, sie drohet zu betäuben Der Seele eingeborene Kraft; Nun trete du, Erinnerung, Aus Geistestiefen leuchtend auf Und stärke mir das Schauen, Das nur durch Willenskräfte Sich selbst erhalten kann.	46	Puterea înnăscută a sufletului meu O ameninţă lumea s-amuţească; Acum intră tu în acţiune, amintire, Străluminând din spirituale-adâncuri, Spre a-mi fortifia privirea Care numai prin forţele voinţei Pe sine poate-acum să se menţină.
XLVII.	**21. - 27. FEBRUAR**	**XLVII.**	**21 - 27 FEBRUARIE**

47	Es will erstehen aus dem Weltenschosse, Den Sinnenschein erquickend, Werdelust. Sie finde meines Denkens Kraft Gerüstet durch die Gotteskräfte, Die kräftig mir im Innern leben.	47	Din sânul universului vrea să învie Impulsul devenirii- înviorînd a simţurilor aparenţă. El, puterea gândirii să-mi găsească Fortifiată de divine forţe, Care intens viază în lăuntru- mi.
XLVIII.	**28. FEBRUAR - 6. MÄRZ**	**XLVIII.**	**28 FEBRUARIE - 6 MARTIE**
48	Im Lichte, das aus Weltenhöhen Der Seele machtvoll fliessen will, Erscheine, lösend Seelenrätsel, Des Weltendenkens Sicherheit, Versammelnd seiner Strahlen Macht, Im Menschenherzen Liebe weckend.	48	În lumina care din ale lumilor înalturi Vrea cu putere- acum să se reverse-n suflet, În ea s-apară certitudinea gândirii cosmice, Adânci taine-ale sufletului să dezlege Şi, concentrând

			a forţelor ei raze, În inimi omeneşti iubire să trezească.
XLIX.	**7. - 13. MARZ**	**XLIX.**	**7 - 13 MARTIE**
49	Ich fühle Kraft des Weltenseins: So spricht Gedankenklarheit, Gedenkend eignen Geistes Wachsen In finstern Weltennächten, Und neigt dem nahen Weltentage Des Innern Hoffnungsstrahlen.	49	Eu forţa existenţei lumilor o simt: Aşa grăieşte limpedea gândire, Când şi-aminteşte-a spiritului propriu creştere Din ale lumilor întunecate nopţi, Şi-nalţă către ziua cosmică ce vine Lăuntricele raze-ale speranţei.
L.	**14. - 20. MARZ**	**L.**	**14 - 20 MARTIE**
50	Es spricht zum Menschen-Ich, Sich machtvoll offenbarend Und seines Wesens	50	Impulsul devenirii al existenţei lumii Eului omenesc el îi grăieşte-

	Kräfte lösend, Des Weltendaseins Werdelust: In dich mein Leben tragend Aus seinem Zauberbanne, Erreiche ich mein wahres Ziel.		acum Descătuşându-i propriile forţe, Puternic revelându-i-se: Întreţesându-mi viaţa – de vrajă Desferecată- acum – cu viaţa ta, Eu îmi ating adevăratul ţel.
	FRÜHLING		***PRIMAVARA***
LI.	**21. - 27. MARZ**	**LI.**	**21 - 27 MARTIE**
51	Ins Innre des Menschenwesens Ergiesst der Sinne Reichtum sich, Es findet sich der Weltengeist Im Spiegelbild des Menschenauges, Das seine Kraft aus ihm Sich neu erschaffen muss.	51	A simţurilor bogăţie se revarsă Într-al fiinţei omului lăuntru, Al cosmosului spirit se găseşte În oglindirea lui din ochiul omului, Iar forţa sa din acest ochi Va trebui să şi-o redobândească.
LII.	**28. MARZ - 4. APRIL**	**LII.**	**28 MARTIE - 4 APRILIE**
52	Wenn aus den	52	Când spiritul din

	Seelentiefen Der Geist sich wendet zu dem Weltensein, Und Schönheit quillt aus Raumesweiten, Dann zieht aus Himmelsfernen Des Lebens Kraft in Menschenleiber Und einet, machtvoll wirkend, Des Geistes Wesen mit dem Menschensein.		adâncimi de suflet Spre-a cosmosului existenţă se îndreaptă, Şi frumuseţea izvorăşte din ale spaţiului întinderi, Atunci din depărtările cereşti coboară A vieţii forţă-n trupurile omeneşti Şi, puternic acţionând, uneşte A spiritului fiinţă cu a omului fiinţare.

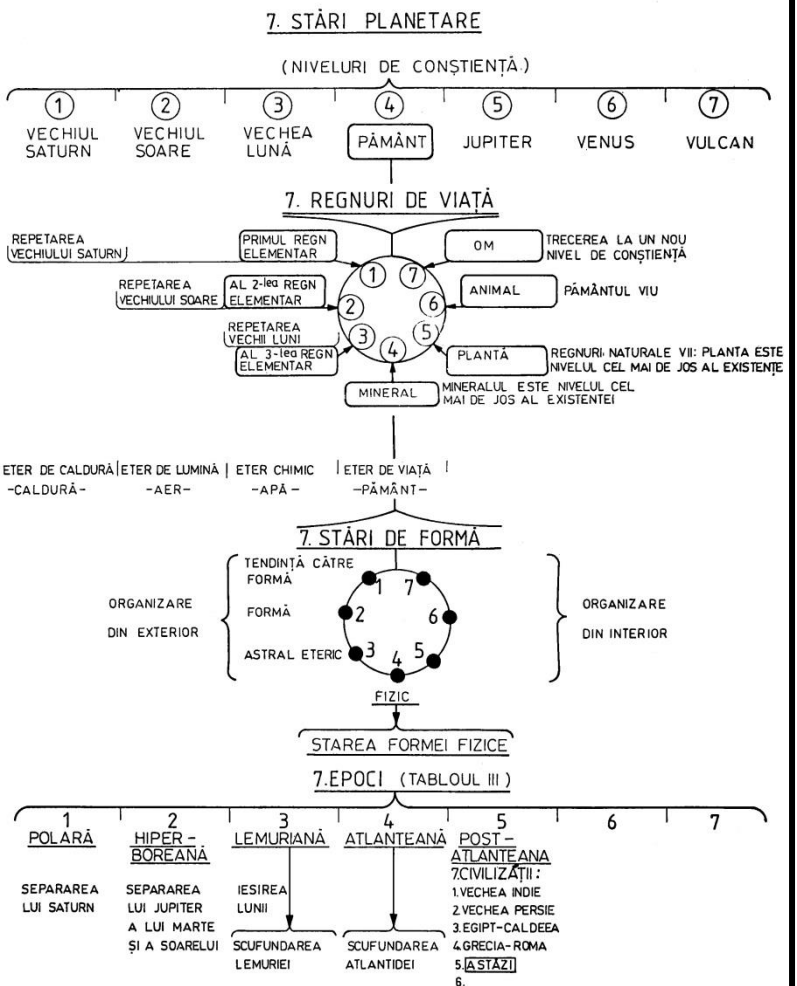
EPOCI DIN ISTORIA PĂMÂNTULUI ȘI PERIOADE GEOLOGICE

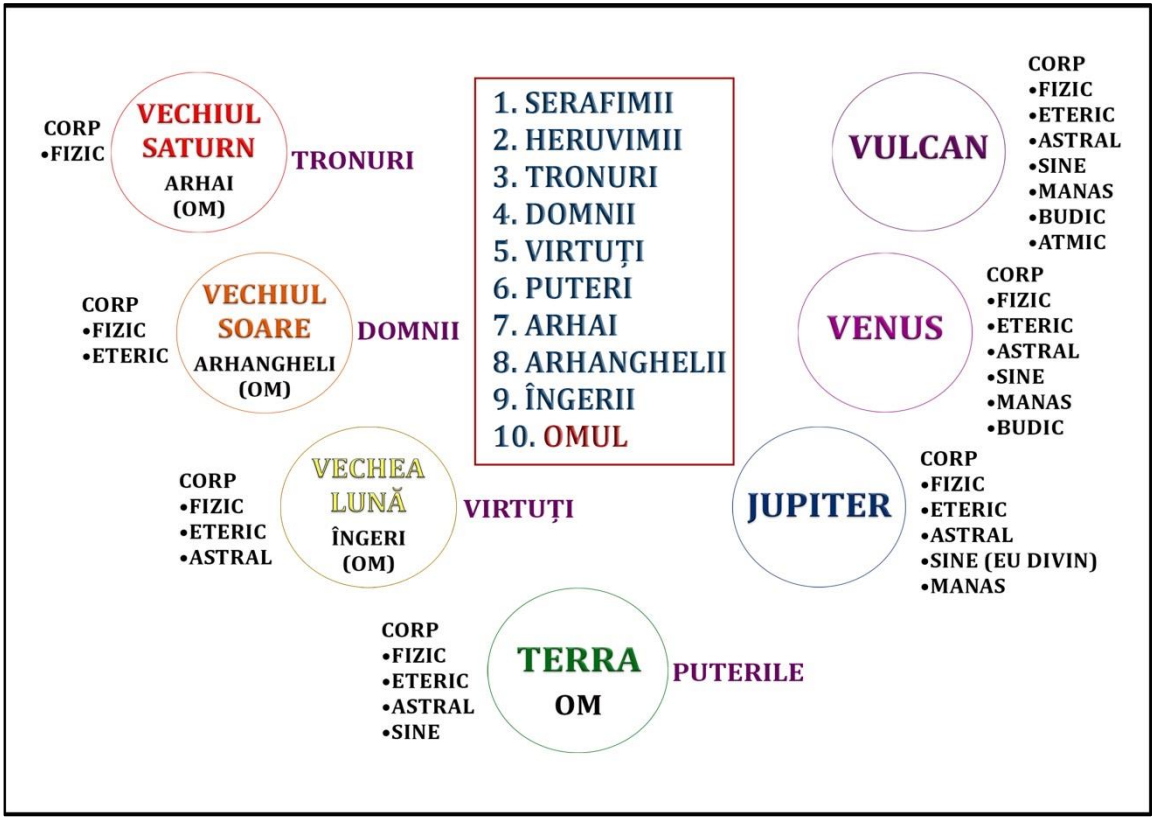
(cf. G. WACHSMUTH – Die Entwicklung der Erde)

REPETAREA FAZELOR MAI VECHI LA UN NIVEL SUPERIOR	ERA	ÎMPĂRȚIREA ÎN EPOCI			FAUNA	FLORA	FORMAREA ȘI STRUCTURA PĂMÂNTULUI
REPETAREA VECHIULUI SATURN	FAZE COSMICE	1. EPOCA POLARĂ		Stadii cosmice preliminare ale formării sistemului solar			
				Formarea sferei și a corpului lui Saturn			Diferențierea prin contracție a sferelor planetare
REPETAREA VECHIULUI SOARE		2. EPOCA HIPERBOREANĂ		Formarea sferei și a corpului lui Jupiter Formarea sferei și a corpului lui Marte Separarea Pământului și a Soarelui Pământul, organism planetar (înglobând și Luna) începe să evolueze în jurul Soarelui			
REPETAREA VECHII LUNI	PALEOZOIC	3. EPOCA LEMURIANĂ	INCEPUT	Epocă vitalizată Biosfera generatoare Diferențierea învelișurilor și a nucleului Archaic	Procese de schimb în atmosferă. Compuși albuminoizi Coloizi – suspensii		Formarea straturilor periferice. Atmosfera (TABLOU IV)
REPETAREA EPOCII POLARE ÎN EPOCA LEMURIANĂ					Primele forme animale și vegetale în atmosfera vitalizată.		Precipitare de substanțe primitive, viitoare roci primare
REPETAREA EPOCII HIPERBOREENE ÎN EPOCA LEMURIANĂ				Diferențierea internă și formarea straturilor	Nevertebrate marine Trilobiți. Brahiopode. Corali.	Forme vegetale primitive între două ape, alge, varec.	Sedimentare. Tendința de formare a unei suprafețe terestre plastice.
				Cambrian	Pești primitivi		
				Silurian Devonian	Înmulțirea cochiliilor calcaroase	Primele plante de uscat.	Atmosferă apoasă și caldă.
MIJLOCUL EPOCII LEMURIENE			MIJLOC	Carbonifer	Amfibii	Ferigi Criptogame Lycopode	Cutarea suprafeței terestre (climat tropical în emisfera nordică)
				Permian Triasic	Reptile	Păduri de conifere	(Tendință puternică dar trecătoare de durificare)
SFÂRȘITUL EPOCII LEMURIENE	MEZOZOIC		SFÂRȘIT	Jurasic	Archeopterix Animale uriașe Saurieni Mamifere inferioare	Ferigi arborescente	Ieșirea Lunii Purificarea atmosferei Puternice transgresiuni marine.
				Cretacic Scufundarea Lemuriei	Păsări cu dinți Saurieni	Primii arbori foioși și plante cu flori angiosperme	Mobilitate reînoită a suprafeței terestre. Scufundarea Lemuriei
EPOCA ATLANTEANĂ	NEOZOIC (CENOZOIC)	4. EPOCA ATLANTEANĂ		1. Tertiar: Paleocen, Eocen	Primele copitate sălbatice.	Continuarea diferențierii plantelor până la flora actuală.	Atmosferă caldă încă, dar în curs de răcire. Deformarea plastică a Pământului până în Cuaternar. (TABLOU VII, VIII, IX)
				2. Tertiar: Oligocen	Mamifere superioare		
				3. Tertiar: Miocen, Pliocen	Vite Primate		
				4. Cuaternar: Diluviu, Glaciații (TABLOU X)	(Schelete umane)		Glaciații
				5. Cuaternar	Nici o nouă specie, însă modificări geografice ale florei și ale faunei.		
				6. Cuaternar			
				7. Scufundarea Atlantidei			Scufundarea Atlantidei
EPOCA POST-ANTLANTEANĂ		5. EPOCA POST-ATLANTEANĂ		1. Vechea Indie 2. Vechea Persie 3. Egipt-Caldeea 4. Grecia – Roma 5. Astăzi 6. 7.	Actuală	Actuală	Creșterea căldurii și micșorarea căldurii pe Pământ (TABLOU XI)

STADII PRELIMINARE ȘI PERIOADE EVOLUTIVE IN ORGANISMUL COSMIC

(cf. G. WACHSMUTH – Die Entwicklung der Erde)




1. SERAFIMII
2. HERUVIMII
3. TRONURI
4. DOMNII
5. VIRTUȚI
6. PUTERI
7. ARHAI
8. ARHANGHELII
9. ÎNGERII
10. OMUL
CORP
•FIZIC
VECHIUL SATURN
ARHAI (OM)
TRONURI
CORP
•FIZIC
•ETERIC
VECHIUL SOARE
ARHANGHELI (OM)
DOMNII
CORP
•FIZIC
•ETERIC
•ASTRAL
VECHEA LUNĂ
ÎNGERI (OM)
VIRTUȚI
CORP
•FIZIC
•ETERIC
•ASTRAL
•SINE
TERRA
OM
PUTERILE
VULCAN
CORP
•FIZIC
•ETERIC
•ASTRAL
•SINE
•MANAS
•BUDIC
•ATMIC
VENUS
CORP
•FIZIC
•ETERIC
•ASTRAL
•SINE
•MANAS
•BUDIC
JUPITER
CORP
•FIZIC
•ETERIC
•ASTRAL
•SINE (EU DIVIN)
•MANAS